

**VILJANDIMAA TERVISE- JA
HEAOLU PROFIIIL
TEGEVUSKAVA
AASTATEKS 2019–2022
MAAKONDLIKU
ARENGUSTRATEEGIA LISA 2**

Käesolev dokument on valminud **Viljandimaa** **Omavalitsuste Liit** tellimusel, 2018

Profiili koostaja ja projektijuht: Elo Paap

Profiili juhtrühma liikmed: Katrin Reimo, Anu Kivi, Mihkel Servinski, Elo Paap

Profiili meeskond: Jaanika Toome, Enn Sarv, Anne Karjus, Tiia Kallas, Aires Pöder, Moonika Pärna, Kersti Puusild, Reet Nigol, Riina Tootsi, Kairi Ong, Ege Enok, Piia Mänd, Margit Kurvits, Luule Vitsur, Merit Laan, Ülle Jaadla, Ülle Kumm, Krista Valdvee, Jelena Sova, Jaana Pullmann, Meelis Lill, Sirli Tallo, Eda Mõim, Kaupo Kase.

Keeletoimetaja: Piibe Kohava

Kujundaja ja küljendaja: Piret Holtsmann

HEAD VILJANDIMAALASED!

Teie käes olev Viljandimaa terviseprofiil on kogumik, mis hõlmab laialdast informatsiooni meie maakonna inimeste tervise ja tervist mõjutavate tegurite kohta. Siin on kirjeldatud Viljandi maakonna inimeste tervisenäitajaid, sotsiaalseid, majanduslikke ning keskkondlikke tegureid. Neid andmeid analüüsid on võimalik tuua välja probleeme ja vajadusi ning pakkuda tegevusi, mis loovad eeldused viljandimaalaste tervise ja heaolu paranemisele.

Omaavalitsuste võimuses on muuta inimeste jaoks oluline keskkond sobilikuks nii spordiga tegelemiseks kui ka turvaliseks liiklemiseks. Samuti on Viljandimaa inimeste jaoks oluline heal tasemel arstiabi ja sotsiaalhoolekanne, mis tagavad meie elanikele tervise- ja sotsiaalprobleemide lahendamise, tervise hoidmise ja taastamise ning toimetuleku. Samas on kõige tähtsam ja olulisem just inimeste endi suhtumine oma tervisesse ja oma lähedaste tervislike eluviiside väljakujundamisel. Meie kõigi panus tervislike eluviiside harrastamisel annab meile hea igapäevase enesetunde ja võimekuse teha tööd ning tunda rõõmu puhkehetkedest.

Tervislik eluviis ei tähenda kindlasti ainult pingsaid ja suuri koormusi sisaldavaid treeninguid jõusaalides ning pikki jooksudistantse mägisel maastikul. Kellele jooksmine ei meeldi või on liialt raske, siis miks mitte sõita jalgrattaga alguses lihtsalt looduses ja hiljem kujundada sellest juba eesmärgipärane iganädalane kindel distants. Kui jalgrattaga sõitmine tundub raske, siis on kasulik ju ka igasugune liikumine: jalgsi kodust poodi ja tagasi, kui võimalik, siis jalgsi tööle ja miks mitte ka lihtsalt jalutada iga päev natuke üksinda, lemmikloomaga või veel parem kutsuda kedagi endaga kaasa. Enda tervisest lugupidamine tähendab samuti igapäevaselt oma toidumenüü koostamist just tervist silmas pidades. Kindlasti tuleks suhkrut ja rasva sisaldavate toodete söömist piirata. Muidugi mõista ei kuulu tervislikku toidumenüüsse alkohol. Tervisest lugupidamine tähendab ka alkohoolsete jookide mõõdukat tarbimist või üldse nendest loobumist. Tugitoolisportlase trenn algab võib-olla just spordisaadete vaatamisel õllest ja näksidest loobumisega... või siis rohkelt suhkrut sisaldavate jookide ja maiustuste ostmisest loobumisest. Meist täiskasvanutest – lapsevanematest sõltub palju, kuidas me oma lastele eeskujuks oleme, oma suhtumise ja käitumisega rõhutame tervisliku toitumise ja sportliku eluviisi tähtsust.

Edu meile kõigile täna ja homme olema rohkem sportlikud ja hoolivamad tervislike toitumise valimisel. Ainult hooliv suhtumine oma elustiili aitab olla meil terve. Meie kõigi suurim vara ongi ju meie tervis.

Hoidkem siis kõik koos tervislike eluviise au sees peres, kodus ja töökollektiivis, ainult nii saame tunda rõõmu heast enesetundest ja olla õnnelikud!

Alar Karu
Viljandimaa Omaavalitsuste Liidu esimees

SISUKORD

1. VILJANDIMAA TERVISE JA HEAOLU ÜLEVAADE 2018	5
2. TERVIS = HEAOLU JA SEDA TOETAV POLIITIKA	15
3. KODANIKE KAASAMINE	17
3.1. Kodanikeühenduste mõju inimeste heaolule	17
3.2. Ühendus Kodukant Viljandimaa	20
4. MAAKONNA RUUMILINE PLANEERIMINE	21
5. ELU-OLU TEENUSED	24
5.1. Haridus	24
Hariduselu Viljandimaal	24
Tervist edendavate koolide võrgustik Viljandimaal	26
Viljandimaa lasteaedade tervisedenduse võrgustik	28
Nõustamisteenused Viljandimaa Rajaleidja keskus	30
5.2. Noorsootöö	34
Koordineeritud ja eesmärgikindel tegutsemine erinevates noori puudutavates eluvaldkondades – oluline võtmekoht noore põlvkonna arendamisel!	34
5.3. Kultuuritöö	40
5.4. Sporditöö	43
Viljandimaa spordi- ja liikumisharrastus	43
5.5. Sotsiaalteenused	45
Sotsiaalvaldkond	45
Viljandimaalased tööturul	52
5.6. Tervisteenused	56
Viljandi haigla on valmis võtma vastutust kogu maakonna tervise eest	56
Tervisekaitseõuetele vastavus Viljandi Maakonna sotsiaal- ja haridusasutustes	59
Laste hõlmatus immuniseerimisega	62
Teadlikke valikuid iluteenuste valdkonnas	64
6. PAIKKONNA TURVALISUS	66
6.1. Turvalisus Viljandimaal politsei vaates	66
6.2. Maanteeamet	69
6.3. Päästeameti ennetustöö	73
6.4. Töökeskkond Viljandimaal aastal 2017	78
7. VILJANDIMAA VÕRDSED VÕIMALUSED TERVISES	80
Viljandimaa tervise ja heaolu arenguprioriteedid	88
Viljandimaa tervise- ja heaolu tegevuskava aastateks 2019–2022	90
Viljandimaa tervise- ja heaolutegevused 2019–2022, elluviimise tegevuskava	98

1. VILJANDIMAA TERVISE JA HEAOLU ÜLEVAADE 2018

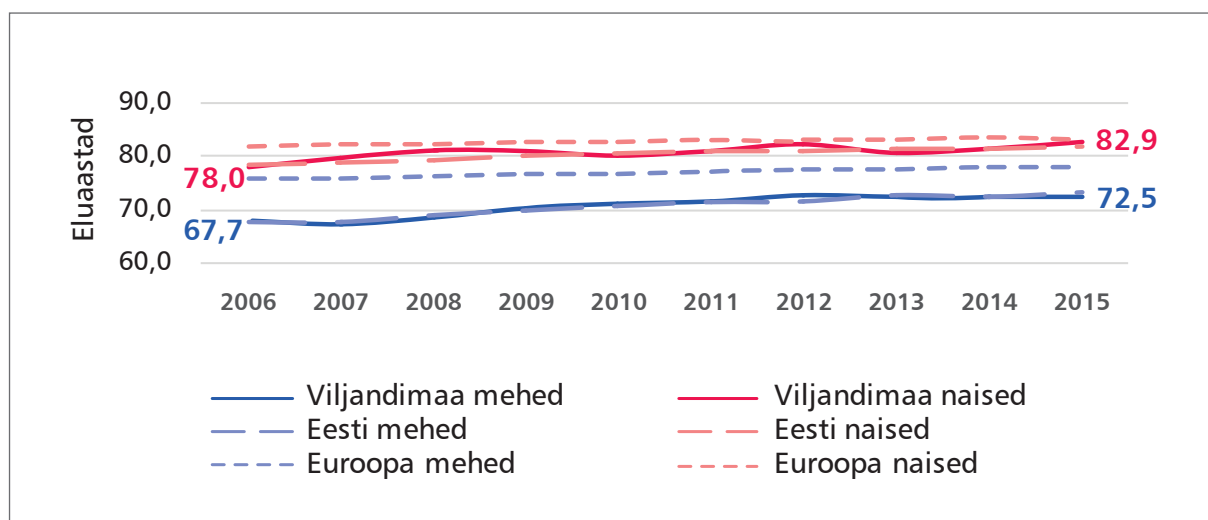
Elo Paap
Terviseedendaja
OÜ Heaole

Eesti, sh Viljandimaa elanike tervises seisund on paranenud ning kiiresti lähenemas ELi keskmistele näitajatele. TAI¹ koostatud „Viljandimaa tervise ja heaolu ülevaade 2018“ kirjeldab, et Viljandimaa naiste oodatav eluiga sünnimomendil ehk keskmine eluiga on 82,9 eluaastat (2015/2016), mis on pikem Eesti keskmisest (81,9) ja võrreldav Euroopa liidu keskmiste näitajatega (83,3 eluaastat). Sotsiaalmajanduslik ebavõrdsus on endiselt suur ning ehkki eeldatav eluiga on pikenenud, on inimeste tervis lisandunud eluaastate jooksul kehvem kui paljudes teistes riikides Euroopas.

Rahvastik

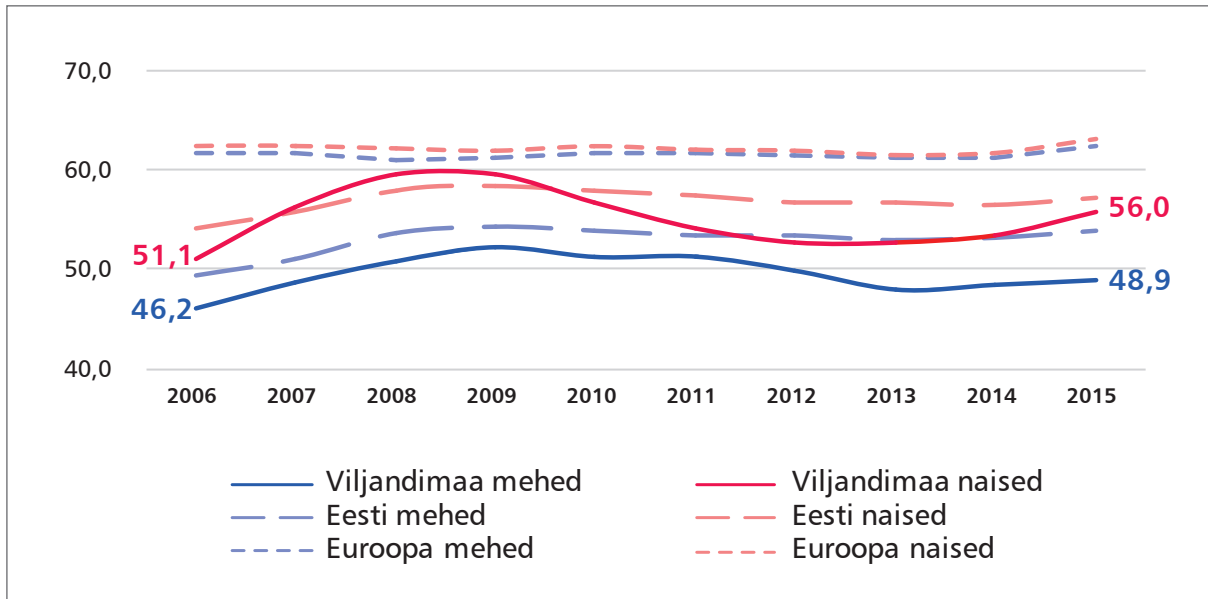
1. jaanuari 2018 seisuga elas Viljandimaal Siseministeeriumi andmetel 47 563 inimest. Maa-konna rahvastiku oodatav eluiga sünnimomendil kasvab aasta-aastalt, kuigi naiste ja meeste keskmise eluea lõhe on jätkuvalt väga suur – 10 aastat. Eesti keskmisega võrreldes on Viljandimaa meeste oodatava eluea näitajad, vastupidiselt naistele, kasinamad (Viljandimaa 72,5 ja Eesti 73,2). Vaatamata Viljandimaa naiste pikale elueale haigestuvad naised vara, keskmiselt 56. eluaastal (Eesti keskmine 57,4 ja kõige paremate näitajatega Läänemaa – 67,3). Viljandimaa on üks vanima elanikkonnaga maakondi Eestis (65+ Eesti keskmine 19,3% elanikkonnast) ehk pisut liialdatult eakate, haigete, naiste maakond (Joonis 1, 2, 3, 4 ja tabel 1).

Joonis 1. Oodatav eluiga (vanuses 0 aastat).

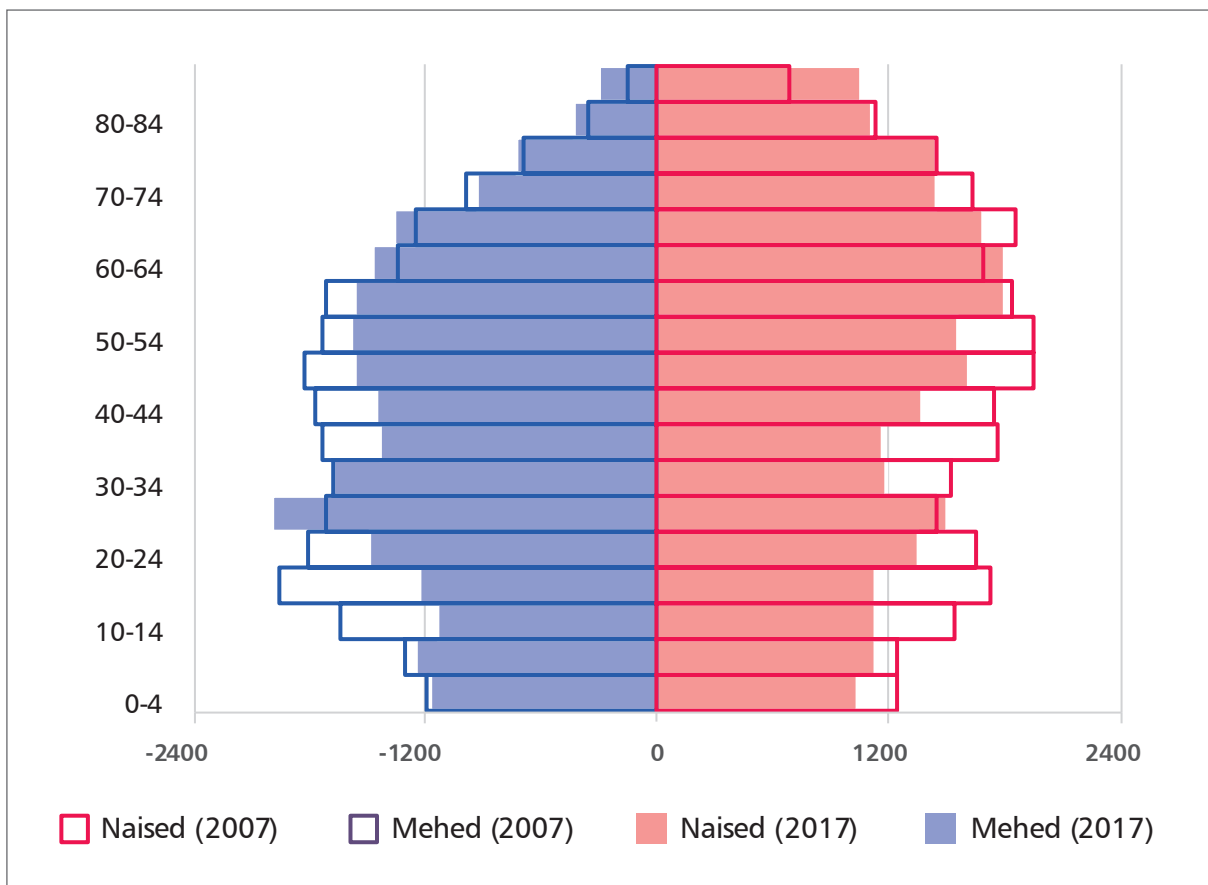
Allikas: Eurostat, Statistikaamet

Joonis 2. Tervena elatud aastad (vanuses 0 aastat).

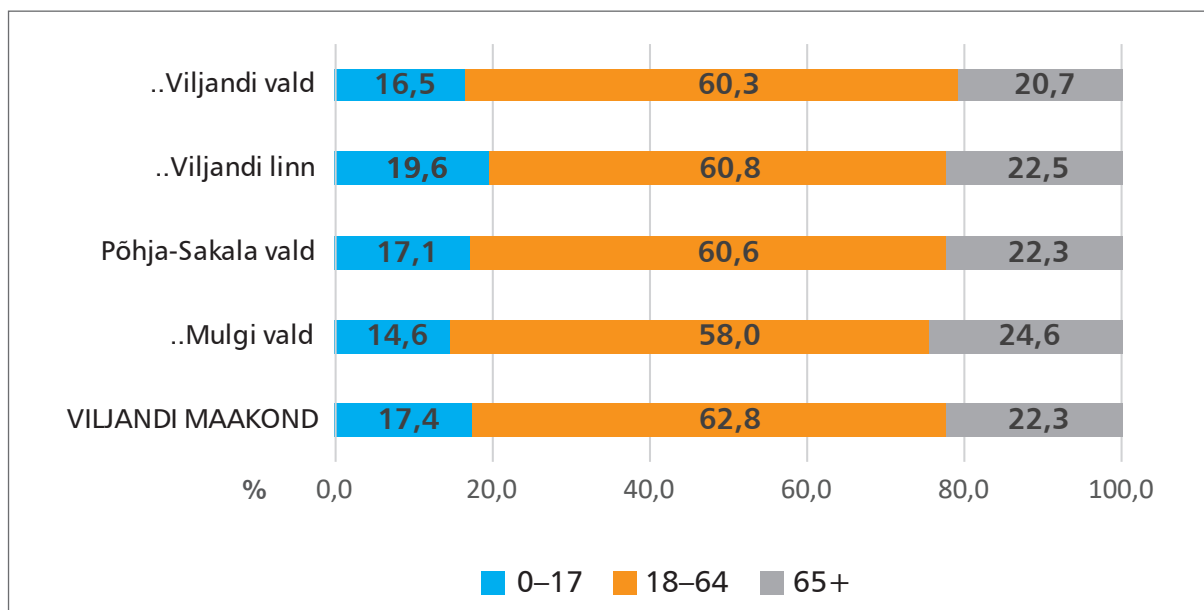

Allikas: Eurostat, Statistikaamet

Joonis 3. Rahvastik 2017 ja muutus võrreldes 2007. aastaga.

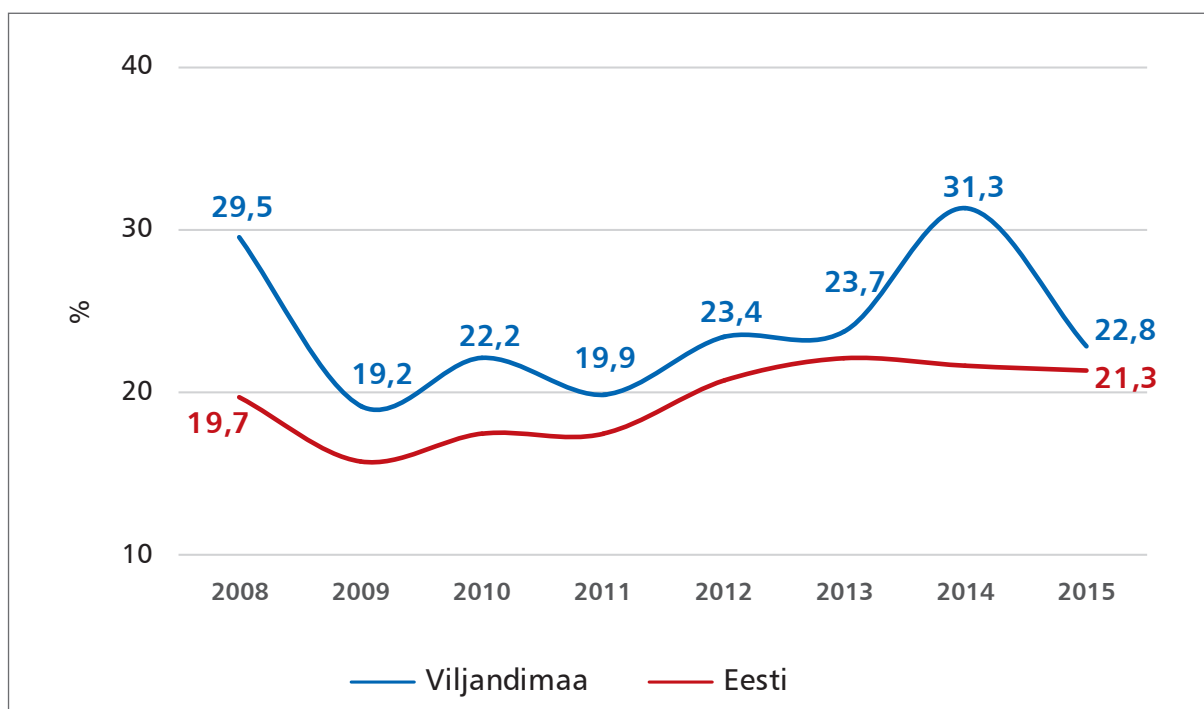
Allikas: Tervise Arengu Instituut.

Joonis 4. Rahvastiku vanuskoosseis, 01.01.2017 (piirid seisuga 01.01.2018).

Allikas: Statistikaamet

Võrdsed võimalused

Viljandimaa inimestel on tööhõive olukord kesisem kui paljudes teistes maakondades ja ka suhtelise vaesuse määr on Eesti keskmisest oluliselt suurem. Abi vajavate laste kordaja 1000 elaniku kohta on samuti suurem Eesti keskmisest. Eeldatavasti kõik see mõjutab Viljandimaa elanike hinnangut oma tervisele (Joonis 5 ja tabel 1).

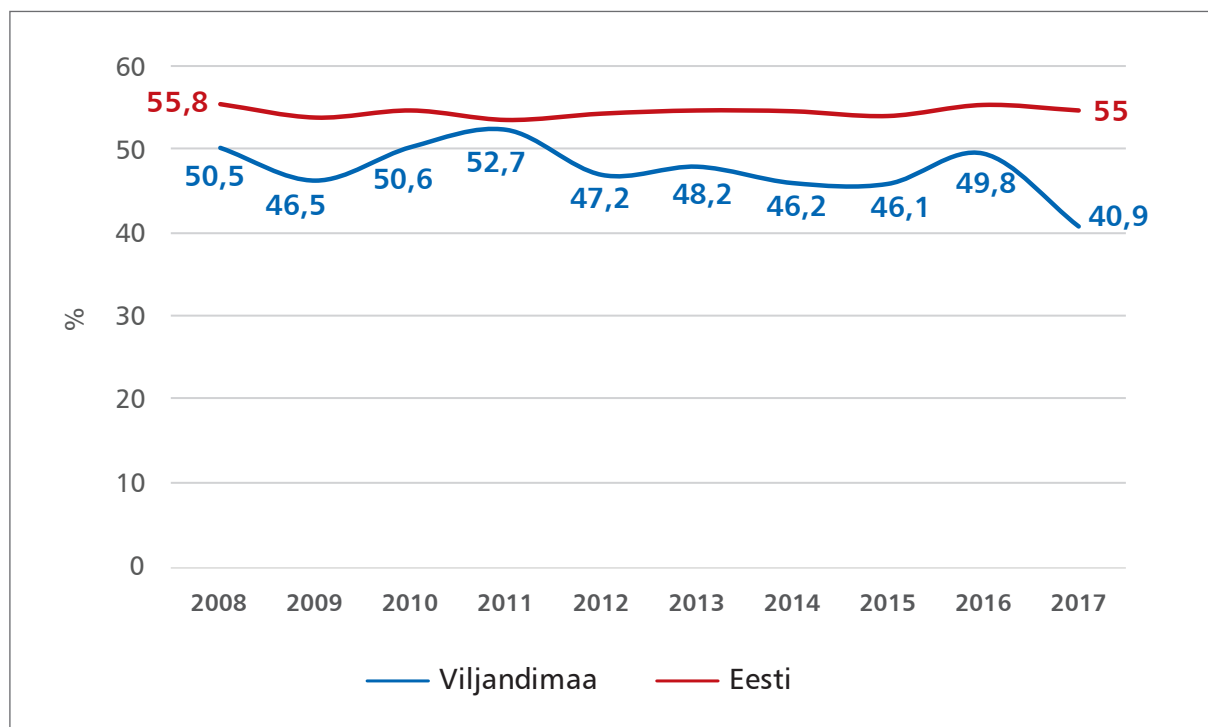
Joonis 5. Suhtelise vaesuse määr.

Allikas: Statistikaamet

Rahvastiku tervise seisund

Viljandimaalane hindab oma tervist heaks või väga heaks Eesti keskmisega võrreldes oluliselt harvem, Viljandimaast veel halvema hinnangu tervisele annavad ainult kaks maakonda. Puue- tega inimeste osakaal Eesti keskmisega võrreldes, eriti laste osas, on märgatavalt suurem. Kui Eestis keskmiselt on kuni 15-aastastest lastest 5,3% puudega, siis Viljandimaa samaealistest koguni 7,8%. Haigestumuse ja suremuse näitajate poolest on märkimist väärid väga suur tuberkuloosi esmahaigestumuse näitaja ning vereringehaigustesse suremuse kordaja. Positiivse poole pealt saab esile tuua viljandimaalaste tervisenäitajad, mis kajastavad vähest depressiooni ja seksuaalsel teel levivatesse haigustesse haigestumist. Viimastel aastatel on vähenenud ka varajane suremus ehk surmad enne 65 eluaastat (joonis 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12 ja tabel 1).

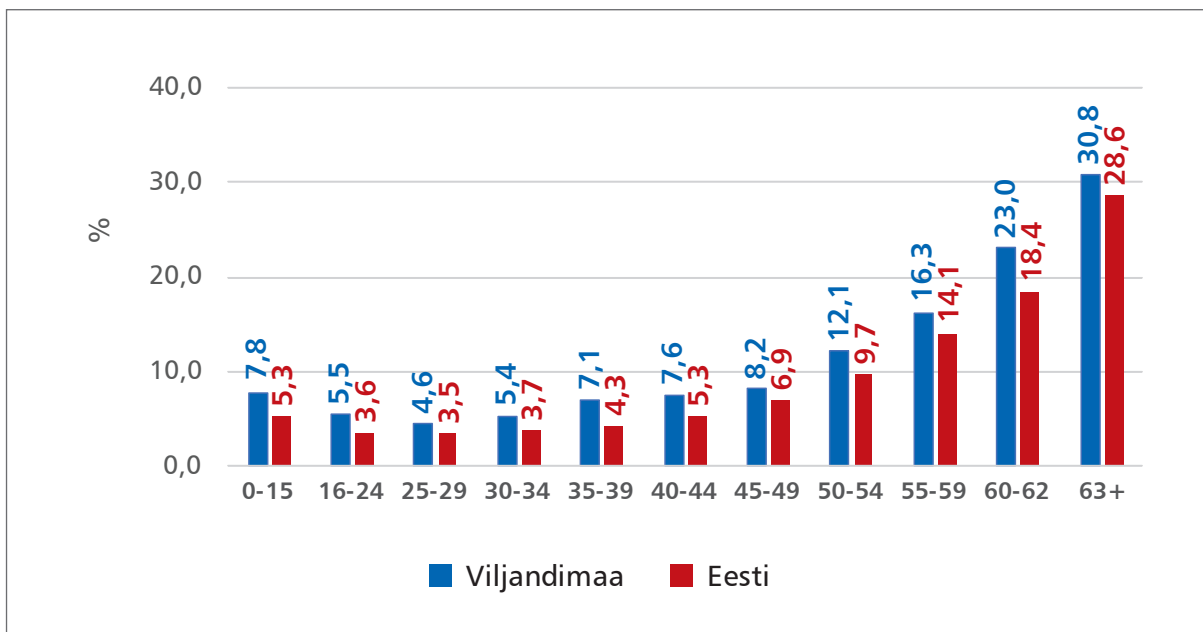
Joonis 6. Positiivne tervise enesehinnang.

Allikas: Statistikaamet, Sotsiaaluuring

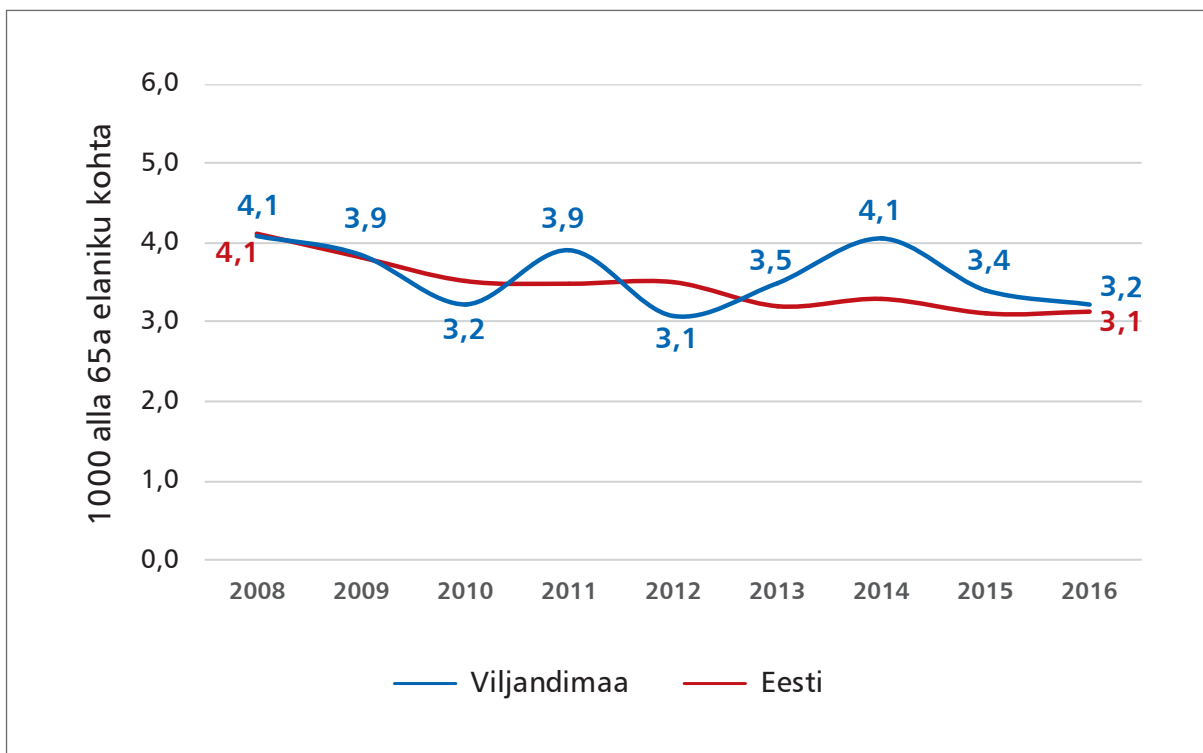

Joonis 7. Puuetega inimeste osakaal vanuserühma järgi (2017).

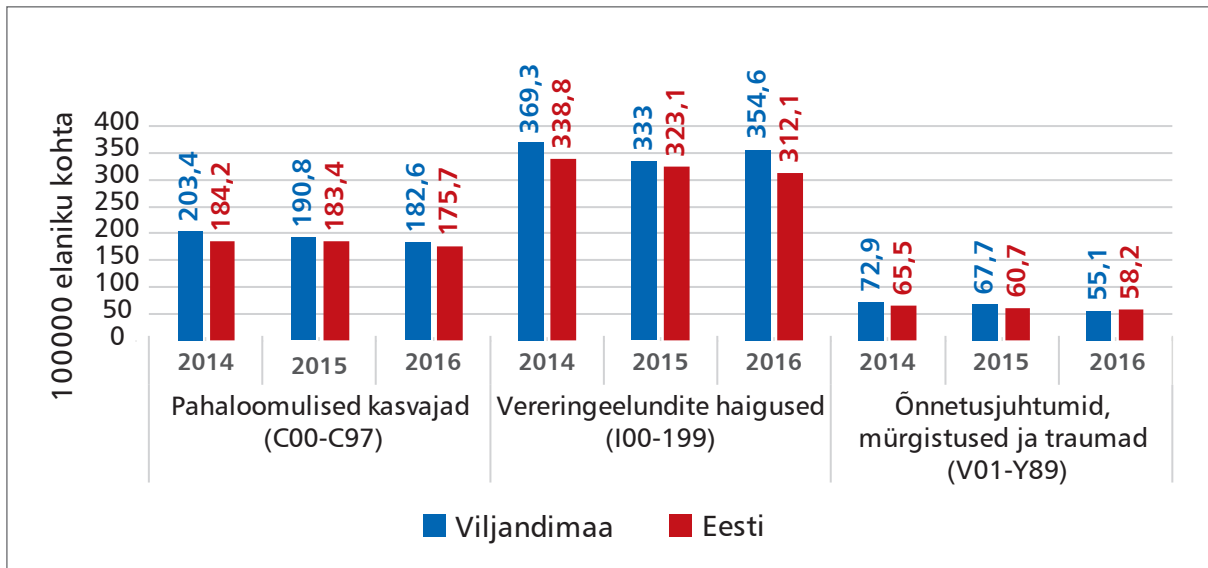
Allikas: Sotsiaalkindlustusamet

Joonis 8. Alla 65-aastaste surmad.

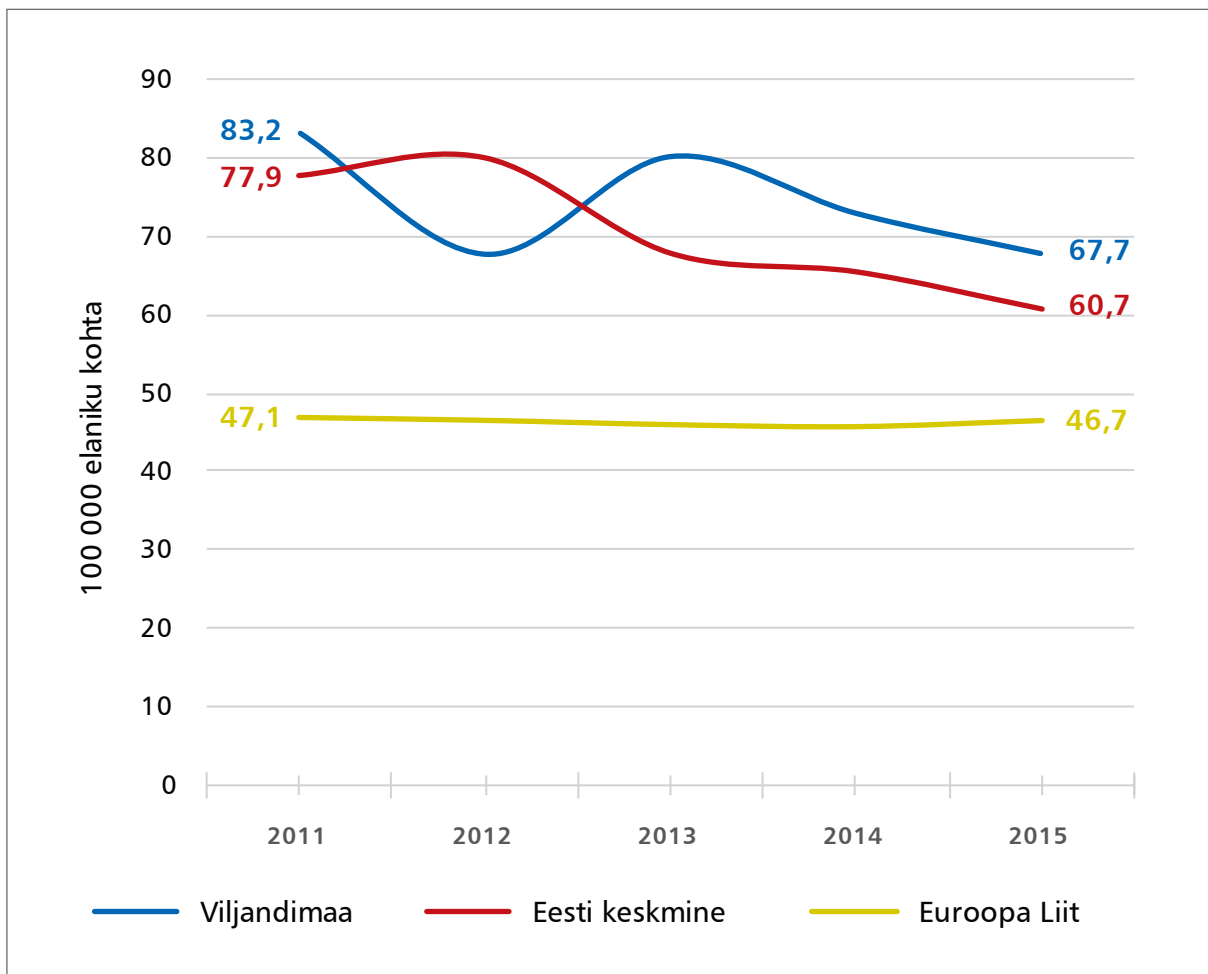
Allikas: Statistikaamet

Joonis 9. Suremus pahaloomulistes kasvajatesse, vereringeelundite haigustesse ja õnnetusjuhtumite tõttu. Standarditud suuremuskordaja.

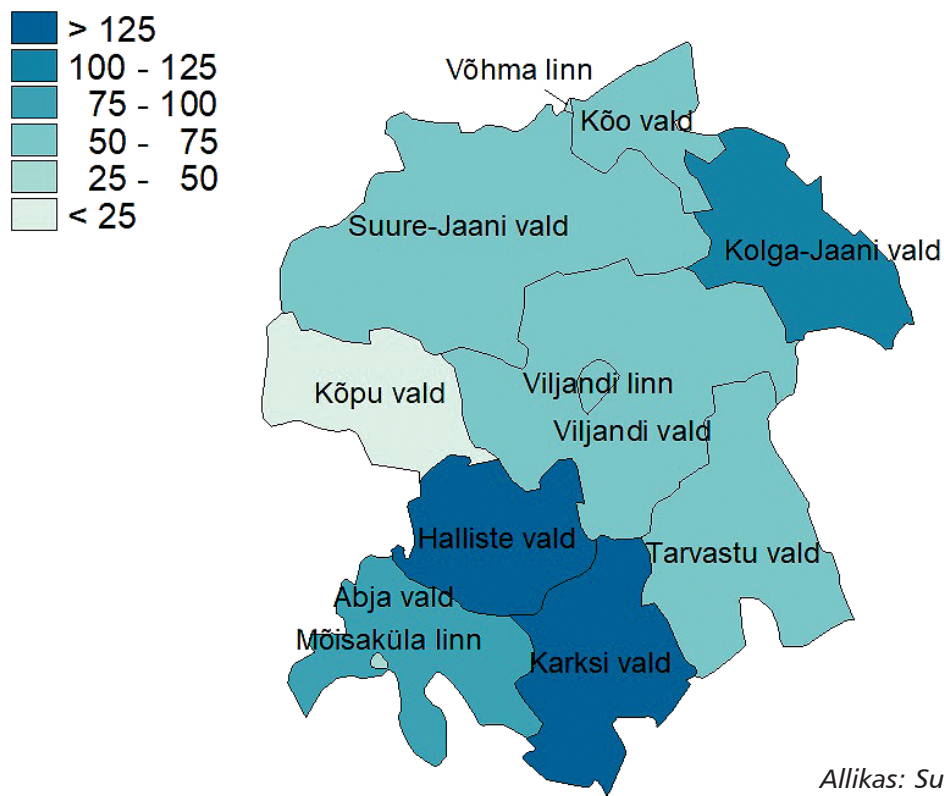
Allikas: Surma põhjuste register

Joonis 10. Surmad vigastustesse ja mürgistustesse. Standarditud kordaja.

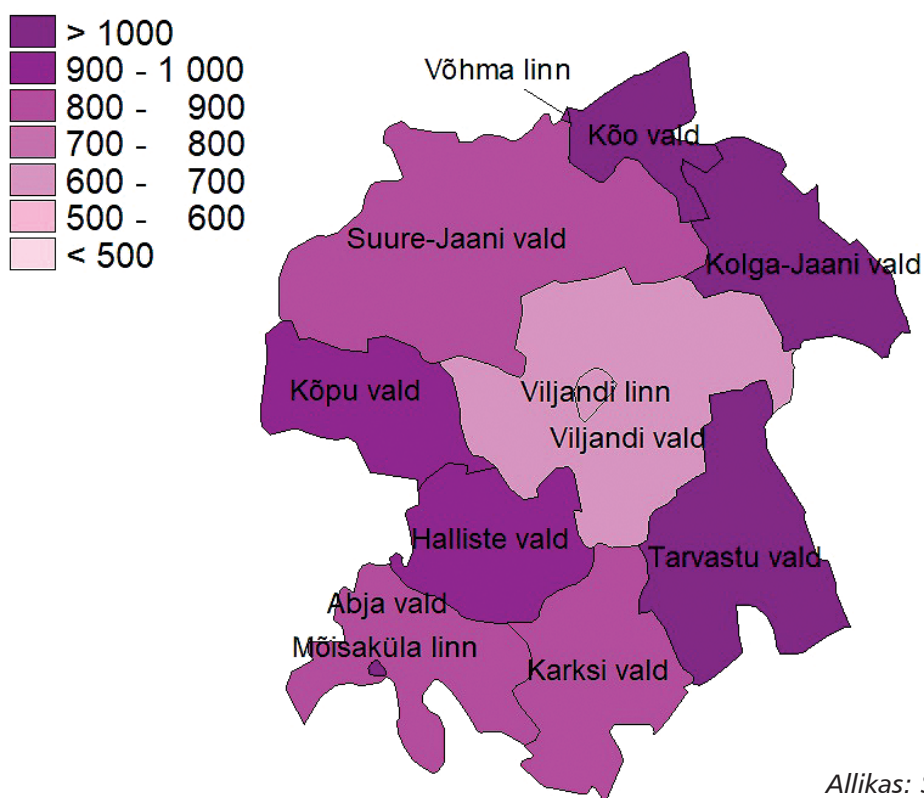

Allikas: Eurostat, surma põhjuste register

Joonis 11. Surmad õnnetusjuhtumite tagajärjel, 100 000 elaniku kohta. Märkus. 2017. a vana haldusjaotus. Andmed 2014–2016. a.

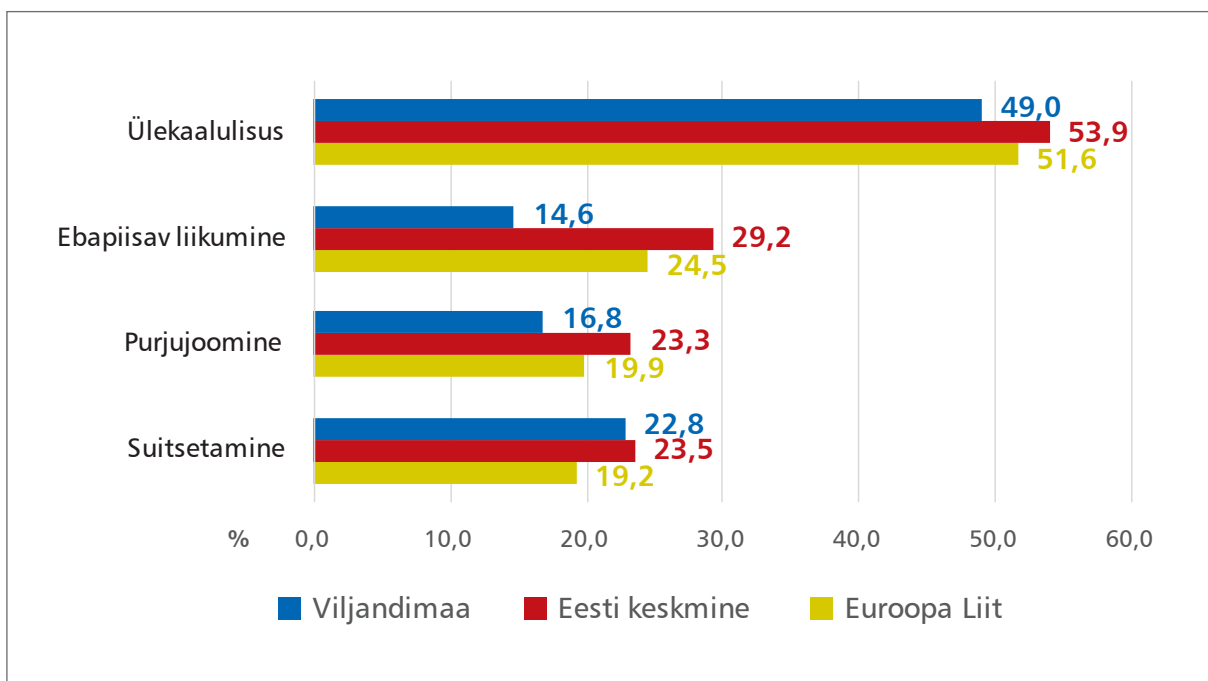
Joonis 12. Surmad vereringeelundite haigustesse, 100 000 elaniku kohta. Märkus. 2017. a vana haldusjaotus. Andmed 2014–2016. a.

Tervislik eluviis

Healuülevaade kirjeldab, et Viljandimaa täiskasvanu ja eakas liigub nädalas vähemalt 150 minutit mõõduka intensiivsusega ja see on Eesti keskmisest rohkem (Viljandimaa 85,4% ja Eesti 70,8). Viljandimaalastest veel liikuvad on järvakad. Vaatamata liikumisaktiivsusele on ülekaalulisi maakonnas rohkem kui Eestis keskmiselt. Positiivne näitaja on, et Viljandimaa naine joob end harvem purju kui Eesti naine keskmiselt. Samas, Viljandimaa meestest sagedamini joob end purju ainult Võru ja Pärnu mees. Maakonnas on igapäevasuitsetajaid Eesti keskmisest vähem. Kahjuks ei kehti viimane trend rasedate kohta, nimelt Viljandimaa naised on rasedana aktiivsemad suitsetajad kui Eesti rase naine keskmiselt. Viljandimaal esineb Eesti keskmisega võrreldes oluliselt rohkem teismeliste rasestumisi. Viljandimaa naine on Eesti kõige passiivsem emakakaelavähi sõeluuringul osaleja. (Joonis 13 ja tabel 1).

Joonis 13. Tervisekäitumise näitajad. Märkus. Osatähtsus elanikkonnast (2014).

Allikas: Eurostat, Eesti Terviseuuring (suitsetamine, purjujoomine), toitumisuuring (ebapiisav liikumine, ülekaalulisus).

Toetav elukeskkond

Eestlased hindavad oma elukohta enamasti turvaliseks, nii ka viljandimaalane. Viljandimaa on turvalisuse poolest neljas maakond Eestis. Viljandimaa turvalisust kinnitavad näitajad on valdavalt Eesti keskmisest oluliselt paremad, v.a päästevaldkonda kajastavad turvalisuse näitajad (tabel 1).

Tabel 1. Viljandimaa tervise ja heaolu ülevaade 2018. Märkus. Koostanud Tervise Arengu Instituut.

Värvide tähendused:

- Parem kui Eesti keskmine
- Ei erine oluliselt Eesti keskmisest
- Halvem kui Eesti keskmine

Joonis võrdleb maakonna tervisenäitajaid ülejäänud Eestiga. Maakonna positsiooni Eesti keskmise suhtes näitab värviline ring, halli ribana on toodud kogu Eesti näitajate jaotus.

Joonise tõlgendamiseks:

	Näitaja *	Maakond		Eesti keskm.	Eesti halvim	Positsioon Eesti keskmise suhtes	Eesti parim
		Arv	Kordaja %				
Rahvastik	1 Meeste keskmine eluiga	72	72,5	73,2	69,5		74,9
	2 Naiste keskmine eluiga	83	82,9	81,9	79,7		83,1
	3 Meeste tervena elatud aastad	49	48,9	53,9	42,2		62,0
	4 Naiste tervena elatud aastad	56	56,0	57,4	48,5		67,3
	5 Loomulik iive*1000	-250	-3,7	-1,2	-8,3		2,2
	6 Laste (0-14-aastaste) osatähtsus (%)	6850	14,5	16,2	11,6		18,5
	7 Eakate (>65-aastaste) osatähtsus (%)	10532	22,3	19,3	22,7		17,3
Võrdsed võimalus	8 Tööhõive määr (%)	..	57,9	65,6	48,5		71,3
	9 Keskmine brutokuupalk (€)	987	987,0	1146,0	864,0		1271,0
	10 Suhtelise vaesuse määr (%)	..	26,2	21,1	32,2		16,0
	11 Registreeritud töötuse määr (%)	..	6,4	6,8	12,8		3,6
	12 Laste suhtelise vaesuse määr (%)	..	21,1	18,5	46,4		13,1
	13 Abivajavad lapsed*1000	558	11,9	6,0	15,9		0,8
Rahvastiku tervise seisund	14 Positiivne tervise enesehinnang (>16a) (%)	..	40,9	55,0	28,5		63,6
	15 Tervisest tingitud piirangud (>16a) (%)	..	43,4	34,4	56,5		28,2
	16 Depressiooni esinemine - mehed (>16a) (%)	..	4,7	5,8	12,0		2,8
	17 Depressiooni esinemine - naised (>16a) (%)	..	8,3	10,3	21,7		4,7
	18 Haiglaravil viibinud vigastuste tõttu*1000	462	9,7	10,2	13,3		8,4
	19 Pahaloomuliste kasvajate esmasjuhud*1000	335	7,1	6,6	8,4		6,0
	20 Tuberkuloosi esmahaigestumus*100000	11	22,5	16,0	28,7		0,0
	21 Seksuaalsel teel levivad haigused (va HIV)*100000	31	65,3	116,3	186,6		37,7
	22 HIV nakkusjuhud*100000	1	2,1	22,1	76,2		0,0
	23 Puudega inimeste osatähtsus (%)	6823	14,4	11,4	24,8		6,9
	24 Puudega laste (0-15a) osatähtsus (%)	569	7,8	5,3	10,2		3,2
	25 Surmad enne 65. eluaastat*100000	120	3,2	3,1	5,3		2,3
	26 Surmad vigastustesse ja mürgistustesse*100000	33	55,1	58,2	101,2		37,2
27 Alkoholisurmad*100000	18	37,2	36,0	70,6		22,6	
28 Surmad vereringeelundite haigustesse*100000	393	354,6	312,1	401,0		268,9	
29 Surmad pahaloomulistesse kasvajatesse*100000	166	182,6	175,7	240,9		142,5	
Tervislik eluviis	30 Purju joomine viimasel kuul (mehed, 15-70a) (%)	..	34,7	28,0	40,9		21,9
	31 Purju joomine viimasel kuul (naised, 15-70a) (%)	..	4,9	5,7	11,8		2,2
	32 Ülekaalulised ja rasvunud (16-74a) (%)	..	49,0	47,6	61,9		41,3
	33 Suitsetajad (15-70a) (%)	..	22,8	23,5	30,1		19,1
	34 Raseduse ajal suitsetajad (%)	36	8,6	5,9	12,0		3,1
	35 Teismeliste (15-17a) rasedused*1000	17	24,1	16,2	35,8		6,3
	36 Piisav puu- ja köögiviljade söömine (15-70a) (%)	..	1,8	2,2	0,7		100,0
	37 Piisav liikumine (16-74a)	..	85,4	70,8	44,1		89,5
	38 Vaktsineerimisega hõlmatus 2-aastaselt (%)	..	95,9	93,4	90,9		98,8
	39 Rinnavähi söeluuringutega hõlmatus (%)	1224	61,4	56,4	54,2		68,3
40 Emakaelavähi söeluuringutega hõlmatus (%)	683	40,0	46,0	40,0		53,7	
Toetav elukeskkond	41 Elukoha turvaliseks hindamine (15-70a) (%)	..	95,4	84,7	70,0		97,1
	42 Isikuvastased kuriteod*1000	148	3,1	5,1	7,3		2,5
	43 Varavastased kuriteod*1000	279	5,9	12,0	15,2		3,8
	44 Rasked ja surmavad tööõnnetused*100000	24	1,2	1,5	2,8		0,8
	45 Liikluses hukkunud ja vigastatud*1000	60	1,3	1,4	1,7		0,8
	46 Tabatud joores juhid*1000	269	5,7	5,4	10,3		4,0
	47 Tuleõnnetustes kannatanud*100000	12	25,3	17,8	45,7		11,3
	48 Hoonetulekahjude arv*100000	51	1,1	1,2	2,0		0,9
	49 Uppumised ja veeõnnetustest päästetud*100000	6	11,9	5,9	22,6		2,0
	50 Perearstide arv*100000	29	149,3	151,8	125,0		183,7

* Märkus. *1000 = 1000 elaniku kohta; *100000 = 100 000 elaniku kohta
 Loe kasutatud näitajate kohta täpsemalt veebiaadressilt <http://terviseinfo.ee/maakonnatervis>

Andmeallikad: 1–12, 14–15, 23–25, 42–43 Statistikaamet; 16–20, 26–37, 39–41, 50 Tervise Arengu Instituut; 13 Sotsiaalministeerium; 21–22, 38 Terviseamet; 44 Tööinspeksioon; 45 Maanteeamet; 46 Politsei- ja Piirivalveamet; 47–49 Päästeamet.

Allikad:

1. Tervise Arengu Instituut „Maakonna tervise ja heaolu ülevaade 2018. Viljandimaa. Website. http://www.terviseinfo.ee/images/M_images/Viljandimaa_terviseylevaade_2018.pdf (10.05.2018)
2. State of Health in the EU. Eesti. Riigi terviseprofiil 2017.

2. TERVIS = HEAOLU JA SEDA TOETAV POLIITIKA

Elo Paap
tervisedendaja
OÜ HeaOLE

Eesti juhtiv tervisepoliitilisi seisukohti deklareeriv dokument rahvastiku tervise arengukava kirjeldab: „Tervis on olulisim individuaalne ja rahvuslik ressurss. Igal Eestimaa inimesel peab olema võimalus elada tervisttoetavas keskkonnas ja teha tervislikke valikuid, mis on nii terve isiksuse kujunemise kui ka ühiskonna eduka sotsiaalse ja majandusliku arengu eeltingimuseks.“ Nimetatud rahvusliku ressursi toetuseks on Eestis juba 25 aastat süsteemselt tervisedenduse samme seatud. 1995. aastal rakendati tööle maakondlikud tervisedendajad, kelle kohustus oli maakondlikult rahvatervisepoliitika elluviimine. Nimetatud süsteem toimis edukalt 2017. aastani.

Praegune tervisepoliitika on muutuste tuules. Riik on alustanud uue rahvastiku tervise arengukava koostamist. Soov on luua ühtne, terviklik ja tulevikku vaatav visioon tervisevaldkonnaga seotud väljakutsetest ja võimalustest. Arengudokumendi eesmärk on panustada inimeste tervise hoidmisesse ja parandamisse, et pikeneks eluiga, väheneks enneaegne haigestumine ja suremus ning tervisealane ebavõrdsus erinevate (demograafiliste) gruppide vahel. Uus rahvastiku tervise arengukava on tihedalt seotud paljude riiklike arengukavadega (heaolu arengukava jne) ja toetab kolme järgmist arengusuunda.

1. Tervislikud valikud. Oluline on, et inimene teaks terviseriske ja mõistaks nende toime tagajärgi. Planeerijatel tuleb olla palju põhjalikum ennetustegevuse suunamisel sihtgrupi valikuga².

2. Tervist toetav keskkond. Tervist mõjutab oluliselt keskkond, kus inimene elab, õpib, töötab ja veedab vaba aega.

3. Inimkeskne tervishoid ehk tervishoiuteenus, kus inimene on oluliselt rohkem kaasatud otsuste tegemisse.¹ Lisaks kaasatusele peetakse oluliseks tervishoiu eri tasandite ja ka teiste valdkondade oluliselt suuremat lõimimist. Suured ootused selles osas on pandud multidistsiplinaarsetele esmatasandi tervisekeskustele².

2018. aastast algas ka maakondade tervisedenduses uus ajajärk. Maakonnatasandi arendustöö on ühiskohustusena pandud omavalitsustele (rahvatervise seadus § 10; KOKS § 37³), kes omakorda on selleks volitanud erinevaid katusorganisatsioone. Viljandimaa katusorganisatsioon on Viljandimaa Omavalitsuste Liit (VOL). Liit on valmis võtma üle maakondlikud tervisedenduse head tavad ning koordineerima edasist tervisedenduse valdkonna ühtlustatud arengut. Head tavad, mida üle võtta, on maakonna tervise- ja heaoluprofiili ning tegevuskava koostamine, tervisenõukogu taas ellukutsumine, KOVi tervisedendusealane nõustamine ja olemasolevate tervisedendusevõrgustike võimestamine.

Kindlasti on kõige olulisem rahvatervise planeerimise ja rakendamise koht kohaliku omavalitsuse tasand. Viljandimaa uute kohalike omavalitsuste arengusuunad, sh ka rahvastiku tervise arengusuunad, on alles planeerimisel. Viljandi vald on võtnud tööle spordi- ja rahvatervise-spetsialisti, kelle töö ülesanded on tervisetabe vahendamine vallas ning tervisekampaniate

ja tervisekoolituste korraldamine. Ka Viljandi linnas on olemas ametnik, kellel tööülesannete hulgas on tervisedenduse vastutusvaldkond. Kahes ülejäänud omavalitsuses, Põhja-Sakala ja Mulgi vallas, on rahvatervise arengu suunamine pigem organisatsiooni ühisvastutus. Omavalitsused on oma uue arenguperioodi planeerimisega alles stardipositsioonil. Rahvatervise, sh tervisedenduse valdkonda teadvustatakse, kuid selgelt ülevaadet, kuidas seda arenguplaanides kajastada, veel ei ole. Omavalitsustel on nimetatud valdkonna kohta väga erinevad arusaamad. Jutuks on olnud tervisedenduse viimine spordi valdkonna alla, fookusega tervislike eluviiside kujundamisele. Siis on pakutud, et tervisedenduse valdkond võiks olla kajastatud sotsiaalvaldkonnas ja on ka arvamusi, et valdkonda ei ole vaja eraldi üldse kajastada. Kindlasti ei toeta selline süsteemitu suhtumine ühist maakondlikku strateegilist arengut, mille üks suund on „inimkapitali arendamine“. Pigem kerkib esile küsimus! Kas inimene kui väärtus, kes loob omakorda maakonnale (loe: omavalitsusele tulubaasi) lisaväärtus, jääb süsteemselt toetamata talle kõige olulisema ressursi ehk tervise hoidmisel ja taastootmisel?

Ettepanekud viljandimaalaste heaolu parandamiseks seoses tervisepoliitilise olukorraga

- Maakonna tervisedenduse arengu planeerimisel pidada silmas riikliku rahvastiku tervise arengu uusi suundi ning arvestada ELi tervisepoliitika kujundamise ettepanekuid.
- Selgelt teadvustada ja vormistada maakondliku tervisedenduse arengu ühisvastutus KOV-ide poolt.
- KOVi tasandi järjepidev tervise- ja heaoluülevaadete koostamine ja analüüsimine. Eesmärk saada pilt paikkonna elanike tervise ja heaolu kitsaskohtadest ning vastavalt sellele planeerida meetmed inimeste heaolu parandamiseks.
- Maakondliku tervisedenduse infovälja taastamine ja uuendamine – koduleht ja/või Facebook.
- Traditsiooniliste tervisedendusevõrgustike arengu järjepidev toetamine.
- Tervisekäitumist mõjutavate ennetustegevuste planeerimisel tõenduspoliitilise sihtgrupi valik.

Allikas:

1. Sotsiaalministeeriumi koduleht. Rahvastiku tervise arengukava 2020–2030. Website: <http://www.sm.ee/et/rahvastiku-tervise-arengukava-aastani-2030> (21.05.2018)
2. State of Health in the EU. Eesti. Riigi terviseprofiil 2017.
3. Viljandi Omavalitsuste Liit.

3. KODANIKE KAASAMINE

3.1. Kodanikeühenduste mõju inimeste heaolule

Jaanika Toome

Viljandimaa Arenduskeskus

Kodanikeühenduste konsultant

mob: 5788 0245; tel: 433 0446; jaanika.toome@viljandimaa.ee

Terve inimene on õnnelik ja vastupidi – õnnelik inimene on terve. Õnnelik inimene tunneb ennast turvaliselt ja vajalikuna.

Kas kodanikeühendused saavad mõjutada inimeste turvatunnet ja muuta nad õnnelikeks või pigem tekitavad uusi kohustusi, reeglite järgimist?

Sellele küsimusele ei ole ühest vastus, pigem sõltub see mitmest faktorist – inimesest endast, ühiskonna suhtumisest, kommetest/tavadest, ajaloolistest aspektidest jne.

Kindel võib olla selles, et MTÜde maailmas kaasa löömine annab inimesele võimaluse enese tundma õppimiseks, koos olemiseks, suhtlemiseks, murede jagamiseks, loovuse arendamiseks, identiteedi tunde tekkimiseks jne. Samas peab inimene ära tundma, millal võimalus muutub kohustuseks, ja siis peab tegema otsuseid, et õnnetunne ei kaoks.

Ühiskond saab toetada inimeste aktiivsust/ kuulumist kuhugi, aga samas on inimesed vabad olendid ja teevad just seda, mis neile õige tundub. Ja see ongi õige – kõike tuleb võtta mõnuga, teha asju nii kaua, kui lause algab „TAHAN“ sõnaga, v.a. kui mängus on rahalised kohustused.

Viljandimaal on registreeritud 776 MTÜd; neist piirkondlikke on 120 ühingut, huvipõhiseid 435. Kõige rohkem on kahe liikmelisi ühendusi, sinna vahepeale jäävad 30–60 liikmelised, kõige enam on ühes ühingus 1000 liiget. Rohkem on ühendusi registreeritud Mulgi vallas, vähem Põhja-Sakala vallas.

Sellist statistilist infot võiks veelgi leida aga mida selle infoga pihta hakata?

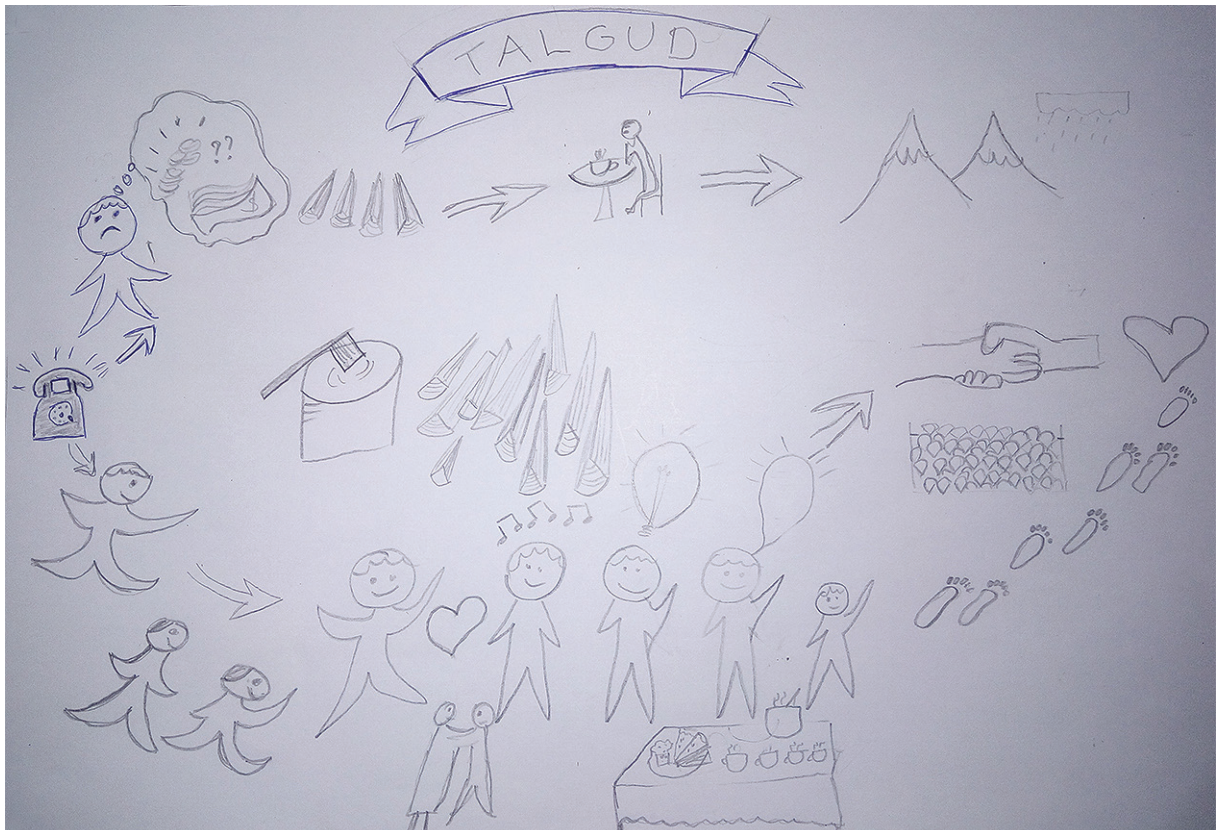
Kui joogiveel on näitajad, mis näitavad kvaliteeti; kui teenustel on hinnad, mida saab võrrelda, siis kuidas saab võrrelda kodanikuühiskonna olukorda – mitu sündmust on olnud, mitu liiget on? Kas saame öelda, et Põhja-Sakala vallas on vähem aktiivseid inimesi; kas liikmete arv näitab aktiivsust; kas tegevuste rohkus näitab aktiivsust, kas aktiivsusega kaasneb õnnetunne? Või hoopis tekitab läbipõlemist, pettumusi ja tekib oht, et põled läbi ja oled õnnetu. Seega tublid võivad nad olla, aga mis hinnaga nad tublid on ja kas nad on õnnelikud?

Tean, et mõnes väikeses ilma ühegi ühenduseta piirkonnas/kogukonnas on asjad hoopis paremini – inimesed suhtlevad, teevad ühiselt asju ja ei põe sellepärast, et neil ei ole liikmeid, vald ei toeta jne. Nad ei pea tegema kohustuslikke koosolekuid. Nad naudivad seda, mida teevad – kuigi statistikas nende tegevus ei kajastu.

Seega on kodanikuühenduste näitajad õnnelikud inimesed, endaga ning oma kogukonnaga rahul olevad kodanikud – kes toimetavad, teevad ja tunnevad elust rõõmu.

Oma igapäevatööd Viljandimaa kodanikeühendustega tehes võin tuua välja mõned faktid/olukorrad.

- ✓ Meil on palju vananevaid ühinguid, kus liikmeid hakkab vähemaks jääma, kes PEAVAD pidama oma 20 aasta juubeleid, sest „nii on kogu aeg tehtud, traditsioone tuleb austada“.
- ✓ Aeg-ajalt kuuleb ütlemist, et kuulumine mõnda ühingusse tundub koormav kohustus, seal on igav; see on koht, kus PEAB midagi tegema.
- ✓ Meil on ülekoormatud sädeinimesed, kes ei oska / ei saa juheta seinast välja võtta.
- ✓ Me anname pidevalt hinnanguid (nagu koolis) ja toome esile tublisid (õnnelikkusega ei pruugi sellel seost olla); samas teeme sellega haiget neile, kes ka panustavad, aga mitte nii „tublilt“. Mina olen arvamusel, et kõik, kes vähegi midagi kodanikuühiskonna maastikul toimetavad, on tublid ja seeläbi õnnelikumad :)
- ✓ Kodanikeühenduste maine on pigem kehv – ajakirjandusest sellest väga tihti ei loe, see ei ületa uudiskünnist. KOVi lehtedega on olukord parem.
- ✓ Meil on palju rahalisi taotlusi, kus ühingud küsivad raha erinevate sündmuste/koolituste/inventari jne jaoks. Pooled neist toetust ei saa ja siis tekib mul küsimus – kas nende head ideed jäävad teostumata ja mida nad tegelikult vajaksid, et oma unistusi ellu viia ja kas midagi saaks koostöös teha.
- ✓ Meil on palju sündmusi ja koolitusi, kuhu ei jätku inimesi; inimesed ei jaks teha, osaleda. Paljud koolitused/sündmused on mõeldud kas emale, isale, lapsele, külavanemale, lauljale jne, kuigi kaasata võiks ka pere/ erinevad põlvkonnad.
- ✓ Rõõmu teeb see, et meil on päris palju hästi toimivaid kogukondi, kus ei muretseta liikmete arvu pärast; kus ei pea kellelegi midagi tõendama. Seal tahavad inimesed koos käia, sest koos on LÕBUS! Selliseid kogukonnad on rohkem seal, kus tegutsevad nooremad – Holstre, Sürgavere, Vana-Kariste, Viljandi vanalinna kogukond jne. Samuti on sellised ka mitmed huvipõhised kogukonnad, mis pakuvad inimestele võimalusi avastada oma andeid – ja mitte hinde peale – laul, tants, sport, loodus, sündmuste korraldamine jne.

Pilt 1. Talgute mõju inimeste heaolule

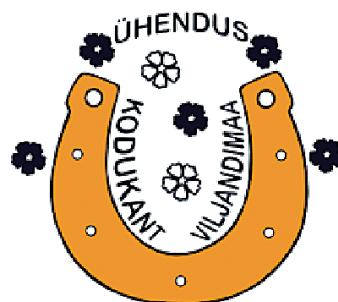
Ettepanekud

- Ajakirjanduses/meedias/KOVi lehes rohkem juttu õnnelikest inimestest / väikestest imedest ja kodanikuühiskonna olulisusest.
- Koostegutsemise maine parandamine (vt pilt 1) – see on koht, mis annab võimaluse turva- ja õnnetundeks.
NB! MTÜ loomine ei ole kohustuslik, samuti liikmeks olek. Eesmärk ei peaks olema liikmete arvu suurendamine, pigem õnnetunde suurendamine.
- Rohkem omavahelist suhtlemist vabas õhkkonnas, et saada vastuseid küsimusele „Mida me tegelikult tahame?“.
Avalik sektor võiks tulla inimestele lähemale ja tunda huvi, kuidas neil tegelikult läheb ja mida nad tegelikult tahavad. Korrad peavad olema aga vastus „ Ei saa“ võiks asendada koostöövestlusega. Suur roll on ka asutuste juhtidel, kes võiksid usaldada oma ametnikke ja vahel aru saada, et paberitööst tähtsam on inimene ja suhtlemine.
- Näha kodanikeühendusi kui partnereid – kelle käest saab teenuseid osta, kes saavad maapiirkonnas ettevõtlust arendada (kogukonnateenused, teenuskeskused), kes saavad pakkuda erinevaid võimalusi kohaliku elu-olu aktiveerimiseks/ õnnetunde suurendamiseks.
- Kogukonnapraktika kõigile – vahetusprogramm, kus ametnik/õpilane/tavakodanik saab osaleda paar päeva kodanikeühenduste töös.
- Koolituste asemel teha omavahelisi tutvumisi à la „avatud ukсед, talud, ettevõtted“, et inimesed teaksid, mis nende ümber toimub, ja samas saaksid ka ise innustust/tunnustust.

3.2. Ühendus Kodukant Viljandimaa

Enn Sarv

Ühendus Kodukant Viljandimaa,
juhatuse esimees aastatel 2009–2018

Meie eesmärk on aidata Viljandi maakonnas kaasa Eesti maaelu ja külade säilimisele, taas-elustamisele ja harmoonilisele arengule. Ühendusel on kolmteist juriidilist liiget ja 47 füüsilist liiget. Ühendus Kodukant Viljandimaa on

- toimiv maakondlik katusorganisatsioon külaseltsidele ja aktivistidele;
- kodukoha traditsioonide hoidja ja arendaja;
- noorte kaasaja;
- külaelu tugikeskus.

Nendest sihtidest lähtub Kodukant ka maakonna rahvatervise arengu planeerimisel. Toetame tervislikke eluviise, kaasates noori ning eakamaid oma tegevusse. Näiteks on Kodukant Viljandimaa juba kahel korral korraldanud külade suveolümpiat, avanud külade koduvärvad külastajatele, korraldanud Mulgimaa peremängu, võtnud osa hoidistemessist, korraldanud maanaistepäevi jne. Kõigil üritustel on läbiv joon inimese heaolu.

Kodukant kui maa- ja külaelu säilitaja toetab maakonna rahva tervist ja heaolu oma järgmiste tegevustega:

- külade suveolümpia korraldamine;
- küladega üritustel „Avatud külavärvad“ osalemine;
- Mulgimaa peremängu korraldamine ja selles osalemine;
- maakondlike mitmepäevaste jalgrattamatkade korraldamine ja osalemine (s.h juba 2018. aasta augustis);
- Olustvere hoidistemessil osalemine;
- külade ärgitamine koostööle ja külavanema valimisele, et seeläbi kasvaks külakogukonna aktiivsus;
- aktiivsete kogukondade tunnustamine.

4. MAAKONNA RUUMILINE PLANEERIMINE

Anne Karjus ja Tiia Kallas
Rahandusministeeriumi regionaalhalduse osakonna
ruumilise planeerimise peaspetsialistid

Ruumilise planeerimise põhiline ülesanne on aidata osapooltel kokku leppida maa-ala arengu põhimõtetes ja tingimustes. Tervikliku ruumilahenduse koostamisel arvestatakse tasakaalustatult majandusliku, sotsiaalse ja kultuurilise keskkonna ning looduskeskkonna pikaajalisi suundumusi ja vajadusi. Maakonna tasandil lahendab need küsimused maakonnaplaneering.

Viljandimaa maakonnaplaneering on koostatud maakonna ruumilise arengu põhimõtete ja suundumuste määramiseks aastateni 2030+. Planeeringus tasakaalustatakse riiklikud ja kohalikud huvid. Planeeringu koostamisel on lähtutud üleriigilisest planeeringust Eesti 2030+. Kohalikele omavalitsustele on maakonnaplaneering aluseks üldplaneeringute koostamisel. Viljandimaa maakonnaplaneeringu 2030+ kehtestas riigihalduse minister 6. aprillil 2018.

Viljandimaa tervise- ja heoluprofiili kontekstis on maakonnaplaneeringus käsitletavat valdkonnad otseselt seotud inimeste tervise, turvalisuse ja heoluga.

Planeeringus käsitletavat olulisemad teemad on asustuse paiknemine, teenuste kättesaadavus ja transpordiühendused, ettevõtlus, looduskeskkonna väärtused, tehniline taristu, riigikaitse ja siseturvalisus. Kõikide teemade osas on planeeringus välja töötatud üldised põhimõtted ja tingimused maakonna ruumilise arengu kavandamiseks.

Viljandimaa tervise- ja heoluprofiilis on oluline tuua välja järgmised teemad.

Asustusstruktuur ja asustuse suunamine

Rahvastiku vähenemise ja vananemise tingimustes on asustussüsteem läbi tegemas suuri muutusi. Viimaste aastakümnete jooksul on toimunud maakonna elanikkonna koondumine keskustesse. Vaatamata väikesele asustustihedusele on maakonnas selgelt välja kujunenud ajalooliste piirkonnakeskuste võrgustik.

Maakonnaplaneeringus peetakse oluliseks keskusasulate säilitamist ja tugevdamist. Määratletakse erineva tasandi keskused (maakondlik, piirkondlik, kohalik ning lähikeskus) ning tuuakse välja soovitusel nendes keskustes osutatavatele teenustele. Planeeringus pakutakse lahendusi teenuste kättesaadavuse tagamiseks, kui kodulähedases keskuskeskuses mingi teenus puudub. Oluliseks peetakse maakonna erinevate tasandi keskuste ja maakonnakeskuse vahelist head transpordikorraldust. Teenuste olemasolu ning kättesaadavus tagab inimestes turvatunde.

Linnalise asustusega asulate puhul järgitakse asulate tihendamise ja kompaktsuse säilimise põhimõtet, välditakse põllumajanduslike alade kasutuselevõttu elamumaana. Maapiirkondades toetatakse olemasoleva hajaasustuse struktuuri säilimist.

Majanduskeskkonna arendamine on vajalik töökohtade säilitamisel ja uute loomisel. Planeeringus on toodud põhimõtted ettevõtluskeskkonna arendamiseks. Toetatakse ettevõtlusalade arendamist suuremate keskusasulate mõjualas ning peetakse vajalikuks tagada ettevõtlust toetava tugitaristu olemasolu.

Tehnilised võrgustikud

Viljandi linna keskne geograafiline asukoht teiste keskuste suhtes on loonud tiheda keskusi ühendava teedevõrgu maakonnas. Samas kattega teede osatähtsus maakonna riigiteedel on vabariigi keskmisest tunduvalt väiksem. Teedevõrgu kvaliteet, korrashoid ja säilitamine on oluline eeldus Viljandimaa asustuse säilimiseks ja asustustühjade piirkondade lisandumise vältimiseks.

Maakonnaplaneeringuga tehakse ettepanek tagada tolmuvabad (mustkatttega) teed vähemalt nendel teedel, kus liigub ühistransport ja mida kasutatakse kergliikluseks. Planeeringus esitatud ettepanekud aitavad parandada teenuste kättesaadavust, avaliku ruumi kvaliteeti ja liikumise turvalisust.

Teenuste ja töökohtade kättesaadavuse tagamiseks on vajalikud piisava sagedusega ühistranspordiliinid keskuste ja maapiirkondade ühendamisel. Äärealade liikuvuse parandamiseks tehakse ettepanek kombineerida ühistranspordi, eratranspordi ja tellimussõitude võimalused ning toetada elanike ühisalgatusi transpordi korraldamisel.

Planeeringuga määratakse kergliiklusteede rajamise vajadus, mis aitab ühendada keskusi tagamaaga. Kergliiklusteede võrgustiku planeerimisel lähtutakse eelkõige kohalike elanike igapäevastest liikumisvajadustest. Asulalähedastele kergliiklusteede lõikudele on kavandatud valgustus, mis suurendab liiklejate turvalisust ja pikendab kergliikluse ööpäevase kasutuse aega.

Kergliiklusteede rajamisega avarduvad puhkemajanduse arendamise võimalused, samuti vaba aja veetmise ja sportimise võimalused. Tekivad alternatiivid kohalikele elanikele igapäevasteks liikumisteks, muutes nad sõltumatuks ühis- ja autotranspordist. Kergliiklusteede rajamise tulemusena kasvab liiklusohutus, väheneb autotranspordi osatähtsus.

Maakonnaplaneering näeb ette soodustada raudteetranspordi kasutamist. Selleks tuleks rongipeatuste juures välja ehitada vastav taristu – rajada juurdepääsuteed, kergliiklusteed, auto- ja jalgrattaparklad, valgustus jne.

Planeeringus on käsitletud elektrivarustuse parandamiseks olemasolevate liinide rekonstrueerimise või uute liinide rajamise vajadust. Tõrgeteta ja vajaliku võimsusega elektrivõrk tagab varustuskindluse ja loob eelduse ettevõtlike arendamiseks. Toetatakse uuenduslike energiatootmislahenduste rakendamist.

Ruumilised väärtused

Maakonnaplaneering peab oluliseks maastikustruktuuri väärtuste ja looduskeskkonna hea seisundi säilitamist, parandamist ning edasiarendamist, mis on tähtsal kohal elukeskkonna kvaliteedi tagamisel. Selleks on selgitatud välja maakonna väärtuslikud maastikud ning meetmed nende säilimiseks. Kavandatud on roheline võrgustik, rohealade süsteem, mis võimaldab liikidel rännata ja kliimamuutustega kohaneda, toetab ökosüsteemiteenuseid ja hüvesid.

Loodusväärtuste kättesaadavuse tagamiseks on maakonnaplaneeringus välja toodud suure puhkeväärtusega piirkonnad ja põhimõtted nende arendamiseks. Näiteks puhkealadele ja avalikele veekogudele tuleb tagada juurdepääsud, töötada välja ühtsed viidasüsteemid.

Suure puhkeväärtusega alad Viljandimaal on hooldatud metsad, veekogude äärsed alad, mõisad parkidega ja ajaloolised linnused ning alad, mida läbivad matka- ja loodusõpperajad.

Planeeringus määratletud puhkealad paiknevad põhiliselt kaitsealadel, väärtuslike maastike aladel või rohelise võrgustiku aladel.

Kaasamine planeeringuprotsessis

Maakonnaplaneeringus kavandatu on aluseks kohalike omavalitsuste planeeringute – üldplaneeringute – koostamisel. Üldplaneeringuga määratakse valla või linna pikaajalised ruumilise arengu eesmärgid, maakasutuse ja ehitamise reeglid. Planeeringu koostamisel on oluline kohaliku kogukonna kaasamine planeeringuprotsessi. Kohalik kogukond tunneb oma valla ja linna väärtusi kõige paremini. Seega ühest küljest saab planeeringu koostaja kohalikelt elanikelt vajalikku informatsiooni planeeringulahenduse väljatöötamisel, teisalt töötades kogukonnadega saab kohalik omavalitsus suurendada erinevate huvigruppide teadlikkust.

Ruumiline planeerimine on protsess, mille tulemus mõjutab kogu elukeskkonda. Seetõttu on oluline, et planeerimistegevus oleks avatud ning kõigil oleks selles võimalik osaleda.

5. ELU-OLU TEENUSED

5.1. Haridus

HARIDUSELU VILJANDIMAAL

Aires Põder

Viljandi Maavalitsuse haridus- ja sotsiaalosakonna
peainspektor (2014–2017)

Elo Paap

Viljandi Maavalitsuse haridus- ja sotsiaalosakonna
tervisedendaja (1998–2013)

Möödunud 2017. aastal toimus Viljandi maakonnas valdade ühinemine ning kaheteistkümne omavalitsuse asemel moodustus maakonda neli kohalikku omavalitsust: Viljandi linn, Mulgi vald, Viljandi vald ning Põhja-Sakala vald.

Viljandi maakonnas on võimalik alusharidust omandada kolmekümne ühes asutuses.

Kakskümmend kolm asutust on lasteaiad, seitse lasteaed-põhikoolid (Holstre, Jaagu, Kiriveere, Kõpu, Paistu, Saarepeedi, Suure-Jaani). Viljandi linnas on lastevanematel võimalus kasutada ka eralastehoiu teenuseid (Kukeräädsik ja Jaani Lastemaja). Lasteaias käis 2017/2018. õppeaastal 128 rühmas kokku 2191 last, neist 1157 poisid ja 1034 tüdrukud (HaridusSilm 2018).

Maakonnas oli 2017/2018. õppeaastal 30 üldhariduskooli: neist algkooli kaks, seitse lasteaed-põhikooli (üks erakool ja kuus munitsipaalkooli), 21 põhikooli (neist üks erakool ja seitse koos lasteaiaga ühendasutused) ja seitse gümnaasiumi (neist üks erakool ja üks täiskasvanute gümnaasium). Maakonnas õppis 2017/2018. õppeaastal I kooliastmes 1469 õpilast, II kooliastmes 1386 õpilast, III kooliastmes 1377 õpilast ja gümnaasiumiastmes 782 õpilast, kokku 5014 õpilast (HaridusSilm2018).

Maakonnas on neli kooli hariduslike erivajadustega lastele: Jaagu Lasteaed-Põhikool (erakool), Viljandi Kaare Kool (munitsipaalkool), Lahmuse Kool ja Ämmuste Kool kuuluvad riigi omandisse.

Viimasel viiel aastal on haridusreformide käigus haridusasutusi suletud, lahutatud ja liidetud. Endises Tarvastu vallas suleti 2016. aastal Suislepa lasteaed-alkool ning ühise juhtimise alla viidi kõik Tarvastu valla lasteaiad. Endises Suure-Jaani vallas lahutati Suure-Jaani Gümnaasiumi põhikooliosa gümnaasiumiosast. Moodustatud Suure-Jaani Kooli põhikooliosaga liideti veel Tääksi, Sürgavere (koos lasteaiaga) ja Kildu koolid. Kildu kool koliti ümber Vastemõisa Rahvamaja ruumidesse, kus varem asus Vastemõisa lasteaed.

Väikese gümnaasiumiosa õpilaste arvuga on maakonnas Abja Gümnaasium (60), A. Kitzbergi nim. Gümnaasium (60), Suure-Jaani Gümnaasium (63), Tarvastu Gümnaasium (32). Viljandi Gümnaasiumis alustas 2017/2018. õppeaastal õpinguid 555 õpilast (HaridusSilm2018).

Õpilaste arv maakonna koolides viimasel viiel aastal on püsunud stabiilsena, kuid viimase kümne aasta trend on siiski õpilaste arvu vähenemine.

Kutseharidust saab maakonnas omandada Olustvere Teenindus- ja Maamajanduskoolis (ca 854 õpilast), Viljandi Kutseõppekeskuses (733 õpilast). Kõrgharidust saab omandada TÜ Viljandi Kultuuriakadeemias.

Erivajadustega õpilastele vajalikud teenused on olemas kõikides omavalitsustes, kuid puudust tuntakse nii lasteaedades kui koolides tugispetsialistidest (logopeed, sotsiaalpedagoog, eripedagoog, psühholoog). Koostöö Viljandi Rajaleidja keskusega on kõikidel maakonna omavalitsustel. Rajaleidja keskuse ressursid on piiratud ja sinna jõuavad väga tõsised juhtumid, mis vajavad väga hea kvalifikatsiooniga spetsialisti sekkumist. Koolides on probleemiks tugispetsialistide puudus ning õpetajate eripedagoogiliste pädevuste arendamise suur vajadus.

Tähelepanu tuleks pöörata pedagoogilise personali toetamisele, et vältida õpetajate läbipõlemist (mitte kõik õpetajad ei pöördu abi saamiseks vastavate spetsialistide poole).

Kuigi meie maakonnas on neli eriõppeasutust, siis kaasava hariduse põhimõtteid järgides on erivajadustega laste arv tavakoolides kasvanud. Varajase märkamise olulisust on tunneta- tud ka lasteaedades ning sinnagi otsitakse tööle tugispetsialiste (eriti nõutud on logopeedid).

Maakonna hariduse arengukavas on toodud välja ohud ja võimalused kogu maakonna koo- livõrku silmas pidades. Siinkohal nimetame ära olulisemad arengukohad, mida peaks pidama silmas maakonna tervise- ja heaolu arengu planeerimise kontekstis.

Ettepanekud

- Tagada kõigile lastele võimalus kodulähedaseks alushariduse ning põhi- hariduse omandamiseks I ja II kooliastmes.
- Kindlustada Viljandimaa haridusvõrk kvalifitseeritud ja motiveeritud õpetajate, asutuse juhtide ja tugispetsialistidega. Ennetada personali kutsealast läbipõlemist.
- Tagada lastele, sh hariduslike erivajadustega lastele nõustamisteenus ning vajadusel tugiteenused.
- Märgata õigeaegselt koolikohustust mittetäitvaid (põhikooli)noori ja suunata neid hariduse omandamisele. Ennetada kutsekoolidest väljalangemist.
- Rakendada uuenduslikke meetodeid hariduses, sh koostööpartnerite (Päästeamet, politsei jne) teemade integratsioon õppekavadesse.
- Laiendada ennetustegevuste võrgustike põhimõtteid (tervist edendav kool ja lasteaed) kõigisse Viljandimaa haridusasutustesse.

TERVIST EDENDAVATE KOOLIDE VÕRGUSTIK VILJANDIMAAL

Moonika Pärna

Viljandimaa TEK-võrgustiku koordinaator

Viljandimaa Tervist Edendavate Koolide (TEK) võrgustikku kuulub kuus Viljandimaa kooli:

- Viljandi Jakobsoni Kool (Viljandi linn)
- Viljandi Paalalinna Kool (Viljandi linn)
- Viljandi Kesklinna Kool (Viljandi linn)
- Võhma Kool (Põhja-Sakala vald)
- Suure-Jaani Kool (Põhja-Sakala vald)
- Viiratsi Kool (Viljandi vald)

Tervist edendav kool lähtub kogu kooli hõlmavast lähenemisest. See tähendab enamasti kui lihtsalt tervise teemaliste tegevuste või ürituste läbiviimist koolis. Tervist edendav kool tegeleb tervise ja heaoluga süsteemselt ning lõimitult, järgides kirjalikku koolitervise tegevuskava. Kogu koolipere, sh õpilased, koolipersonal ja lapsevanemad, on aktiivselt kaasatud otsustamisprotsessidesse ja tegevustesse. Tervisedendus koolis on praktiline tegevus, mis keskendub koolipere võimekuse suurendamisele, et tagada teadmised, oskused ja pühendumine tervise ning heaolu teemadega tegelemiseks.

(<http://www.schools-for-health.eu/ee/for-schools/juhend/sissejuhatus/mida-taumlhendab-tervisedendus-koolis>)

Praegu on Eestis ligi kakssada tervist edendavat kooli, kuid liikumise põhimõtete elluviijaid on tunduvalt rohkem. Tervist edendavates koolides on moodustatud aktiivsetest ja teadmistega inimestest tervisenõukogud. Riiklik eesmärk on, et kõigis Eestimaa koolides oleksid loodud soodsad eeldused ja tingimused Tervist Edendavate Koolide põhimõtete rakendamiseks. (<http://www.terviseinfo.ee/et/tervise-edendamine/koolis/tervist-edendavate-koolide-vorgustik>)

TEKi tegevust Eestis koordineerib Tervise Arengu Instituut. Igas maakonnas on eraldi koolide koordinaator, kelle ülesanded on:

- haridusasutuste juhendamine tervise ja heaolu hindamisel, tegevuste planeerimisel ja rakendamisel;
- üldhariduskoolide koostöövõrgustiku, sh TEK-võrgustiku tegevuse koordineerimine ja töhestamine laste ja noorte tervisliku arengu toetamisel koostöös kohalikes omavalitsustes töötavate tervisedenduse spetsialistidega;
- paikkonnapõhise koolituse ja/või ürituse korraldamine, mis aitab haridusasutuste tervisealast teadlikkust parandada.

Tugevused

- Toimiv koostöö TEK-võrgustikku kuuluvate koolide ja nende meeskondadega nii õpetajate kui õpilaste tasandil.
- Väljakujunenud traditsioonid (kevad-/sügiskool ja võrguviktoriin).
- Viljandimaa TEK-koolide põhiväärtused on tihedalt seotud TEKi põhimõtetega ja kajastuvad nii kooli õppe- kui arengukavas.
- Õpilased on tervislikkuse põhimõtetest teadlikumad.
- Süsteemne õpilaste tervislike eluviiside kujundamine Viljandimaa TEK-koolides (õuevahetunnid, siseterviserada, vaikuse- ja puhkenurgad, tervislik koolilõuna jmt).
- Viljandimaa terviste edendavate koolide võrgustiku töö toetamiseks on loodud MTÜ Viltek, kuhu kuuluvad inimesed, kes tegelevad igapäevaselt tervisedendusega koolides.

Nõrkused

- Maakonna tasandil segadused tervisedenduse valdkonnas (seoses maa-valitsuse kadumisega).
- Nõudmised liituvatele koolidele liiga suured ja seejuures puudub otsene lisaväärtus.
- Ei nähta vajadust liituda, sest tehakse terviseedendusega seotud tegevusi teiste seaduste/programmide vm raames.
- Ühe suure probleemina nähakse koolides sotsiaalsete oskuste puudulikkust õpilaste hulgas.

Ettepanekud

- TEK siduda inimese- ja liikumisõpetuse ainekavadega riigi tasandil.
- TEK-võrgustikku kuuluvate koolide õpetajatele koolitused soodsamalt.

Eesmärgid terviseprofiilis

- Toetada maakonna koole TEK-võrgustikuga liituma.
- Uute koolide jaoks on vaja välja mõelda motivatsioonipakett, mis kutsuks võrgustikuga liituma.
- Kaardistada erinevates programmides osalemine maakonnas (VEPA, KIVA, TORE, „Kiusamisest“ vabaks jm programmid).
- Anda koolidele selge ülevaade programmide, projektide, koolitajatest ja teraapiavõimalustest.

MTÜ Viljandimaa TEL

VILJANDIMAA LASTEAEDADE TERVISEDENDUSE VÕRGUSTIK

Kersti Puusild

Viljandimaa lasteaedade tervisedenduse koordinaator
MTÜ Viljandimaa TEL

Viljandimaa Tervist Edendavate Lasteaedade (TEL) võrgustiku visioon on, et kõigil inimestel, kes lasteaiaga seotud, oleks tore – lapsel, kes lasteaias käib, oleks rõõmus meel, töötajal, kes hommikul tööle tuleb, oleks naeratus näol, ja lapsevanemal, kes usaldab lapse päevaks lasteaiarahvale, oleks süda rahul.

TEL-võrgustikku kuulub 17 lasteaeda. Viimastel aastatel (2017) on maakonnas mitmed omavalitused koondanud piirkonnas olevad lasteaiad ühtse juhtimise alla ning muutnud ka lasteaedade nimetusi. Seetõttu on koondunud TEL-võrgustikku lasteaedu juurde (kokku 21 lasteaeda). Algusaastatel (al. 2001. a) oli võrgustikuga liitujaid rohkem. Liitumise aktiivsust mõjutab maakondlikult organiseeritud arengu planeerimine (koolitused, infopäevad, töötoad) ja seejuures on väga oluline lasteaiameeskonna toetus ja ühine motivatsioon.

Mulgi vald	5 lasteaeda, neist 2 TELi liikmed
Põhja-Sakala vald	5 lasteaeda, neist 2 TELi liikmed
Viljandi linn	5 lasteaeda ja kõik TELi liikmed
Viljandi vald	8 lasteaeda, neist 4 TELi liikmed
Erasektor	Waldorf-lasteaed, võtab aktiivselt osa TELi maakonna lastele organiseeritud tegevustest.

Allikas: EHIS andmetel 05.05.2018 a

Tervisedenduse arengut maakonna lasteaedades juhib/koordineerib võrgustiku koordinaator, kelle ülesanne on haridusasutuste tervist toetava keskkonna arendamise toetamine. Koordinaator koordineerib maakonna lasteaedade ühist arengut ja tegevusi. Otsib võrgustikule toetavaid koostööpartnereid ja püsivamaid rahastusallikaid. Levitab infot kõikidele maakonna lasteaedadele ja motiveerib uusi lasteaedu TEL-võrgustikuga liituma.

TEL-võrgustiku veel paremaks toimimiseks asutati 2004. aastal mittetulundusühing Viljandimaa Tervist Edendavad Lasteaiad, mille liikmeteks on üksikisikud (peamiselt lasteaedades töötavad inimesed). Võrgustikule juuriidilise vormi andmine on võimaldanud võrgustikul olla ühtne ja ühistel eesmärkidel tegutsev organisatsioon, mille peaesmärk on tervemad Viljandimaa lapsed.

Tugevused

- Aktiivne infovahetus võrgustike liikmete vahel.
- Organisatsiooni sisemine jõud ja ühtsus.
- Järjepidevus ja eestvedajate pühendumus.
- Tegevuskavades on tervisepäevade- ning nädalate läbiviimine.
- Lisavõimaluste otsimine koolitusteks.
- Sisehindamised erinevates valdkondades.
- Hea koostöö meediaga.
- Tervise teemaliste sündmuste korraldamine lasteaedades ja maakonnas.
- Süsteemsed liikumistegevused lastele, vanematele ja personalile.

Nõrkused

- Uusi võrgustikuga liituvaid lasteaedu ei ole, inimesed kardavad lisatööd.
- Asutuse juhi vähene toetus ja motivatsiooni puudumine.
- KOVi vähene huvi võrgustiku vastu, koostöö puudulik.
- Riikliku toetuse puudumine.
- Huvi ja koostöö puudus tervishoiuasutustelt, eriti perearstidelt.
- Personali tervislike valikuid (nt treeningud maja sees) ei toetata.
- Ühistoitlustus lasteaedades.

Ettepanekud maakonnaheaolu edasiseks arenguks

- Toetada maakonna lasteaedade TEL-võrgustikuga liitumist, toetusgrupid/mentorlus.
- Võimaldada koordinaatori olemasolu ja seeläbi lasteaedade, tervisenõukogu jm ametkondade koostööd.

NÕUSTAMISTEENUSED VILJANDIMAA RAJALEIDJA KESKUSES

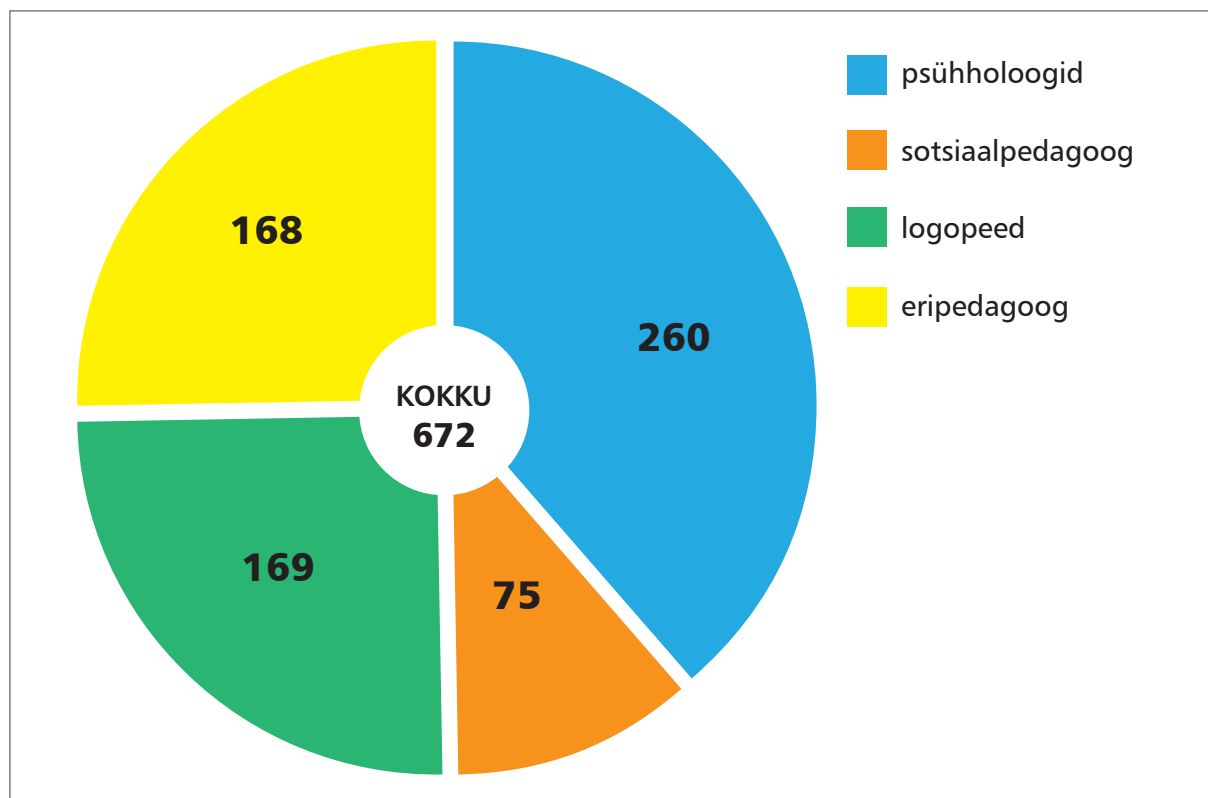
Reet Nigol
Viljandimaa Rajaleidja keskuse juht

Rajaleidja keskus pakub karjääri- ja õppenõustamisteenuseid kuni 26-aastastele lastele ja noortele ning tuge õpetajatele, lastevanematele ja haridusametnikele. Ühtlasi korraldab Rajaleidja keskus SA Innove koolivälise nõustamismeeskonna tööd. Oleme osa üle-eestilisest SA Innove juhitud võrgustikust, mis toetab haridustugiteenuste kaudu õppurit haridus- ja töömaailmas orienteerumisel. Rajaleidja teenused on tasuta.

Õppenõustamine aitab lapsi, lapsevanemaid ja lastega töötavaid täiskasvanuid lapse võimete ning arenguvõimaluste väljaselgitamisel ning õppimise ja käitumisega seotud probleemide ennetamisel ja lahendamisel. Viljandimaa Rajaleidja keskus osutavad õppenõustamisteenuseid logopeed, eripedagoog, kaks psühholoog ja sotsiaalpedagoog. Pakume individuaalseid ja grupinõustamisi, teemapäevi, infoleenguid, kovisioone ning korraldame lastevanemate koole (infoleengud ja praktilised töötod, arutelud) nii Rajaleidja keskus kui haridusasutuses kohapeal.

Õppenõustamisteenuseid pakutakse lastele ja noortele vanuses 1,5–18.

Joonis 1. Viljandimaa Rajaleidja keskuse õppenõustamisjuhtumite arv 2017. aastal.

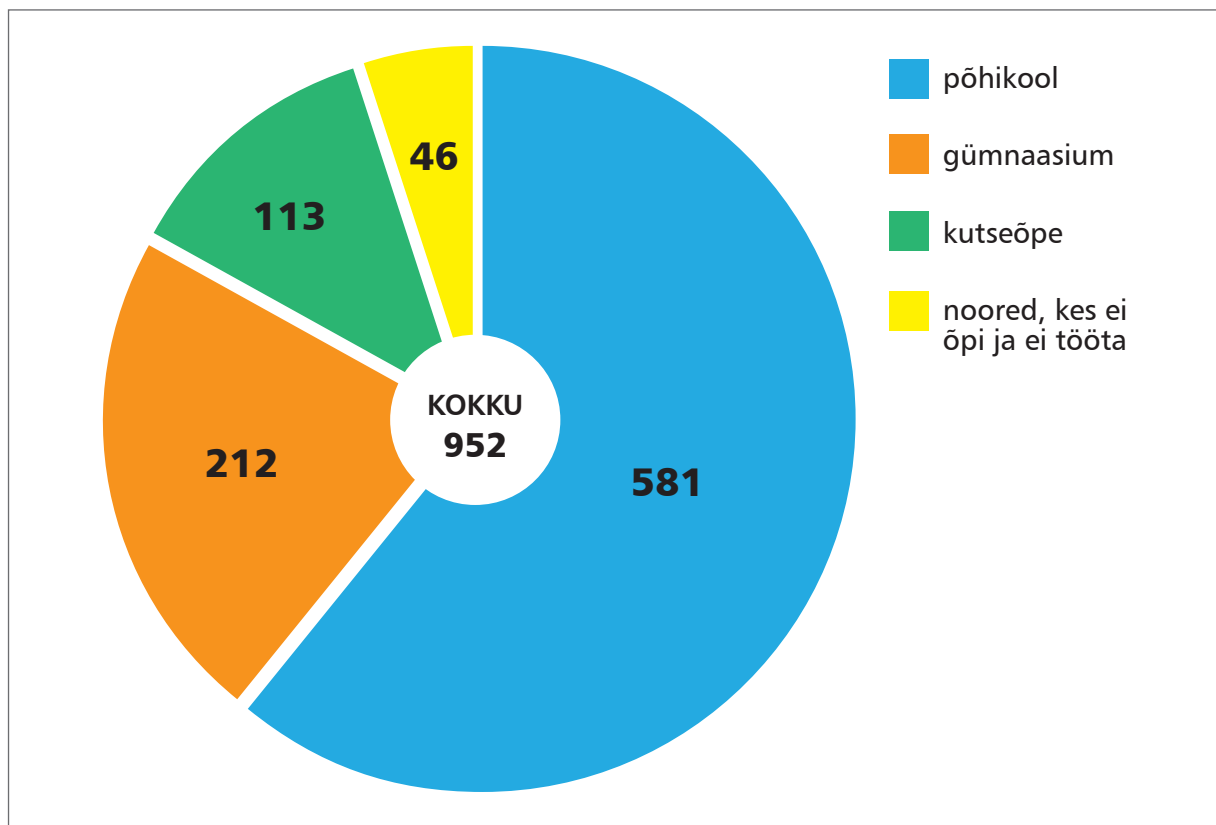

Allikas: Viljandimaa Rajaleidja keskus

Õppenõustamisjuhtumitesse on kaasatud erinevad spetsialistid, et oleks tagatud võimalikult laiapõhjaline abi. Õppenõustamisjuhtumite käigus on nõustatud 1150 täiskasvanut. Läbi on viidud 39 infoleengut, osalejaid 492.

Karjääriteenused jagunevad karjääriinfo teenus ja karjäärinõustamine, toetamaks noori teadlike karjäärivalikute tegemisel. Karjääriteenuseid pakutakse 7–26 aastastele noortele.

Joonis 2. Viljandimaa Rajaleida individuaalsed karjääriteenused 2017. aastal erinevate siht-rühmade lõikes.

Allikas: Viljandimaa Rajaleidja keskus

Pakume lõimitud teenust, s.t noorel on võimalik saada nii õppe- kui karjääriteenuseid.

SA Innove koolivälise nõustamismeeskonna (töötavad Rajaleidja keskustes) ülesanne on soovitude andmine:

- sobivate õppe- ja kasvatustingimuste kohaldamiseks;
- koolikohustuse alguse edasilükkamiseks;
- alla seitsmeaastase lapse kooli vastuvõtmiseks.

Mis töötab hästi maakonna tasandil?

- Viljandimaa RLK nõustamisteenused on leidnud kindla koha haridusmaastikul, teenuseid kasutatakse aktiivselt.
- Haridusasutused on varasemast rohkem hakanud märkama erivajadustega lapsi ja leidnud toetamisvõimalusi.
- KOVid moodustavad vajaduspõhiselt väiksemaid klasse.
- KOVid rakendavad tööle abiõpetajaid.
- Viljandi linnas on koondatud tugispetsialistid Viljandi Päevakeskuse laste ja pere osakonda, osutamaks teenuseid kõikidele linna haridusasutustele.
- Lastepsühhiaatrite olemasolu.
- Erikoolide olemasolu (sealhulgas kaks õpilaskoduga).

Mis vajab maakonnas arendamist?

1. Viljandimaa valdades on tugispetsialistidega kaetus erinev:
  - kõige rohkem on logopeede
  - puudus on eripedagoogidest, sotsiaalpedagoogidest
  - suur põud on psühholoogidest, neid ei ole Viljandi ja Põhja-Sakala vallas ning Mulgi vallas töötab psühholoog ühes koolis kaheksa tundi nädalas ja ühes lasteaias vajaduspõhiselt
  - tugispetsialiste on juurde vaja
2. Spetsialistide vajadus ei ole kaetud:
  - kliinilised spetsialistid (psühholoog, psühhiaater), kes abistaksid lapsi väga sagedasti esinevate depressiivsete seisundite, ohtliku kuluga käitumis- ja sõltuvushäirete jne esinemise korral
  - perega tegelevad spetsialistid (perenõustaja, perelepitaja)
  - terapeudid
3. Perearstid ei suuna piisavalt teenusele (raha ja võimaluste puudumine).
4. Lastekaitse on sageli oma tegevustes üksi ja vajab toetamist.
5. Õpetajate hoiakute muutmine haridusliku erivajadustega õpilaste õpetamise suhtes on aeganõudev protsess.

Ettepanekud

1. Kogu piirkonnas haridustugispetsialistide (KOV-i struktuuriüksuses või Rajaleidjas) ühtse koordineerimise alla viimine. Spetsialistide vähesuse olukorras annab selline lähenemine võimaluse ressursse paindlikumalt kasutada, parema ülevaate piirkonna tugiteenustest, tugispetsialistide tööst, aitab hoida ja parandada ühtset kvaliteeti.
SA Innove (Rajaleidja) võimaldab järgmist.
  - Personalivajaduse hindamine, Toetudes reaalsele juhtumitele, statistikale, töökoormusele.
  - Spetsialistide leidmine. Kaob ära omavaheline konkurents.
  - Töökoormuse jaotamine. Spetsialistide oskuste asjakohane kasutamine. Kõigil vajajatel on teenused olemas. Puhkused/haigused – asendamine.
  - Kvalifikatsioon. Koolitused, seminarid, kovisioonid. Metoodilised materjalid. Hindamisvahendite litsentsid. Kutse andmise toetamine.
  - Kvaliteet. Pidev ülevaade. Klienditagasiside. Spetsialisti töötingimuste tagamine koolisAruandlus vastavalt kokkuleppele KOV-iga.
2. Õpetajaskonna toetamine, eripedagoogilisi ja psühholoogilisi teadmisi andvate praktilise suunitlusega koolituste korraldamine.
3. Haridusasutuste õppekavaalase nõustamisteenuste laiendamine.
4. Esile tõsta ja tunnustada haridusasutusi, kus tulemuslikult õpetatakse erivajadustega lapsi.
5. Luua kogu riigis võimalused õpetada raskete käitumis- ja tundeelu probleemidega õpilasi (ohtliku käitumisega õpilased).

5.2. Noorsootöö

KOORDINEERITUD JA EESMÄRGIKINDEL TEGUTSEMINE ERINEVATES NOORI PUUDUTAVATES ELUVALDKONDADES – OLULINE VÕTMEKOHT NOORE PÕLVKONNA ARENDAMISEL!

Riina Tootsi

Viljandi Linnavalitsus, lastekaitsespetsialist

Ege Enok

Sakala keskuse noorsootöö koordinaator

Kairi Ong

noorte ettevõtlikkuse programmide koordinaator

Eesti ühiskonna ees seisvate väljakutsetega toimetulekuks on väga oluline, kuidas ja kuhu Eesti noor põlvkond areneb ning millist arengut oma pere, kogukonna ja riigi jaoks soovib.

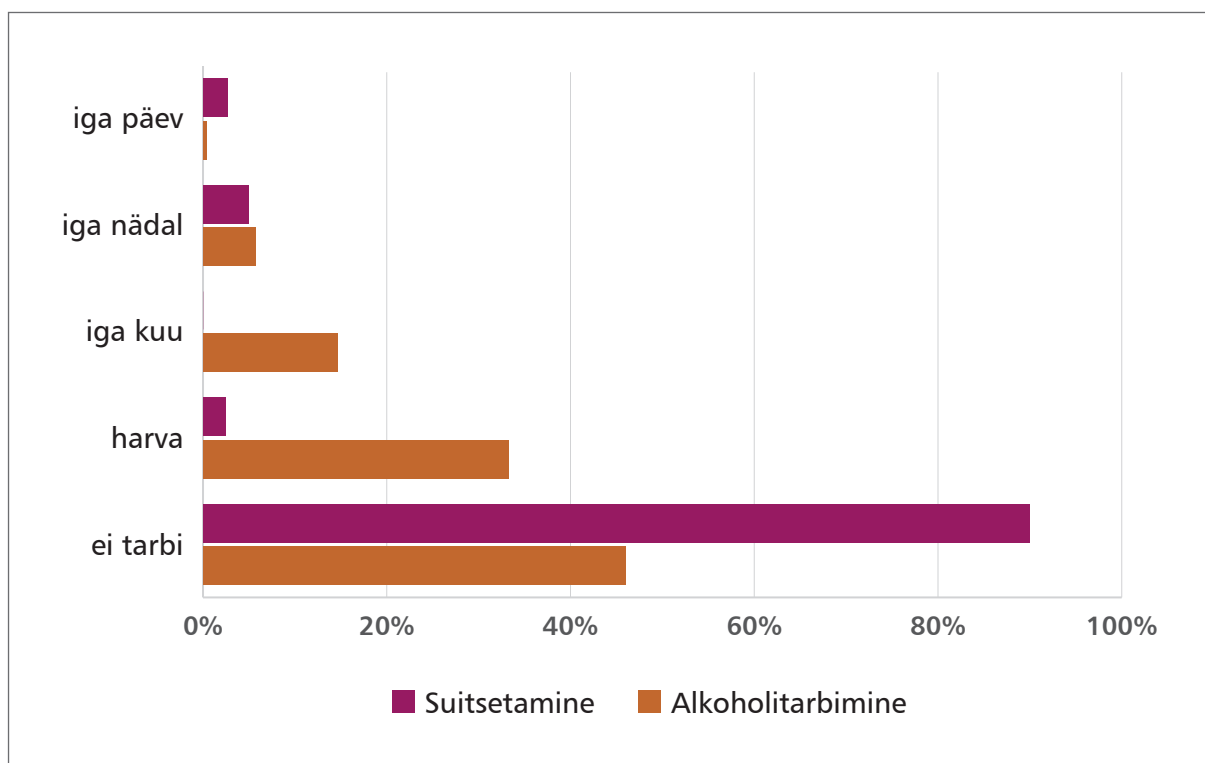
Nagu suures osas teisteski Euroopa riikides, on noorte osakaal elanikkonnast vähenemas. Eestis oli 2016. aasta esimese jaanuari seisuga 283 350 7–26 aastast inimest, kes moodustavad Eesti rahvastikust 21,54%. Statistikaameti prognoosi järgi jätkub noorte osakaalu vähenemine kogurahvastikust kuni aastani 2020, mil see hakkab tasapisi taas kasvama. Kasvutrend püsib kuni aastani 2034, seejärel hakkab noorte osakaal kogurahvastikust jälle vähenema. Erilist tähelepanu nõuavad negatiivsed trendid, nagu noorte kasvav väljaränne, 15–19-aastaste suur töötus, mitteõppivate ja mittetöötavate noorte arv, suur suhtelise vaesuse määr, probleemne tervisekäitumine, sh eriti noorte meeste riskikäitumine. Tähelepanu tuleb pöörata nende trendide tekkepõhjustele, võimalike tagajärgede ennetamisele ja ebasoovitava mõju vähendamisele. Vaja on pöörata tähelepanu ka sellele, et positiivsed trendid jätkuksid.

Viljandimaa noortevaldkonna hetkeseis numbrites on järgmine (allikad: Statistikaamet ja www.noorteseire).

- 2018. aasta 1. jaanuari seisuga elab Viljandimaal 9896 noort (7–26 aastased), kes moodustavad 21,2% Viljandimaa rahvastikust.
- 2016. aastal oli suhtelises vaesuses elavaid noori Viljandimaal 17,7%.
- 2016/2017. õppeaastal oli huvihariduses osalevate 7–26-aastaste noorte osakaal 17,5% (1881 noort).
- 2017. aastal võttis päevasest malevategevusest osa 111 noort (2014. aastal 200 noort).
- Avatud noortekeskuseid/-tube oli nii 2016. kui 2017. aastal omavalitsustes kokku 20.
- 2016. aastal oli seitse KOVi noortevolikogu, 2017. aastal (pärast omavalitsuste liitumist) oli noortevolikogusid kolm.
- Kui pooltele kaheksa-aastastele Eesti lastele väga meeldib koolis käia, siis 12-aastastest lastest meeldib see ainult 14%-le.
- 2015. aastal hukkus erinevatel põhjustel kaheksa 5–24 aastast inimest. Nimetatud kurb trend on aastati erinev, aga ei ole aastat, kus see arv oleks alla kahe.
- 26,1%-l koolinoortest (11-, 13-, 15-aastased) esines 2013/14. õppeaastal 12 kuu vältel depressiivseid episoodide.

Tabel 1. Noorte töötuna arveloleku andmed vanuse ja hariduse lõikes (13.06.2018)

Haridus	Isikuid kokku
Põhiharidus	32
Põhiharidus kutseharidusega	2
Üldkeskharidus	8
Kutsekeskharidus põhikooli baasil	13
Kutsekeskharidus keskkooli baasil	7
Rakenduskõrgharidus	2
Bakalaureus	1
määramata	3
Isikuid kokku	68

Joonis 1. Tervisekäitumine koolinoorte (11-, 13-, 15-aastased) seas viimase 12 kuu jooksul, õppeaasta 2013/14.

Noortevaldkonna (st noortepoliitika ja noorsootöö) areng ja selle tulevikuväljakutsed lähtuvad noorte, noortepoliitika ja noorsootöö ning kogu ühiskonna seisundist ja arenguvajadustest. Noori puudutavaid otsuseid ei võeta vastu ja ei viida ellu mitte ainult noorsootöö valdkonnas. Noortepoliitika peamised toimealad on noorsootöö, haridus-, sotsiaal-, tööhõive-, tervise-, kultuuri-, pere- ja kuriteoennetuspoliitika. Noortepoliitika on eelkõige lõimitud tegevused ja otsused, sihipärane, sarnastest põhimõtetest lähtuv koostöö eri valdkondade vahel, mis mõjutab noorte eluolu ja peaks lähtuma noorte vajadustest. Seetõttu on eriti oluline kujundada ja rakendada noore tegelikest vajadustest ning väljakutsetest lähtuv koordineeritud ja eesmärgikindel tegutsemine erinevates eluvaldkondades ehk lõimitud noortepoliitika.

Tugevused

- Noortel on väga head võimalused osalemiseks huvihariduses, mida pakuvad maakonna kunstikoolid ja muusikakoolid (Viljandi Kunstikool, Viljandi Muusikakool, Abja Muusikakool, Võhma Muusikakool, Tarvastu muusika- ja kunstikool), huvikoolid (Viljandi Huvikool, Viljandi Spordikool, Tarvastu valla spordikool, Päre Spordihoone, Karksi-Nuia Spordikool), erinevad tantsukoolid (Maerobica tantsustuudio, FACE Moe- ja Tantsukool, JJ-Street, Tanja tantsukool, Dancecall, S-studio). Erinevaid huvitegevuse võimalusi pakutakse üldharidus- ja kutsekoolides, samuti avatud noortetubades/-keskustes, raamatukogudes, kultuurimajades, muuseumites jm.
- Noortel on võimalus osaleda noorteorganisatsioonides, õpilasesindustes, noortevolikogudes, noortemalevates jne.
- Noortel on võimalik omaalgatuse ja ideede jaoks küsida toetust nii erinevatelt asutustelt (sh omavalitsustelt) kui projektifondidest (nt Nopi Üles, Eesti Noorteühenduste Liit, Viljandimaa Arenduskeskus jm).
- Viljandimaal tegutseb 20 noortekeskust-/tuba ning kõigil noortel on võimalik veeta seal vaba aega ning osaleda tasuta sündmustel. Sündmuste planeerimisel võetakse arvesse noore huvi ja vajadusi ning toetatakse neid oma ideede teostamisel. Kolme noortekeskuse juures tegutseb ka Noorte Tugila (Viljandi, Abja, Võhma).
- Mitmekultuurilisuse väärtustamist toetavad rahvusvahelised noorsootöö-programmid noortekeskuste/-tubade ja noortele suunatud organisatsioonide poolt. On omavalitsusi, kus tegutsetakse aktiivselt rahvusvaheliste projektidega (nt Viljandi linn, Suure-Jaani), kuid maakonna lõikes kasutatakse siiski seda ressursi tagasihoidlikult. SA Viljandimaa Arenduskeskus, MTÜ Wise Veer kaasavad noori ja pakuvad erinevaid võimalusi osalemiseks nii rahvusvahelistes noortevahetustes kui ka noorsootöötajate koolitustel. Erinevaid rahvusvahelisi programme kogu Eesti noortele pakuvad ka SANA, EANK, MTÜ EstYES, Seiklejate Vennaskond jpt.
- Noorte kodanikuteadlikkuse suurendamist, kodanikukasvatuse tõhustamist ja mitmekultuurilisuse väärtustamist toetavad koolides ühiskonnaõpetuse tunnid (kodanikuõpetus), samuti toetatakse kodanikukasvatustliku sisuga programmides osalemise toetamise, vabatahtliku tegevuse toetamisega Eestis ja välismaal.
- Viljandimaa Arenduskeskus korraldab iga-aastast noorte ettevõtlikkuse arendamise programmi ja sealhulgas ka noorte interaktiivseid koolitusi erinevatel ettevõtlikkuse ja enesearengu teemadel, samuti toetab noorte algatatud tegevuste elluviimist.
- Noortele on tagatud mitmekülgsed võimalused oma ettevõtlikkuse suurendamiseks Viljandimaa Arenduskeskuse, noortekeskuste, eraettevõtluse (nt Viljandimaa Loomelinnak, Startup Viljandi) toel. Mõnedes koolides rakendatakse Junior Achievement Eesti õpilas- ja minifirmade programmi koos õpilas- ja minifirmade juhendamise ja Viljandimaa Arenduskeskus

- korraldab kord aastas noorteprojektide ja õpilasfirmade laata ning konkurssi, kus tunnustatakse sel õppeaastal parimaid noorte elluviidud ideid.
- Ettevõtlikkuse suurendamiseks on viis Viljandimaa kooli alustanud Ettevõtliku Kooli programmi meetodikate rakendamise, et anda ka koolis noortele rohkem vastutust ja võimalusi oma elu ise juhtima hakata. Viljandi Avatud Noortetoa ja Viljandimaa Arenduskeskuse koostöös toimub kord kuus Noorte Klubi, kus noored saavad juhendajate abil koos teiste noortega oma ideid ellu viia.
  - 2016.–2018. aastal on Viljandimaal moodustatud noorsootöö koostöögruppid. Viljandimaa omavalitsused on jagunenud kahte koostöögruppi. Esimese laine koostöögruppi kuuluvad Abja vald, Halliste vald, Karksi vald, Kõpu vald, Mõisaküla linn, Saarde vald, Tarvastu vald, Viljandi linn ja Viljandi vald. Teise koostöögruppi kuuluvad Võhma linn, Suure-Jaani vald, Kõo vald ja Imavere vald. Nendes koostööpiirkondades on kaardistatud noorsootöö hetkeolukord ning arenguvajadused, mida omavalitsused koostöös arendavad ühiselt loodud tegevuskava raames. Tegevuse eesmärk on noorsootöö teenuste jõudmine uute noorteni ning noorte noorsootöös osalemise võimaluste laiendamine. Nii Viljandi kui Põhja-Viljandi koostöögrupp on seadnud eesmärgiks suurendada noorsootöös osalevate noorte sihttasest 15% võrra. Viljandi koostöögrupile eraldatud toetussumma selleks on 287 862 eurot, Põhja-Viljandimaa koostöögrupile 89 779 eurot. KOV koostöögruppide tegevuste toimumist rahastatakse haridus- ja teadusministri kinnitatud ning Eesti Noorsootöö Keskuse elluviidava ESF kaasrahastatud programmi „Tõrjutusriskis noorte kaasamine ja noorte tööhõivevalmiduse parandamine“ kirjeldatud tegevuste raames.
  - Riiklik huvihariduse ja huvitegevuse täiendav rahastamine. Lisatoetuse eesmärk on parandada huvihariduse ja -tegevuse kättesaadavust ning pakkuda noortele mitmekesisemaid osalusvõimalusi. Viljandimaa omavalitsustele eraldati selleks kokku tasandus- ja toetusfondi kaudu kokku 362 283 eurot ja 2018. aastal on see summa 556 116 eurot. Täiendava toetuse kasutamise osas on peamine otsustusõigus kohalikul omavalitsusel, arvestades toetuse eesmärgi ja seaduse nõuetega. Huvihariduse ja huvitegevuse kavade avalik teave ning kohalikel omavalitsustel on kohustus need avalikustada (leitavad omavalitsuste kodulehtedelt).
  - Omavalitsuste noortekeskuste/-tubade projektitoetused Eesti Noorsootöö Keskuse avatud noortekeskuste projektikonkurssi raames. 2018. aastal oli selle projektikonkursi eesmärk keskuste igapäevase töö arendamine ja ka inventari soetamine ning projektikonkursi käigus said üheksa projekti Viljandimaalt noortele paremate võimaluste pakkumiseks toetust kogusummas 12 415,69 eurot. Toetuste abil asuvad tegevusi ellu viima Abja, Kolga-Jaani, Leie, Paala (Suure-Jaani), Ramsi, Suure-Jaani, Sürgavere, Tarvastu ja Viljandi noortekeskused. Näiteks hakkab Suure-Jaani noortekeskus korraldama virtuaalreaalsuse õppepäevi, turniire ja mängudeööid, kuhu kaasatakse noori ka teistest piirkondadest ja noortekeskustest. Selline riigi toetusvõimalus projektikonkursi näol jätkub ka järgnevatel aastatel.

Nõrkused

- Miinustena võib välja tuua selle, et kõik huvilised ei mahu soovitud huvikoolidesse (nt Viljandi Muusikakool), nõudlus heal tasemel professionaalsete huviringide juhendajate järele on suurem kui võimalused (nt ettevõtlikkuse, loodus- ja täppisteaduste, tüdrukute korvpalli jms juhendajaid on vähe) ja ka malevaid toimub liialt vähe, eriti maakonnas (ning need täituvad kiiresti).
- HEV-lastele on huviharidusvõimalused piiratud.
- Noored kurdavad ka vähete võimaluste üle tegeleda terviseedendusliku tegevusega mitteformaalsetes ja järelevalveta kohtades – vähe on mängu- ja terviseväljakuid, terviseradasid, kergliiklusteid.
- Rahvusvaheliste projektidega liitumine võiks olla üle maakonna aktiivsem (et kõigis omavalitsustes oleks lastel võimalus osaleda).
- Noorte sõnul õpetatakse koolides vähesel määral sotsiaalseid toimetulekuoskusi.
- Ettevõtlikkusõpet pakutakse Viljandimaal vähestes koolides.
- Maakondlik järjepidev koostööle tuginev ja võrgustikupõhine noorsootöö võib katkeda.

2016. aastal kinnitas Viljandi maavanem (18.04.2016 korraldus nr 1-1/16/358) „Viljandi maakonna noorsootöö arengusuunad 2020“, mille kiitis heaks ka Viljandimaa Omavalitsuste Liit. Arengudokumendis on määratletud pikaajalised eesmärgid ja tegevused, millest lähtuda maakondliku noorsootöö kavandamisel ja elluviimisel, ning selle koostamismeeskond tõi oluliste noorsootööde toetavate vajadustena välja:

- noorsootööd mõistetakse ja väärtustatakse igal tasandil, nii kohalikus omavalitsuses kui ka kogukonnas;
- noorte arenguks on tagatud mitmekesised ja ajakohased võimalused;
- maakonnas toimib koostööle tuginev ja võrgustikupõhine noorsootöökorraldus.

Ettepanekud

Maakondlike noorsootöö eesmärkideni jõudmiseks tasub järgnevatel aastatel mõelda, kuidas tagada maakonna noortevaldkonna:

- tunnustussüsteemi tagamine ja arendamine;
- maakonnapõhise noortega tegelevate inimeste koostöö, koolituskava koostamine ja elluviimine;
- noorte kaasamise tõhustamine erinevate osalusvormide kaudu, ka ettevõtete ja organisatsioonide poolt noorte kaasamine oma tegevustesse;
- huvihariduse ja -tegevuse kaardistuse läbiviimine;
- maakondliku noorteinfo tagamine noortele (noorteportaal vananenud infoga, uuemat infot ei koondata);
- noorte tervisekäitumise uuringute regulaarne läbiviimine maakonnas, et suunata rohkem tegevusi probleemsetesse valdkondadesse.

Kasutatud allikad:

Noortevaldkonna arengukava 2014–2020

Ilona-Evelyn Rannala, Mihus nr 11; 23.09.2012

Kutsar, D., Raid, K. ja Soo, K. (2018). Rahvusvaheline laste heaolu uuring – võimalus arendada lastekeskset statistikat. Kvartalikiri 1/2018, lk 21–28

Eesti Noorsootöö Keskus

<https://www.rahandusministeerium.ee/et/kov/finantseerimine>

http://www.vol.ee/documents/121452/17604226/Viljandimaa+noorsootoo+arengusuunad_2020.pdf/73a93157-c9fb-4010-b4a8-0dc98afbc913

5.3. Kultuuritöö

Piia Mänd

Viljandimaa Omavalitsuste Liidu kultuurinõukoja esinaine

Viljandimaa on väga pikaajaliste kultuuritraditsioonidega ühistegevuse poolest tuntud maakond, kust on pärit paljud ärkamisaegsed tegelased, teadlased, Eesti iseseisvuse eest võitlejad ja kultuuritegelased.

Praegu on Viljandi maakonnas neli omavalitsust, milles on 29 tegutsevat kultuuri-, rahva- ja külamaja, 39 raamatukogu ning Viljandi linnaraamatukogu. Kultuuriasutuste koostööpartnerid on muuseumid, MTÜ-d, teater Ugala ja teised organisatsioonid.

Viljandimaal harrastatakse väga erinevaid kultuuritegevusi: folkloor, harrastusteater, koorimuusika ja muu vokaalmuusika, puhkpillimuusika, rahvamuusika, rahvatants, käsitöö jne. Kokku on harrastajaid Viljandi maakonnas 5038 inimest, kes tegutsevad 341 erinevas kollektiivis.

2017. aasta seisuga elas Viljandimaal 47 288 inimest, neist osales kultuurikollektiivides 5038 inimest, seega 10,65% Viljandimaa elanikest. Osalemine mõnes kultuurikollektiivis parandab kindlasti osaleja üldist heaolu, pakub eneseväljenduse ja suhtlemisvõimalusi, annab kusagile kuulumise tunde ning suurendab inimese üldist haritust ja arusaamist teda ümbritsevast maailmast, samuti aitab see säilitada eesti keelt ja kultuuritraditsioone.

Minu arvates on siiski arvudest ja „näitajatest“ olulisem inimese heaolu ja õnnetunde suurendamine. Kultuuriasutus peaks suutma oma teenuseid pakkuda nii, et inimene tahaks osaleda, mitte kohusetundest ei osaleks mõne kollektiivi tegevuses.

Tänapäeva vananevas ühiskonnas täidab kultuuritöötaja maal tihti ka sotsiaal- ja noorsootöötaja rolli, pakkudes kultuuriasutuses tegevust eakatele ja vähemate võimalustega noortele, märgates nende vajadusi ja aidates kaasa eaka või noore inimese õnnetunde suurendamisele.

Viljandimaal on mitmekesine kultuuriasutuste võrgustik, siin on nii riiklikke, omavalitsustele kuuluvaid kui ka eraisikutele ja MTÜ-dele kuuluvaid rahva- ja kultuurimaju, kus pakutakse teenuseid kogu elukaare vältel.

Kultuuriasutused asuvad enamasti suuremates keskustes, kus pakutakse erinevaid võimalusi enesearendamiseks ja kultuuriteenuste tarbimiseks. Samas tegutsevad ka väiksemad külamad, mis asuvad inimestele lähemal.

Transport kultuuriasutustesse on suures osas inimese enda mure, kuid omavalitsused toetavad eakate transporti.

Info kultuuriasutuste ja seal toimuva kohta on väljas omavalitsuste kodulehtedel, kultuuriasutuste oma kodulehel, reklaam kultuurielus toimuva kohta ilmub ka maakonna ja omavalitsuse ajalehtedes, teadetahvritel, erinevates infoportaalides, samuti levib suuline reklaam inimeselt inimesele.

Terviseprofili koostamise protsessi käigus kohtusid maakonna kultuuriasutuste juhid ning koos analüüsiti kultuurivaldkonna tugevusi ja nõrkusi. Arutelu tulemustes kajastuvad teenuse pakkuja seisukohad. Kliendi seisukohtade väljatoomiseks oleks vaja viia läbi uuring, et saada tõeseid vastuseid, mil moel pakutavad teenused kliendi heaolu mõjutavad ja kas mõjutavad.

Kultuurivaldkonna arengu nõrkadeks kohtadeks peeti:

- kultuuritöötaja puudumist Viljandimaa Omavalitsuste Liidu juures, kel oleks ülevaade maakonna kultuurielus toimuvast, kes korraldaks maakonna kultuurisündmusi ja koostööd teiste organisatsioonidega;
- maakondlike suursündmuste korraldamise projektipõhisust ja ebapiisavat rahastust;
- tööülesannete jaotuse selgusetust maakonnas;
- kultuuritöötajate, kollektiivide juhtide väikest töötasu, vähest kultuuritöötajate arvu kultuuriasutustes;
- kultuuriasutuste juhtide, kollektiivide juhtide ja liikmete vanust;
- ebapiisavat kollektiivide juhtide koolitamise võimalust;
- nõrka koostööd TÜ Viljandi Kultuuriakadeemiaga;
- vähest koostööd MTÜ-de ja teiste koostööpartneritega;
- keskse kultuurikeskuse puudumist Viljandis.

Kultuurivaldkonna tugevustena toodi välja:

- maakonna traditsiooniliste kultuurisündmuste (laulu- ja tantsupeod, žanripäevad jne) järjepidevust;
- pika traditsiooniga kõrgel kunstilisel tasemel kultuurikollektiive;
- rahvakultuuriharrastajate rohkust;
- omavalitsuste liidu juures toimivat kultuurinõukoda;
- koostööd maakonna rahvakultuurispetsialistiga ja Rahvakultuuri Keskuse kolimist Viljandisse;
- kultuuriasutuste paljusust maakonnas;
- head kultuurikoostöövõrgustikku maakonnas ja Lõuna-Eestis;
- Mulgi kultuuri olemasolu;
- kultuurisuursündmuste toimumist kogu maakonnas;
- kultuuriasutuste rahastamist omavalitsuste poolt;
- tugevat kaubamärki – Viljandi Folki.

Ettepanekud, mis toetaksid kultuurivaldkonna ja elanikkonna heaolu

- Kultuurivaldkonna edasiseks arenguks Viljandimaal oleks vaja kultuurikollektiividesse meelitada rohkem noori, et rahvakunst ei jääks ainult eakate pärusmaaks.
- Elanike heaolu ja eneseväljenduse tagamiseks säilitada maakondlike rahvakultuurisündmuste piisav rahastamine.
- Säilitada maakonna kultuuriasutuste võrgustik ja piisav kultuuritöötajate arv, kes suudavad inimesele teenust pakkuda kogu elukaare vältel.
- Pakkuda praktikakohti TÜ Viljandi Kultuuriakadeemia üliõpilastele, kes tutvuksid selle käigus maa kultuurieluga ja julgeksid pärast kõrgkooli lõpetamist asuda tööle maapiirkonna kultuuritöötajana.
- Suurendada koostööd MTÜ-de ja teiste koostööpartneritega, sealhulgas Päästeameti, Politsei- ja Piirivalveameti, Maanteeametiga, et olla kursis teistes valdkondades toimuvaga.

Allikad:

Rahvakultuuri aastaraamat 2017.

Koostaja Rahvakultuuri Keskus <http://www.vol.ee/>

<https://www.stat.ee/ppe-45001>

5.4. SPORDITÖÖ

VILJANDIMAA SPORDI- JA LIIKUMISHARRASTUS

Margit Kurvits
MTÜ Viljandimaa Spordiliit, tegevjuht

Viljandi maakonna spordi- ja liikumisharrastust korraldab ja koordineerib MTÜ Viljandimaa Spordiliit. Viljandimaal tegutseb Eesti Spordiregistri andmetel 96 spordiorganisatsiooni ja seitse spordikooli. Nimetatud institutsioonid võimaldavad tegeleda 44 erineva spordidistsipliiniga. Harrastajaid on maakonnas kokku üle 3850 ning nende seas on noori 2137. Maakonnas tegutseb 170 treenerit, nende seas 81 atesteeritud treenerit.

Spordiliit korraldab koostöös spordiklubidega maakondlikke spordivõistlusi, koolinoorte karikavõistlusi ja liikumisharrastuse üritusi. Spordiliit kogub ja töötleb oma maakonna liikumisharrastust, tegevspordi ja noortesporti käsitlevat informatsiooni, organiseerib selle levikut ja kättesaadavust. Viljandimaa Spordiliit annab välja maakonna meistritiitli ning noorte meistritiitli nimetusi. Liikumisharrastuse üritused toimuvad tavaliselt omavalitsustes koostöös kohalike spordiklubide ja külaliikumise aktiiviga. Liit teeb koostööd Eesti Spordiregistriga, abistades spordiklubidel esitada iga-aastaseid statistilisi andmeid.

Viljandimaal on mitmekülgsest väljaarendatud sporditaristu. Rajatised on väga erineva funktsionaalsusega, alates üldkasutatavatest terviseradadest ja spordiplatsidest ning lõpetades spetsiaalvarustusega spordirajatistega (ujulad, jõusaalid, palliplatsid jne). Maakonnas asub kokku 173 spordiobjekti. Terviserajad on olemas kõigil neljal omavalitsusel.

Liit peab väga oluliseks arendada terviseliikumist ja seda toetavat maakondliku koostööd. Viljandimaa Spordiliidu terviseliikumise strateegiline eesmärk on areneda sportlikuks ja tervislikuks maakonnaks, kus elab terve ja aktiivseks kehaliseks tegevuseks motiveeritud elanik, kellele on kättesaadav sobiv harjutuspaik ja jõukohane liikumisvorm. Selleks on aasta ringi erinevad spordisündmused ja terviseliikumisüritused. Üritused toimuvad kõikidele vanustele, alates lasteaialastest kuni kõrge eani välja. Väga aktiivselt toimib maakonnas koolisport, toimuvad erinevatele vanuseklassidele erinevad võistlused ja liikumispäevad.

Liidu tugevused, mis mõjutavad terviseliikumist/ maakonna inimese heaolu

- Liidu tugevused on kindlasti traditsioonid ning pikaajaline tegevus terviseliikumise ja tegevspordi osas. Maakonnas on väga tugevad spordiklubid, kes korraldavad ja teevad koostööd terviseedenduse ja liikumisharrastuse üritustega.
- Väga hea koostöö spordibaaside ja tervisespordikeskustega, korraldatakse liikumispäevi ja terviseliikumisüritusi.
- Koostöös Eesti Kultuuriministeeriumiga jagame spordiklubidele projektitoetusi ning võistluste korraldamise toetusi.
- Koostöös Eesti Koolisporti Liiduga toimuvad koolides tervisenädalad, üritused „Reipalt koolipinki“ ja „Talveõlud“, spordinädalad. Jagatakse interaktiivset metoodilist materjali.
- Koostöös Eesti Olümpiakomiteega korraldame maakonna tervispäevi, koolitusi, seminare.

Ettepanekud heaolu parandamiseks Viljandimaal

- Spordiliit on valmis terviselikumise parandamiseks toetama igakülgset spordiklubisid:
  - o anname erialast nõu liikumispäevade ja spordiürituste korraldamisel, juhendite koostamisel, tulemuste edastamisel;
  - o jagame projektitoetuste taotluste infot ja abistame nende täitmisel;
  - o teeme koostööd Eesti Spordiregistriga, et koguda spordiklubide statistikat;
  - o jagame omavalitsuste sporditöötajatele infot spordiklubide tegevusest, liikumisharrastuse üritustest ja nende läbiviimisest;
  - o täidame avalikuks huviks liidu kodulehele, kus kajastatakse spordi- ja terviselikumise uudiseid, üritusi ja tulemusi;
  - o tunnustame parimaid spordi- ja liikumisharrastajaid ning treenereid, eestvedajaid ja toetajaid;
  - o kogu spordiliidu tegevus põhineb projektitaotlustel; oleme valmis toetama spordiklubisid liikumisürituste ja spordivõistluste läbiviimisel vastavalt taotlustele;
  - o oleme valmis tegema Viljandimaa Omavalitsuste Liiduga koostööd, et viljandimaalane liiguks iga päev vähemalt tunni, paraneksid kergeliiklusteed rattasõiduks ja terviselikumiseks, areneksid koolituste kaudu treenerid, terviselikumise edendajad ja kehalise kasvatusõpetajad;
  - o proovime läbirääkimiste teel saavutada koostööd spordialaliitudega, toetamaks Viljandimaa erinevaid spordiklubisid.
- Koostöös kehalise kasvatusõpetajate ja koolinoortega toetame
  - o õpetajatele liikumisharrastuse ja terviselikumise koolituspäevade korraldamist ja koostööpartnerite leidmist;
  - o koolinoorte võistlussüsteemi koordineerimist, läbiviimist ja tulemuste jagamist;
  - o koolinoortele ja õpetajatele liikumispäeviku koostamist ja selle järgimist;
  - o Ideoloogia „Iga koolinoor peaks liikuma päevas vähemalt 1 tund värskes õhus“ elluviimist.

5.5. Sotsiaalteenused

SOTSIAALVALDKOND

Luule Vitsur
Viljandi vallavalitsus
hoolekande koordinaator

Sotsiaalhoolekanne hõlmab erinevaid valdkondi (haridus, tervishoid, töötamine, transport jne) ja mitmeid erinevate toimingutega süsteeme erinevate sihtgruppidega, kuid kõigi toimingute eesmärk on soodustada ja tagada inimese turvalisus ja toimetulek.

Peamised sihtgrupid on lapsed ja noored, puuetega inimesed, vanurid, pikaajalised töötud. Erinevad valdkonnad on seotud võrgustikutööga ja esilekerkivaid probleeme lahendatakse Eesti sotsiaalteenuste kvaliteedijuhiste põhimõtteid järgides. Neist olulisemad on:

- isikukesksus, isiku õiguste kaitse;
- teenuse võimestav iseloom;
- tulemustele orienteeritus;
- vajaduspõhine ja terviklik lähenemine;
- kaasamine ja võrgustikutöö;
- töötaja pädevus ja eetika;
- organisatsiooni hea töökorraldus ja kvaliteetne juhtimine.

Lisaks on oluline selgitada isiku vastutust enda ja oma perekonnaliikmete toimetuleku eest. Omavalitsusel on abi andmise kohustus, kui isiku ja perekonna võimalused toimetulekuks ei ole piisavad.

Järjest olulisemaks on muutunud kogukonnapõhiste ühistegevuste arendamine, et kaasata inimesi omavalitsuste aktiivseteks koostööpartneriteks. Koostöö kogukondadega on kohaliku omavalitsuse jaoks üks oma töö tulemuslikumaks muutmise ning moderniseerimise viise. Omavalitsused hindavad järjest enam selle koostöö tähtsust ja olulisust.

Sotsiaalteenuseid osutavad lisaks kohalikele omavalitsustele mitmed erasektori loodud mittetulundusühingud, osaühingud (erinevad lapsehoiuteenused) ning riigi ja omavalitsuste osalusega sihtasutused ja aktsiaseltsid. Lisaks pakuvad maapiirkondades erinevat tuge ja abi kirikud ja kogudused.

Omavalitsuste sotsiaaltöö rõhuasetus on enam lastekaitsetööl ja eakate toetamisel, et tagada neil elamine oma kodus võimalikult kaua.

Lastehoolekanne

Lastekaitsetöö korralduses on oluline, et abi jõuab lapseni õigel ajal, s.o tema sotsiaalsete probleemide varases faasis, või veelgi enam, et probleeme suudetakse ära hoida.

Uus lastekaitseseadus hakkas kehtima alates 1. jaanuarist 2016. Seaduse eesmärk on lapse õiguste ja heaolu igakülgne tagamine olenemata sellest, millises perekonnas või asendus-

hoolduse vormis laps kasvab. Seadus sätestab selged lapse õiguse ja heaolu tagamise põhimõtted ning valdkondade vahelised lastekaitsemeetmed. **Olulised märksõnad on kõigi isikute kohustus teatada abivajavast või hädaohus olevast lapsest, et varakult sekkuda või päästa laps hädaohust.**

Lastehoolekande valdkonnas enam esinevad probleemid:

- sotsiaaltöötajate koormust suurendavad vanemad, kes käivad kodust kaugel või hoopis välismaal tööl ja kelle lapsed on omapäi;
- erinevatel põhjustel tuleb tegeleda laste asendushooldusele või eestkostele suunamisega;
- koolikohustuse mittetäitmine;
- lähisuhtevägivald ja koolikiusamine.

Riiklik suund on tagada lastele, kes on perekonnast eraldatud, perekonnas hooldamise teenus. Praegu on Viljandimaal olukord, kus perekonnas hooldamisel olevate laste arv väheneb, sest pole perekondi, kes on valmis võõraid lapsi oma kodus kasvatama. Mitmed lapsed on perekonnas hooldamisel väljaspool Viljandi maakonda.

Viljandi maakonna lastehoolekandes on suur toetav roll sihtasutusel Perekodu.

SA Perekodu on Viljandimaa Omavalitsuste Liidu loodud sihtasutus, mis pakub:

- vanemliku hooleta lastele asenduskodu teenust;
- rehabilitatsiooniteenust;
- lapsehoiuteenus;
- tugiisikuteenus;
- hooldusteenuseid;
- tasulisi teenuseid (mis toetavad laste arengut);
- haridusteenuseid koostöös Jaagu lasteaed-põhikooliga.

Perekodu missioon on anda lapsele turvaline kodu, kasvatada, õpetada, rehabiliteerida ja teha koostööd lapse võrgustikuga.

Lapsehoiuteenus raske ja sügava puudega lastele on väga nõutud teenus ning omavalitsuse ja riigi toetus teenusele on lapsevanematele oluline abi.

Riik on süsteemselt arendanud lastega peredele mõeldud toetusi ja puhkusehüvitisi, et rahaliselt toetada lastega perekondi. Seetõttu kadus 2018. aasta alguses ära vajadus osutada vajaduspõhiseid peretoetusi, mis olid mõeldud just lastega peredele.

Koduteenus, tugiisikuteenus, isikliku abistaja teenus, täisealise isiku hooldus

Arvestades, et inimese kõrvalabivajadus suureneb vanusega, on eakatele olulised teenused, mida pakutakse kodustes tingimustes ning mis aitavad vähenenud toimetulekuvõimega eakal inimesel iseseisvalt, pere või sotsiaaltöötaja organiseeritud teenuste abil harjumuspärasest keskkonnast ehk kodus iseseisvalt toime tulla.

2017. aasta sotsiaalvaldkonna statistiliste aruannete põhjal osutati koduteenust 12 omavalitsusest vaid seitsmes. Omavalitsuste ühinemise järel võib statistiliselt öelda, et teenust osutatakse kõigis omavalitsustes, kuid tegelikult ei ole teenuse osutamine veel kõigis endiste omavalitsuste piirkondades käivitunud.

Viimase viie aasta lõikes on Viljandi maakonnas koduteenust saanud isikute arv keskmiselt 200, kuid nendest 137 on Viljandi linna inimesed.

Tõhus tugi koduteenusele on tugiisikuteenuste ja isikliku abistaja teenuste arendamine. Kõik omavalitsused on kogenud, et ei leia inimesi, kes on valmis ja sobilikud osutama tugiisikuteenust ja isikliku abistaja teenust. Teenuseosutajate leidmist mõjutab asjaolu, et tegemist on alati ühe konkreetse isiku spetsiifilistele vajadustele orienteeritud teenusega, mis määrab teenuse osutamise kellaaja ja mahu, mis omakorda vähendab teenuseosutajate leidmise võimalusi.

Alates 2016. aastast on suuremat rõhku pandud omasteholdajate ehk hoolduskoormusega isikute (perekonnaliikmete, elukaaslaste, raske ja sügava puudega täisealise eestkostjate või KOV-i määratud hooldajate) hoolduskoormuse vähendamisele. Omavalitsused toetavad puuetega inimesi või suurema hooldusvajadusega inimesi hooldaja määramisega ning hooldajale hooldajatoetuse ja (vajadusel) sotsiaalmaksu maksmisega. Alates 2018. aastast saavad sügava puudega täisealiste isikute hooldajad kasutada oma tööandja juures kalendriaastas kuni viis tööpäeva tasustatud hoolduspuhkust. Lisaks on loodud päeva- ja nädalahoid raske ja sügava intellektihäirega täisealistele, käivitunud on projekt „Puuetega inimeste eluaseme füüsiline kohandamine“. Hoolduskoormusega isikute toetamine on väga oluline, kuid selleks puudub piisav rahaline ressurss ja sobiv toimiv mudel maapiirkonnas. Kui toetusteenuste saamiseks peab kulutama ebamõistlikult palju aega ja raha, siis pakutud teenus ei sobi kõigile.

Väljaspool kodu osutatav üldhooldusteenus

Teenuse eesmärk on turvalise keskkonna ja toimetuleku tagamine täisealisele isikule, kes terviseseisundist, tegevusvõimest või elukeskkonnast tulenevatel põhjustel ei suuda kodustes tingimustes ajutiselt või püsivalt iseseisvalt toime tulla.

Inimese kõrvalabivajadus tuleneb üldjuhul inimese puudulikust tegevusvõimest igapäevaelus vajalike tegevuste sooritamiseks, selle taga on omakorda inimese füüsilise või vaimse tervise probleemid (liikumise- või meelega, krooniline haigus, vaimse tervise häired jne). Tegevusvõime puhul vaadeldakse tegevusi, mis seostuvad enese eest hoolitsemisega ja vaba aja sisustamisega ning tulenevad sensomotoorsest, kognitiivsest ja psühhosotsiaalsest tegevusvalmidusest. Isiku abivajadus võib olla tingitud ajutisest või püsivast funktsioonihäirest või mitme funktsioonihäire kombinatsioonist.

Viljandimaal on 14 asutust, kes pakuvad üldhooldusteenust ehk hooldekoduteenust. Sel aastal on eriti teravalt kajastatud üldhooldusteenuse rahastamise ja kvaliteedi probleemi. Hoolduskohti ei ole piisavalt ja olemasolevad kohad on kallid, keskmine hinnaklass on 700–750 eurot kuus.

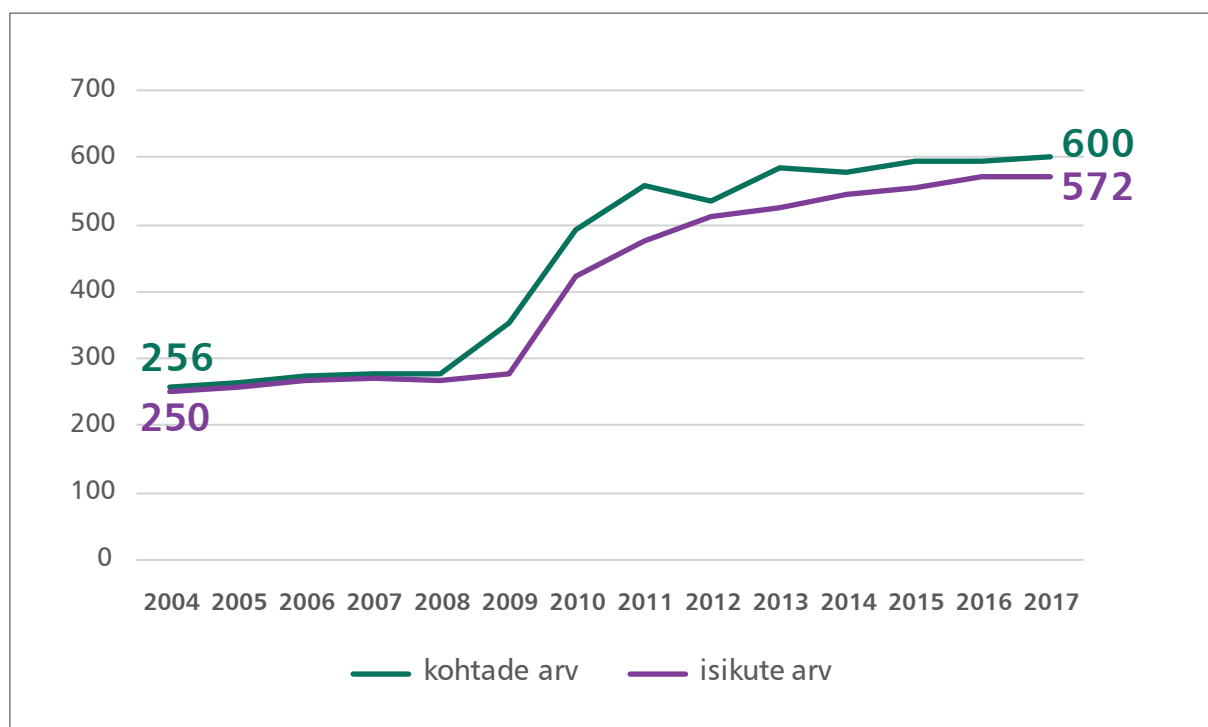
Kasvav probleem on dementsuse diagnoosiga eakate hooldamine. Viljandimaal ei ole eraldi hoolekandetasutust dementsetele eakatele ja igat olukorda lahendatakse juhtumipõhiselt. Vähesel määral pakub teenust SA Viljandi Haigla ja erinevatel juhtudel on leitud hoolekandeteenuseid väljaspool maakonda ning sageli pakutakse neile klientidele hooldust võrdsetel alustel tavaklientidega hoolekandetasutuses, mis tekitab probleeme teistele hooldusel viibijatele. Kuna

isikute terviseandmed ei ole avalikud, siis ei ole omavalitsustel täpset ülevaadet diagnoositud dementsusest, probleemist saadakse teada siis, kui olukord on muutunud ohtlikuks. Lisaks dementsetele eakatele vajavad eraldi hoolekandeesutust Alzheimeritõbe ja Parkinsonitõbe põdevad kliendid, et tagada neile väärikas vananemine.

Eaka pension katab vahel vaid poole teenusele kuluvast summast ning teine osa jääb ülalpidamiskohustusega pereliikmetele või omavalitsusele, kui ülalpidajad puuduvad või pole neil piisavalt ressursi. Samas on oluline, et pereliikmed saaksid käia tööl ja oleksid sotsiaalselt aktiivsed, mitte ei jää koju eakat hooldama, mis tähendaks juba kahte abivajajat.

Joonis 1. Väljaspool kodu osutatava üldhooldusteenuse kohad.

Allikas: Sotsiaalministeeriumi maakondlik sotsiaalvaldkonna statistika

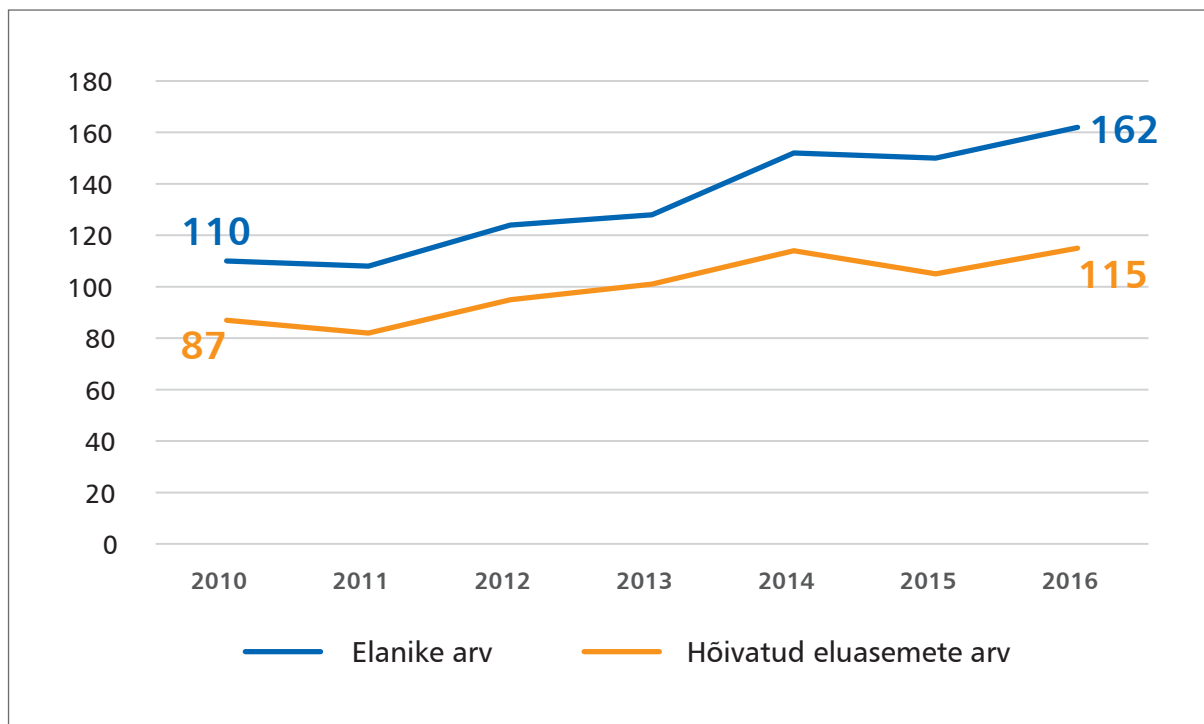

Eluruumi tagamise teenus

Aastate jooksul on kiiresti kasvanud vajadus eluruumi tagamise teenuseks (teenus hõlmab nii sotsiaalkortereid kui erinevaid üürilepinguga tugikodu võimalusi). Viljandi maakonnas on kõige rohkem erinevaid võimalusi Viljandi vallal ja Viljandi linnal, kuid ka neil tekib eluruumi tagamisega probleeme, kui isikute elukohavalikut mõjutavad kooli või töö asukoht või isiku erivajadused. 2017. aastal puudus pooltel omavalitsustel sotsiaalkorteri andmise ja kasutamise kord, sest neil ei olnud sobivaid kortereid.

Joonis 2. Eluruumi tagamise teenus

Allikas: Sotsiaalministeeriumi maakondlik statistika

Järjest enam on eluasemeteenustest huvitatud eakad, kes on oma senistes suurtes majapidamistes või korterites üksi jäänud. Mõningal juhul toetab eakate iseseisvat kodus hakkamasaamist eluruumi kohandamine. 2018. aastal avanes kõigil omavalitsustel võimalus taotleda Euroopa Regionaalarengu Fondist toetatava meetme tegevuse „Erivajadustega inimeste eluase füüsiline kohandamine“ toetuse kaudu rahalisi vahendeid.

Varjupaiga- ja turvakoduteenus, Viljandimaa naiste tugikeskus

Arvestades olukorda, et omavalitsustel ei ole piisavalt sobivaid eluruume erinevatele sihtgruppidele (vangist vabanenud, pikaajalised töötud, isikud, kes keelduvad pakutud eluasemetest), on oluliseks abiks Viljandi linna pakutav varjupaigateenus ja planeeritav laste turvatuba. Väga olulise arengu ongi teinud just Viljandi linna pakutav varjupaigateenus. Varem asus täiskasvanute varjupaik Viljandi linnast väljas ning sealsed tingimused ei olnud kõige paremad. Praegune Viljandi linna varjupaik asub peaaegu linna keskel, on ehitatud vastavalt vajadustele ja kliendid on teenusega rahul. Oluline on, et Viljandi linn pakub teenust ka teistele Viljandi maakonna omavalitsustele.

Praegu on veel olukord, mil lapse eraldamisel perest esmase õiguskaitses raames võib tekkida vajadus viia laps Tartu Laste Turvakoju, kuid tulevikus saab seda teenust pakkuda Viljandi linn.

Viljandimaa Naiste Tugikeskus alustas teenuse osutamist 2008. aasta alguses MTÜ Tartu Naiste Varjupaik toel. Tugikeskuse pakutav teenus on ohvriabi seaduse mõistes liitteenus, mille eesmärk on aidata kaasa naistevastase vägivalga ohvriks langenud naise vägivallast pääsemisele ja iseseisva toimetuleku saavutamisele, pakkudes turvalist keskkonda ja nõustamist,

vajaduse korral ajutist majutust naisele ja temaga kaasas olevatele lastele. Pakutav teenus on olnud väga vajalik hätta sattunud naistele. Alates 2017. aastast on naiste tugikeskused osa Sotsiaalkindlustusameti pakutavatest riiklikest teenustest.

Viljandi maakond on liitunud Siseministeeriumi ja Sotsiaalkindlustusameti projektiga „Riskis olevate perede, sealhulgas lähisuhtevägivalla all kannatavate perede väljaselgitamine ning nende probleemide lahendamine võrgustikutöö meetodil“. Projektiga arendatakse välja ja katsetatakse Eestile sobivat juhtumikorralduse mudelit. Katsetatavat juhtumikorralduse mudelit arendatakse Ühendkuningriigis väljatöötatud MARAC-mudeli eeskujul. Antud projektiga on liitunud kõik Viljandimaa omavalitsused.

Erihoolekandeteenused

Eestis on riiklikul tasandil korraldatud erihoolekandeteenuste osutamine ja laiem eesmärk on inimeste iseseisva toimetuleku arendamine ja tegevuste juhendamine. Erihoolekandeteenused on mõeldud raske ja pikaajalise psüühikahäirega täisealisele inimesele, kellel on raskest, sügavast või püsivast psüühikahäirest tulenevalt kujunenud välja suurem kõrvalabi, juhendamise või järelevalve vajadus ning kes vajavad toimetulekuks professionaalset kõrvalabi. Viljandimaa pakuvad erinevaid erihoolekandeteenuseid 16 erinevat asutust.

Kahjuks suureneb vajadus erihoolekandeteenuste järele. Mis põhjusel psüühikahäiretega inimeste arv suureneb, ei ole selge, kuid arvestades psüühikahäiretega laste ja noorte arvu kasvu, võib täheldada erihoolekandeteenuste vajaduste kasvu.

Alates 2018. aasta maist on käivitunud uus erihoolekandeteenus – igapäevaelu toetamise teenus päeva- ja nädalahoiuteenusena raske või sügava intellektihäirega täisealisele. Teenus on mõeldud inimestele, kellel on diagnoositud raske või sügav intellektihäire ning kes ei ole ise võimelised enda eest hoolt kandma.

Sotsiaalvaldkonda mõjutavad tegurid

- Sobivate töökohtade puudumine.
- Kogukonnapõhiste ühistegevuste vähenenud sidusus ja aktiivsus.
- Alkohoolismi ja narkomaania levik.
- Koolikohustuse mittetäitmine.
- Õpitud abitus.
- Halb bussiühendus hajaasustusega piirkondades (ei võimalda vahetustega töötamist).
- Elanike tervise halvenemine ning meditsiiniteenuste kättesaadavuse halvenemine (teenuseosutamise kaugus – eriti aktuaalne keemia- ja kiiritusravi korral).
- Riigi funktsioonide täitmise jätkuv suunamine omavalitsustele.

Vajalikud muudatused ja tegevused

- Omavalitsustele sotsiaalteenuseid pakkuvate asutuste sotsiaalhoolekandesüsteem on teadmispõhine, koostöövalmis ja seda arendatakse süsteemselt.
- Omavalitsuse eluruumi tagamise teenuse oluline kasv, mis toetaks üksikuid eakaid.
- Sotsiaaltransporditeenuse arendamine.
- Tervishoiuteenuse osutajate ja omavalitsuste sotsiaaltöötajate koostöö arendamine, et rakendada probleemide ennetamist, varajast märkamist ja vajaliku teenuse osutamist.
- Sõltuvushaigete ravi ja rehabilitatsiooni jätkuv arendamine.
- Kogukonnas elamise teenuse arendamine.
- Kättesaadav ja kvaliteetne sotsiaalhoolekanne, mis toetab inimeste iseseisvat toimetulekut ja vajadusel aitab tõhusalt toimetulekuraskustes inimesi.
- Juhtumikorralduse põhimõtete rakendamine.
- Sotsiaalprobleemide ennetamise ja leevendamise süsteem, mis tegeleb riskirühmadega ning kaasab erivajadustega inimesi kogukonnapõhistele tegevustele ja vähendab oluliselt tõrjutust.
- Erinevate koostöövõrgustike arendamine ja koolitamine.
- Elanikkonnale on tagatud töö- ja elukohad, puuetega inimestele on tagatud võimetekohane töö, oluliselt on suurenenud riskirühmade tööhõive.
- Maakonna tasakaalustatud areng ning koostöö erinevate omavalitsuste ja teenuseosutajate vahel.
- Kohaliku omavalitsuse sotsiaalteenused on kättesaadavad ka keskustest kaugemal elavatele inimestele.

Allikad

http://www.sotsiaalkindlustusamet.ee/sites/default/files/news-related-files/eesti_sotsiaalteenuste_kvaliteedijuhis_avaldatud.pdf

Lastekaitseadus alates 01.01.2016

Sotsiaalhoolekande seadus

Sotsiaalministeeriumi maakondlik sotsiaalvaldkonna statistika

VILJANDIMAALASED TÖÖTURUL

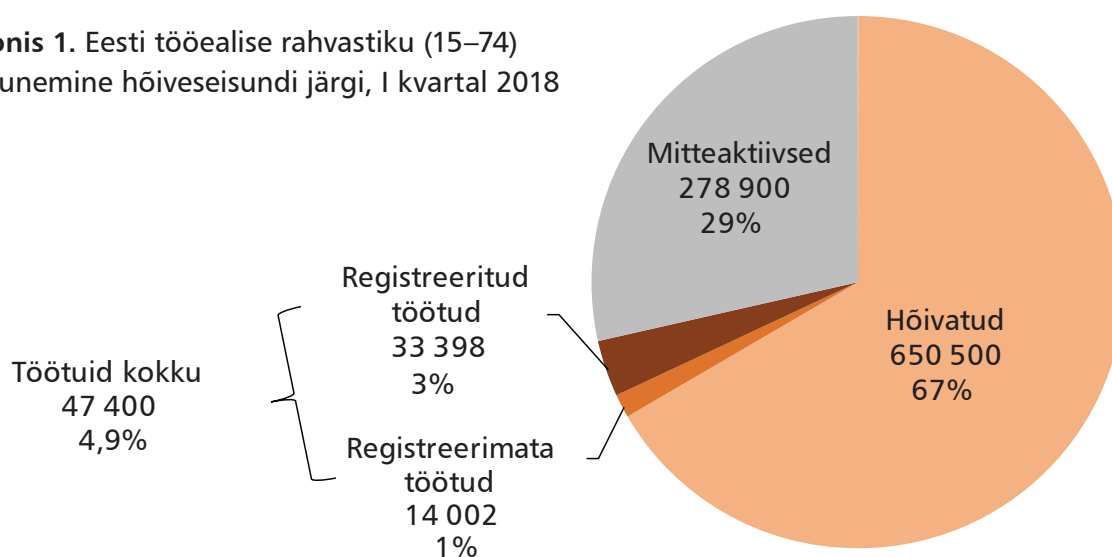
Merit Laan
 Juhataja
 Töötukassa Viljandimaa osakond

Eesti Töötukassa missioon on toetada inimesi kogu tööelu vältel – olla toeks noortele tööellu astujatele, pikalt tööelust eemal olnud inimestele tööle naasmisel, töölt tööle liikujatele ja töötajatele, kes vajavad töökohal püsimiseks tuge oskuste puudumise või vähenenud tööviime tõttu.

Töötukassa toetab tööandjaid sobiva tööjõu leidmisel ja ettevalmistamisel, töökohtade loomisel ja kohandamisel ning ümberkorralduste läbiviimisel. Arvestada tuleb muutuvate tööjõuturu trendidega, tulevikutöödega kaasneva digitaliseerimise, uute kompetentsidega ja elukestva õppe vajadustega.

Töötamine annab inimesele sotsiaalse kaasatuse ja tunde, et ma olen kellelegi vajalik ning tulen iseendaga toime, lisaks majandusliku kindlustunde. Kõik see üldistatult toetab inimese heaolu.

Joonis 1. Eesti tööealise rahvastiku (15–74) jagunemine hõiveseisundi järgi, I kvartal 2018

Allikas: Eesti Statistikaamet, Eesti Töötukassa

Tabel 1. Tööealise rahvastiku (15–74) hõiveseisund Eestis ja Viljandi maakonnas 2017. aastal

2017. aasta	15–74-aastased, tuhat	Tööjõud, tuhat	.. hõivatud, tuhat	.. töötud, tuhat	Mitteaktiivsed, tuhat	Tööjõus osalemise määr, %	Tööhõive määr, %	Töötuse määr, %
Kogu Eesti	976,2	698,8	658,6	40,3	277,3	71,6	67,5	5,8
Viljandi maakond	35,4	23,8	22,1	1,7	11,6	67,3	62,6	7,1

Allikas: Eesti Statistikaamet

Üldine töötuse määr tööealise rahvastiku hulgas Viljandimaal on Eesti keskmisest suurem, kuid registreeritud töötuse määr on Viljandimaal väiksem kui Eestis keskmiselt.

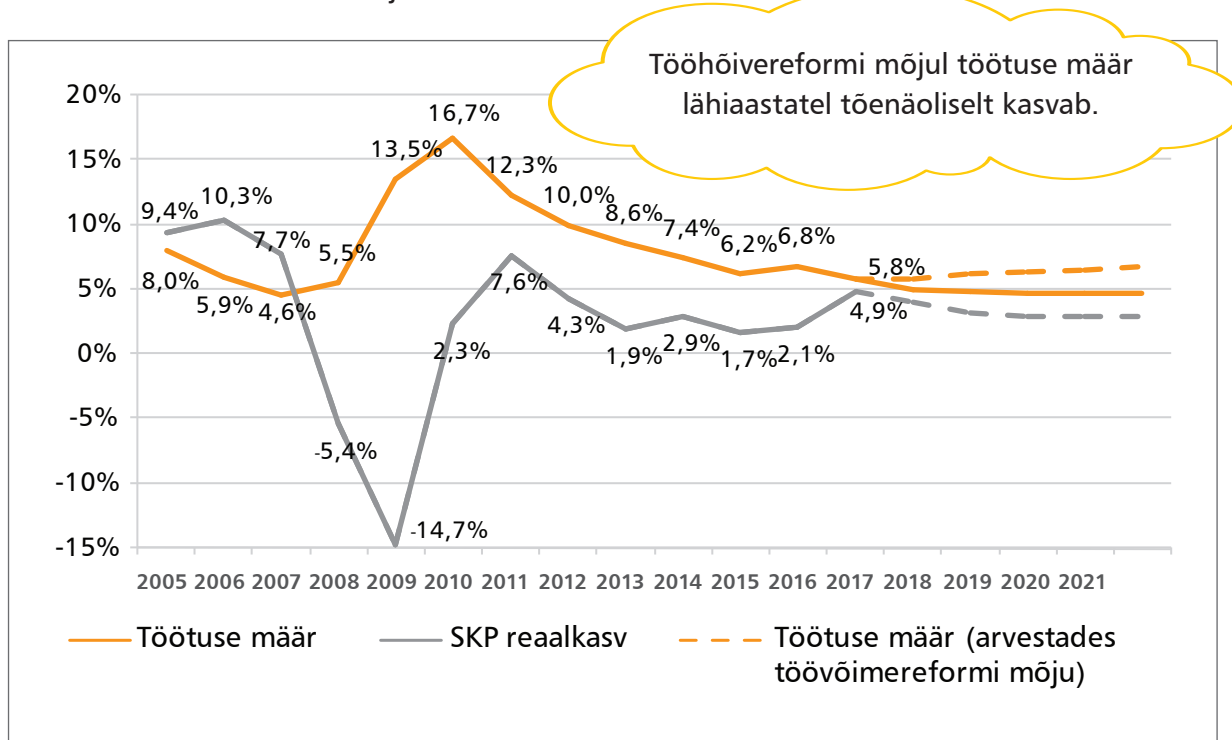
Registreeritud töötu on isik, kes ei tööta, on töötuna arvele võetud Eesti Töötukassas ja otsib tööd.

Kui 2017. aastal oli keskmine registreeritud töötuse määr Eestis 4,7%, siis Viljandimaal oli see 4%. Meist väiksem töötuse määr oli Harjumaal, Saaremaal ja Hiiumaal, Viljandimaaga enam-vähem võrdne oli töötuse määr Tartumaal. Töötuse määr kasvab sügisel ja suurim töötusijate arv on enamasti detsembris ja jaanuaris (2018. aasta jaanuaris oli registreeritud töötuse määr Viljandimaal 4,4%), suvistest hooajatöödest tulenevalt on töötuse määr väiksem maist augustini (2018. aasta mais oli registreeritud töötuse määr 3,6%).

Kõige suurema osa eelnevalt töötanud registreeritud töötutest moodustasid 2018. aasta mai lõpus Viljandimaal lihttöölised (26%), oskustöötajad ja käsitöölised (18%) ning teenindus- ja müügitöötajad (14%).

Kõige suurema osakaalu Viljandimaal vahendatavatest töökohtadest moodustasid mais 2018 lihttöölised (20%), teenindus- ja müügitöötajatele (21%) ning oskustöötajatele ja käsitöölised (21%) pakutavad töökohad. Juuni algul avaldas ESA andmed ka vabade töökohtade arvu kohta, Eesti ettevõtetes, asutustes ja organisatsioonides oli I kvartalis ligi 10 600 vaba töökohta. Töötukassal oli I kvartalis vahendada keskmiselt 4449 töökohta, neist Viljandimaal 338.

Joonis 2. Eesti töötuse määr ja SKP reaalkasv

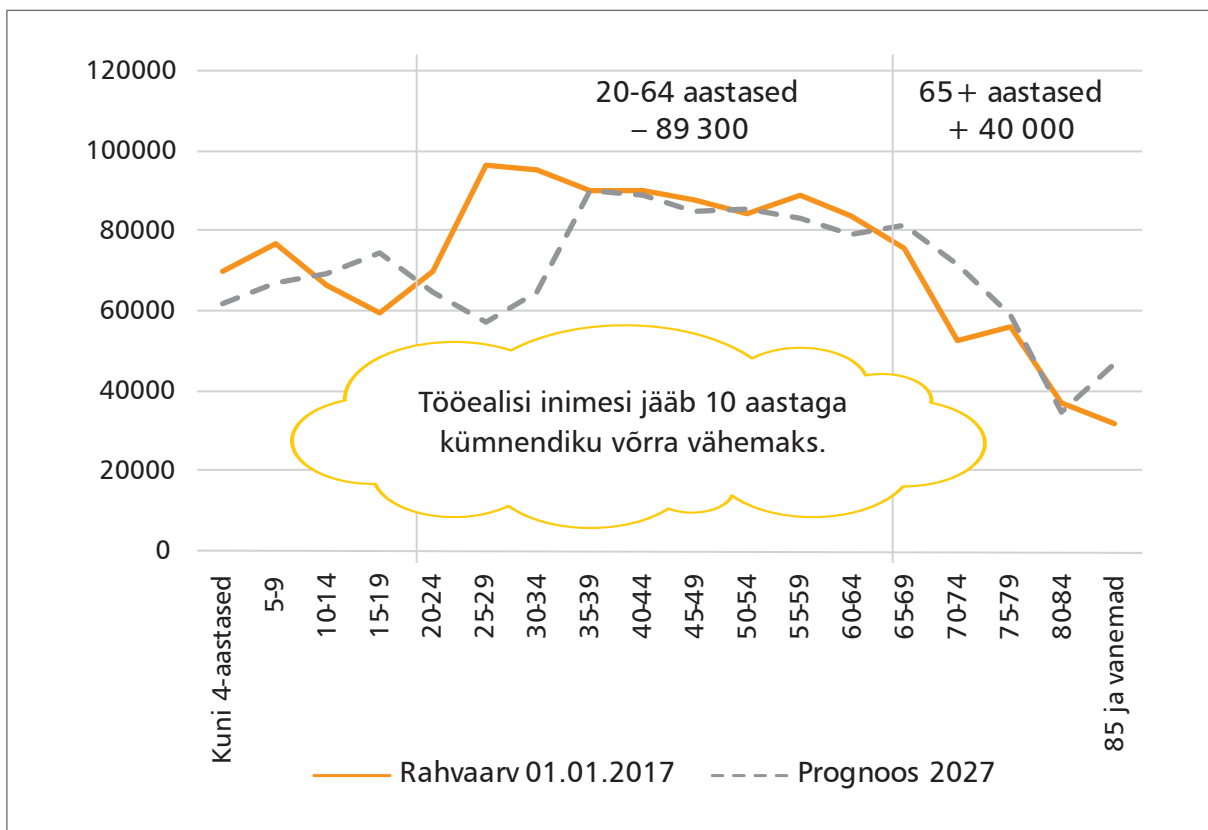
Allikas: Eesti Statistikaamet, Rahandusministeeriumi 2017. aasta suvine majandusprognoos

2016. aastal käivitus töövõimereform, mille eesmärk on tuua tööturule tagasi seni tööturult terviseprobleemidega eemal olnud inimesed ja aidata neil erinevate tööturuteenuste kaudu

leida sobiv töökoht. Juba 2017. aastal oli näha soovitud mõju – registreeritud töötuse määr suurenes märgatavalt. Muutus toimus just vähenenud töövõimega inimeste arvelt. Viljandimaal on vähenenud töövõimega klientide osakaal registreeritud töötutest suurem kui Eestis keskmiselt (2018. aasta aprilli seisuga Eestis 31,8%, Viljandimaal 39,1%).

Meil on olemas tööandjad ja vabad töökohad, kuid napib ühes vahetuses ja osalise tööajaga töökohti, mis on vajalikud väikelaste vanematele ja terviseprobleemidega inimestele. Töökohad on tömbekeskustes ja transpordiprobleemide tõttu on keeruline korraldada tööle liikumist, kui puudub isikliku auto kasutamise võimalus.

Joonis 3. Tööhõive mõjutaja, rahvaarv 2017 vs. prognoos 2027

Allikas: Eesti Statistikaamet

Me peame arvestama, et järgmise kümne aasta jooksul noorte arv tööturule liikumisel jääb samaks, vanemaaliste osakaal tööturul kasvab. Kõige suurem muutus on toimumas 20–39-aastaste seas, kuna üheksakümne aastal läbi aegade väikseima sündivusega perioodil sündinud jõuavad tööturule 2027. aastal. Järjest enam on järgneva kümne aasta pärast ühe töötava inimese kohta pensionäre.

Töökäte vähenemine võib hakata pidurdama majanduskasvu, selle vältimiseks peab pikenema inimeste tööelu või tuleb leida võimalusi kaasata tööturule seni mitteaktiivseid inimesi, kes on praegu tööturult eemal.

Ettepanekud heaolu parandamiseks Viljandimaal

- Leida võimalusi vahetusteta töökohtade loomiseks – tööandjate ja KOVi tihedam sisuline koostöö, tugi töökohtade loomisel.
- Leida võimalusi rohkem osalise tööajaga töökohtade loomiseks – tööandjate ja KOVi tihedam sisuline koostöö, tugi töökohtade loomisel.
- Parem transpordivõimalus ääremaadelt tõmbekeskustesse.
- Tõmbekeskustesse sotsiaalmajutuspinnaid, mida inimene saab kasutada, kui vaja kuskile teenusele minna (näiteks töötukassa konsultandi vastuvõtule), aga ühis- jm transport ei võimalda kodust linna ja tagasi jõuda.
- Sõimekohad igale lapsele.
- Rohkem võrgustikutööd töötukassa ja KOVi vahel, sealhulgas usku, et kõigi jaoks on olemas töökohad.
- Kõikidest hõivamata noortest, nn NEET-noortest peab olema KOV-il ülevaade ja koostöös töötukassaga (erinevate noortele suunatud teenuste kaudu) motivatsiooni kasvatamine iseendaga hakkamasaamiseks ja kindel plaan tööturule liikumisel.
- Meie kõigi panus mitteametlikult töötamise vähendamiseks (neil inimestel puudub sotsiaalne kaitse, ei laeku maksed KOV-ile).
- Töötukassa poolt tööandjate järjepidev koolitamine ja toetus erivajadustega inimeste mõistmiseks.
- Info jagamine, et töötukassa ei ole ainult töötute toetamiseks – töötukassa tuge saab kasutada kogu elanikkond. Meil on üle 50 teenuse, mis toetavad tööturul/tööturule liikumist (näiteks rehabilitatsiooniteenus töörealisele elanikkonnale).
- Ümberõppe võimaluste kasutamine töötukassa toel, kui tervise tõttu ei saa senist tööd jätkata või puudub/ on vananenud erialane haridus.
- Puuetega inimestega tegelevatelt organisatsioonidelt rohkem sisulist tuge, motivatsiooni ja kogemusnõustamist erivajadustega inimeste tööle liikumisel.

5.6. Terviseteenused

VILJANDI HAIGLA ON VALMIS VÕTMA VASTUTUST KOGU MAAKONNA TERVISE EEST

Ülle Kumm
õendusjuhi kohusetäitja

Ülle Jaadla
vaneminfotöötlusspetsialist

Krista Valdvee
koostööteenuste juht

Viljandi haigla on Eesti suurimaid üldhaiglaid, mille koosseisu kuulub viis kliinikut (ambulatoorse ravi ja diagnostika, sise-, kirurgia-, taastusravi- ning psühhiaatriakliinik) ning kaks keskust (õendus- ja hooldus- ning sõltuvushaigete ravi- ja rehabilitatsioonikeskus). Töötajaid on 820, mis teeb haiglast Viljandi maakonna suurima tööandja.

Lisaks üldhaigla tavatööle tegeleb Viljandi haigla regionaalhaigla mahus psühhiaatriliste teenuste osutamisega. Suur osakaal on ka hooldus-, erihooldus- ja rehabilitatsiooniteenustel.

Ainsana Eestis osutatakse riikliku tellimuse alusel sõltuvushaigete ravi- ja rehabilitatsiooniteenust nii meestele kui ka naistele.

Viljandi haigla peatähelepanu on suunatud kvaliteedi ja hoonestuse arendamisele, tagamaks maakonna elanikele vajalike teenuste ajakohasust ja kättesaadavust. Arengusuundade kujundamisel lähtutakse haigla visioonist – olla aastal 2023 patsientidele, klientidele ja partneritele parim tervishoiuga seotud terviklahenduste pakkuja.

Visiooni realiseerumise eeldus on sotsiaalministeeriumi ellukutsutud paikkondlike tervishoiu- ja sotsiaalteenuste lõimimise pilootprojekti rakendamine. Projekti eesmärk on inimese terviseriskide vähendamine ning paikkonna tervishoiu- ja sotsiaalteenuste tuleviku vajaduste kontrolli all hoidmine teenuseosutajate koostöös. Tervishoiu eri tasandite ja sotsiaalteenuse pakujate koostööd tugevdab ka haigla infrastruktuuri järjepidev edasiarendamine ja uue aktiivravihoone rajamine Viljandi linna koos esmatasandi tervisekeskusega.

Eesti Tervist Edendavate Haiglate ja Tervist Edendavate Töökohtade (TET) võrgustikku kuumisega on Viljandi haigla võtnud kohustuse ja vastutuse maakonna ning oma asutuse tervisedenduses. Suuremat tähelepanu pööratakse haiguste ennetusele ning patsientide, nende lähedaste ja personali terviseharidusele, turvalise töökeskkonna saavutamisele, organisatsiooni kui tervist toetava keskkonna kujundamisele ning koostööle paikkonna teiste tervisedendajatega.

Viljandi haigla näeb oma rolli mitte ainult tervishoiuteenuste osutajana, vaid soovib kaasa rääkida kogu paikkonna arengus, et siinsete inimeste elu oleks turvaline ning säiliks kindlus tuleviku suhtes. Seda nii tervishoiu- ja sotsiaalteenuste ühendajana, maakonna suurima tööandjana kui ka maakonna tervisenõukogu liikmena oma panust andes.

Teadvustame kitsaskohti, mis seisavad nii Viljandi haigla kui maakonna arengu ees laiemalt.

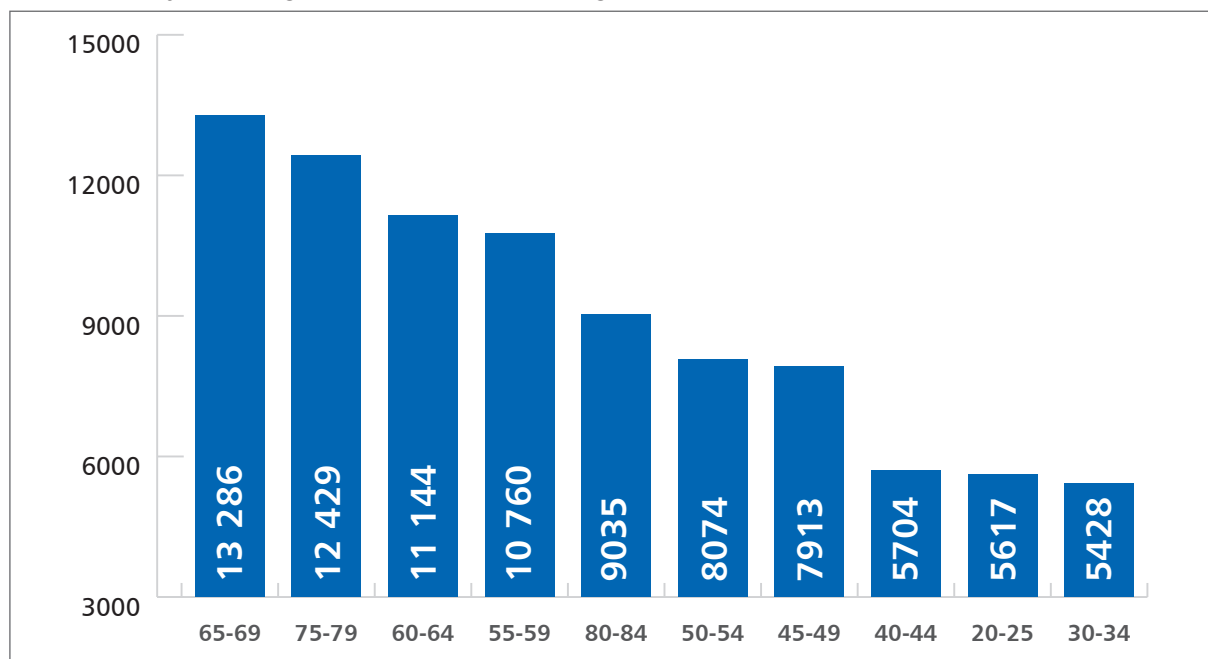
Üks olulisem on rahvastiku vananemine ja vähenemine, mis mõjutab teenuste mahtu ja mitmekesisust, näiteks sünnitusabi kestlikkust (hiljutised näited Valga ja Põlva maakondadest). Tihedalt eelnevaga on seotud ka tervishoiutöötajate ja teiste spetsialistide järelkasv. Haigla jaoks on prioriteet pädevate spetsialistide leidmine ja väljaõpe.

Pidevat tähelepanu nõuab koostöö erinevate valdkondade vahel, olgu nendeks siis tervishoiuteenuste eri tasandid (koostöö perearstide ja kiirabiga) või sotsiaalhoolekanne.

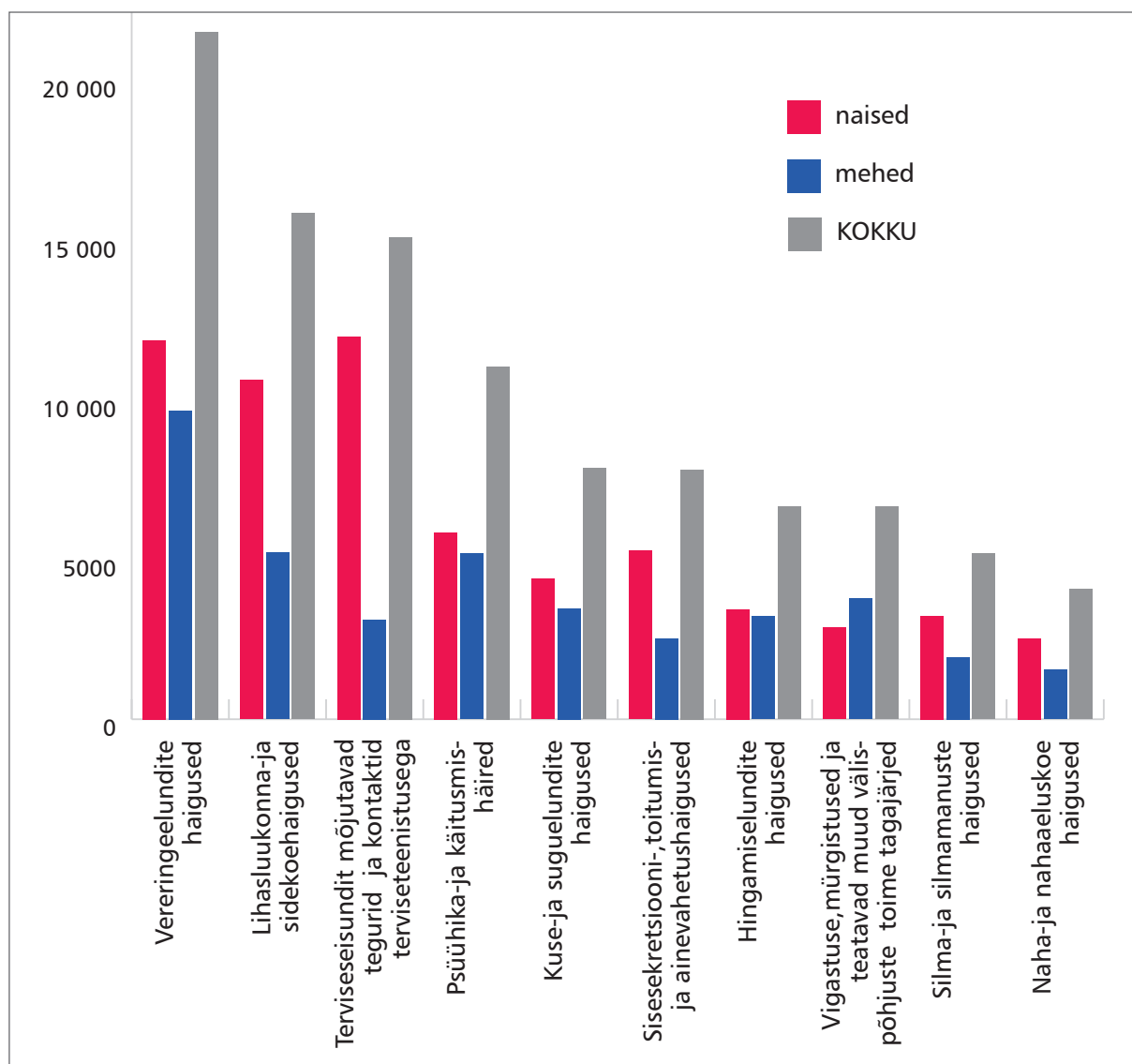
Viljandi haigla panustab maakonna inimeste heaolusse

- Viljandi haigla korraldab linna ja maakonna inimestele temaatilisi loenguid (nt rahvusvahelisel diabeedi- ja südamepäeval jms). Haigla spetsialistid (erialaarstid ning spetsialiseerunud õed) esinevad ettekannetega erinevaid haigusi põdevate inimeste liitude korraldatavatel infopäevadel ning maakonna tervisedenduslikel ettevõtmistel (nt „Mehiste meeste rada“, südamenädal jms).
- Viljandi haigla pöörab suurt tähelepanu sellele, et patsient oleks kursis oma tervisliku seisundiga, ning patsientide ettevalmistamine haiglast lahkumiseks – haigusega toimetulekut õpetatakse ka lähedastele.
- Oluliseks peetakse ennetustööd – haiglas toimub noortenõustamine nii neidudele kui noormeestele, osaletakse emakakaela- ja rinnavähiuuringutes. Haiglas töötab perekool, mis valmistab noori peresid neljanädalaste loengutsükklitega ette perelisa saabumiseks.
- Aktiivset koostööd tehakse kohaliku riigigümnaasiumiga – nii tervisedenduslikel kui tervishoiutöötajate järelkasvu arendamise eesmärkidel. Toimuvad töövarjupäevad, kohtumised eri valdkondade spetsialistidega ning eri loengud nii karjäärpäevadel, perekonnaõpetuse tundides kui ka klassijuhatajatundide raames, viimastes käsitletakse sõltuvusaineid puudutavaid teemasid.
- Kohanemine ning paindlikkus uute ja vajalike teenuste loomisel, näiteks dementsussüüdisroomiga inimeste vajadustele reageerimine.

Joonis 1. Viljandi haigla külastatavus vanusegrupiti, esikümme

Joonis 2. Viljandi haiglasse pöördumise põhjused diagnoosigruppide kaupa, esikümme

TERVISEKAITSENÕUETELE VASTAVUS VILJANDI MAAKONNA SOTSIAAL- JA HARIDUSASUTUSTES

Jelena Sova

Terviseameti Lõuna talituse Viljandimaa esinduse vaneminspektor

Viljandi maakonnas teostab terviseamet tervisekaitsenõuete täitmise üle järelevalvet kuues asenduskodus, 15 üldhooldekodus, 12 erihooldekodus, 40 lasteaias, 33 koolimajas, kolmes lastehoiuteenuse osutamise kohas ja kolmes haiglas.

Asenduskodud

Kõigis kuues asenduskodus on lastel elamiseks head, nüüdisaegsed tingimused.

Üldhooldekodud

Üldhooldekodusid on Viljandimaal 15. Maakonnas on probleemiks hooldekodu kohtade pikk järjekord, juurde oleks vaja umbes 100 kohta. Ainult kolm hoonet on projekteeritud ja ehitatud täiskasvanute hoolekandeesutuseks: Karksi Kodu, Jämejalal asuv Viljandi Haigla õendus-hoolduskeskus ja Lõhavere Ravi- ja Hooldekeskus. Ülejäänud 12 asuvad endistes lasteaia, kortermaja, tööliste ühiselamu või muudes kohandatud, osaliselt ümber ehitatud hoonetes.

Üldine probleem enamikes täiskasvanute hoolekandeesutustes on sealsete elanike privaatsuse puudumine. Osa magamistubasid on nii väikesed, et sirmi või liigendatava vaheseina kasutamine on pea võimatu. Sellele probleemile on tähelepanu juhtinud ka õiguskantsler. Niinimetatud lamajate tubades peaksid juba projekteerimise käigus olema ette nähtud siinidel liigutatavad kardinad. Paljudes hooldekodudes ei ole magamistubade ukсед lukustatavad.

- Kolga-Jaani hooldekodu asub lasteaiaks ehitatud ja hooldekoduks kohandatud amortiseerunud hoones. Elanike hooldamiseks-pesemiseks on tingimused väga kesised. Valitseb suur ruumipuudus. Magamisruumiks on kohandatud nn konkad – ajutise vaheseinaga eraldatud kas ilma aknata või väljavaatamise võimaluse puudumisega „ruum“.
- Kõpu hooldekodu asub kohandatud ahiküttega maja esimesel korrusel (teisele korrusele ei luba tuletõrje). Valitseb ruumipuudus, osad elanike magamistoad on läbikäidavad. Kogu hoone on suure remondivajadusega.
- Mõisaküla hooldekodu on ahjuküttel, sundventilatsioon puudub. Samuti ruumipuudus.
- Kärstna hooldekodu asub kohandatud hoones. Maja on remonditud ja hooldekodu on väga kliendisõbralik, kuid ruumikitsikus on suur ja aeg-ajalt ülemajutatud.
- Mulgi Häärberi mõlema hoone puitpõrandad on väga suurte pragudega, hooldamine raskendatud. Kuna põrandad on õlitatud, siis põrandate pesemist ja vajadusel desinfitseerimist on peaaegu võimatu teostada.

→ Abja Haigla juures olev hooldekodu on kohandatud hoones. Seal esinevad tervisekaitseprobleemid saavad lahenduse käesoleva aasta neljandas kvartalis valmiva juurdeehitusega.

Tervisekaitsenõuete täitmine nendes hooldekodudes on suures osas tagatud sealse personali raske igapäevase tööga.

Erihoolekanne

Täiskasvanute erihoolekandeesutustest on head ja väga head tingimused Viljandis Näituse Kodu, Karulas Karula Kodu, Karksis Karksi Kodu elanikel. Need hooned on kõik projekteeritud ja ehitatud kehtivaid tervisekaitsenõudeid arvestades. Heades oludes elavad ka Pariisi Erihoolduskeskuse elanikud. Sealseid hooneid on oskuslikult renoveeritud ja ajakohastatud tervisekaitsenõuetele vastavaks. SA Viljandi Haigla õendus- ja hoolduskeskuse erihoolekandeteenuse osutamise ruumid ja tingimused nii Viljandi Haigla hoones kui ka Jämejalal ei vasta enam kehtivatele tervisekaitsenõuetele.

Lapsehoiuteenus ja lasteaiad

Viljandi maakonnas on neli lapsehoiuteenuse osutajat ja kõik nad täidavad hästi tervisekaitsenõudeid. Maakonnas on 40 lasteaeda. Rõõmustav on, et maakonnas lasteasutustes käivate laste arv on suurenenud, järjekordi lasteasutusse saamiseks ei ole.

Maakonna 40 lasteaias saavad lapsed tervislikku ja tasakaalustatud toitu. Menüüd on mitmekesised ja tervisekaitse nõuetele vastavad. Tervislikel põhjustel teisiti toituvatele lastele korraldatakse vastav toitlustamine. Enamuses lasteaedades on kasutusel ANC programm, dokumentatsiooniga probleeme ei ole.

- Toitlustamise korraldamisega oli probleem ainult ühes, Õisu lasteaias. Juhtisime märgukirjaga puudustele tähelepanu ja vallaga koostöös sai probleem lahenduse. Lasteaia lapsi toitlustatakse nõuetekohaselt.
- Taasremonditud ja taaskäivitatud täies mahus on Soe lasteaed.
- Hea tulemus on Viljandi vallas Ramsi lasteaia uue, täisenergiasäästuga maja valmimine.
- Maakonna üks suuremaid, Viljandi Männimäe lasteaed, renoveeritakse täielikult.
- Viljandi Lasteaia Kröllipesa Mängupesa õppehoone planeeritakse rekonstrueerida.

Meie tähelepanu juhtimise tulemusel (ka märgukirjadega) said mõnedki lasteaiad märgade riiete kuivatuskapid kõikidesse rühmadesse (Viljandi LA Kröllipesa kokku 18 rühma), remonditi nii rühmaruume kui ka territooriumeid (Suure-Jaani Kooli Täaksi õppekoha lasteaia rühm, Ramsi lasteaed, Saarepeedi lasteaed). Tääksis on nüüd lasteaial eraldi magamistuba ja nõuetekohane, aiaga piiratud mänguväljak.

Probleemseid lasteaedu on üksikuid: Saarepeedi Kooli lasteaiaarümbes ei ole tuulutamine võimalik, kuna aknad ei avane piisavalt. Üldine tendents on lasteaedades tuulutamise ja õhutamise ärajätmine, kuigi aknad seda võimaldavad. Ka sundventilatsiooni korral ei oska (või ei

taha) personal teostada õhutamist ega tuulutamist ning seepärast on paljudes rühmaruumides nn seisnud, umbne õhk.

2017. aasta 1. detsembrist osutab Viljandi linna lasteaedades koristusteenust koristusfirma. Probleem oli koristajate tervisetõendite olemasolu. Oleme suhelnud vastava firmaga ja nende tähelepanu sellele juhtinud. Kes siis ikkagi vastutab – kas lasteaia direktoril on õigus lubada lasteaia territooriumile töötajat, kellel puudub tervisetõend?

Visioon: tervisekaitsetöötja peaks saama rohkem kaasa rääkida lasteaedade remondi, renoveerimise ja toitlustamise korraldamise küsimustes. Näide: Ramsi lasteaia projekt küll vastab täies ulatuses tervisekaitse eeskirjadele, kuid kas ikka on otstarbekas katta pesupesemise ruumi seinad tumemusta plaadiga ainult sellepärast, et sisekunstniku arvates hele, mustust välja näitav plaat „läheb üldisest kontseptsioonist välja“, või sealsamas on rühmade tualett-ruumide seinad kaetud säbrulise, puhastamist raskendava plaadiga ikka ainult sisekunstniku visiooni põhjal/nõudmisel. Aga kuhu jäävad tervisekaitsespetsialisti nõudmised ja soovitused?

Koolid

- Viljandi maakonna 33 kooli klassiruumid on hästi valgustatud.
- Renoveeritud said Tarvastu Gümnaasiumi ja Karksi-Nuias asuva A. Kitzbergi nim. Gümnaasiumi võimlakompleksid. Karksi-Nuias renoveeriti ka kooli ujula.
- Hea uudis on Viljandi Paalalinna Kooli planeeritav kapitaalremont. Samuti on raha eraldatud Võhma Kooli uue hoone ehitamiseks.

Linnades asuvad koolid on ruumipuuduses, maakohas asuvad koolid tühjenevad. Eriti dras-tiline on olukord Viljandi Kesklinna koolis, kus algklasside majas on 13 õppeklassist nõuete-kohane pörandapind ainult neljas klassis ja nn suurte majas 25 õpperuumist 19 on nõutavast väiksema pinnaga.

Rahul ei saa olla koolide klassiruumi õhuvahetusega, aga kuna vastavad mõõdistamised puuduvad, siis oleme saanud ainult õpetada ja juhtida tähelepanu akende õigele õhutamise ja tuulutamise režiimi kasutamisele. Tuulutamist praktiliselt ei teostata, sest õpetaja lahkub vahetunni alguses koos lastega klassist ja keerab ukse lukku. Teine õpetaja saabub ja keerab ukse lahti ning lapsed tulevad koos õpetajaga õhutamata-tuulutamata klassi.

Kooliõpilaste toitlustamisega probleeme ei ole. Enamikus koolides on nädalamenüü kooli kodulehel, lastevanemate poolt on kontroll olemas ja esilekerkinud küsimuste korral konsul-teeritakse terviseameti inspektoriga.

LASTE HÕLMATUS IMMUNISEERIMISEGA

Jaana Pullmann

Terviseameti Lõuna talituse Viljandimaa esinduse vaneminspektor

Üheks kogukonna tervise näitajaks võib lugeda väikelaste haigestumise ulatust nakkushaigustesse. Lihtne ning tõhus võimalus lapsi kaitsta on vaktsineerimine. Eestis viiakse vaktsineerimisi läbi riiklikult rahastatud immuniseerimiskava kohaselt 12 nakkushaiguse vastu. Lisaks teostatakse vajadusel vältimatu abi puhuseid immuniseerimisi ning inimese enda rahastatud immuniseerimiskava väliste vaktsiinidega vaktsineerimisi.

Vaktsineerimiste eesmärk on:

- nakkushaiguste tekke ja leviku ennetamine;
- tüsistuste ja surmajuhtude ärahoidmine;
- haiguskoormuse vähendamine;
- puhangute ja epideemiate vältimine ning ühiskondliku stabiilsuse tagamine.

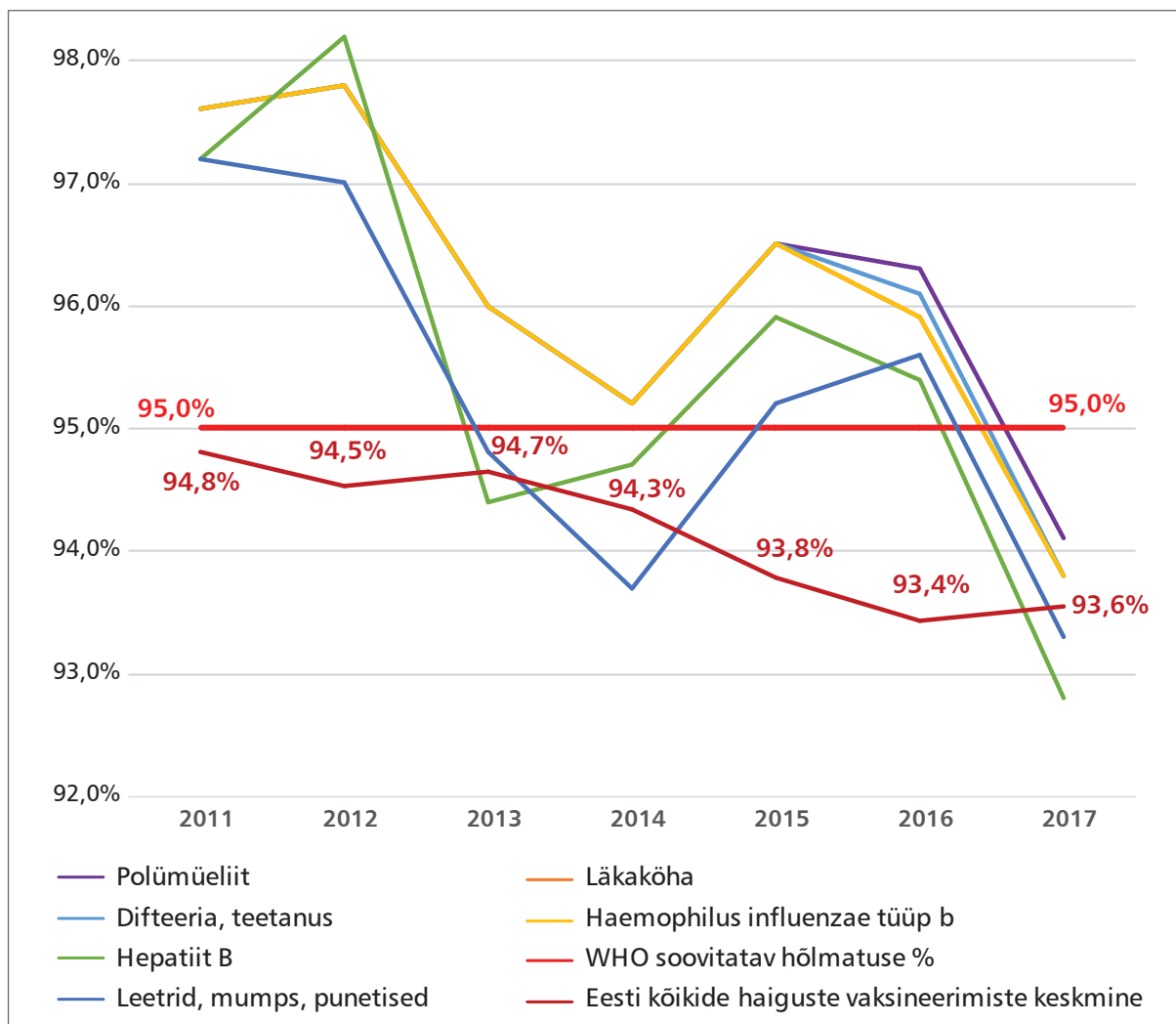
Infoallikaid vaktsineerimiste kohta:

Viljandimaal teostatakse vaktsineerimisi

Joonis 1. Kaheaastaste laste immuniseerimisega hõlmatus Viljandimaal, võrdluses Eesti keskmise ja WHO hõlmatusesega.

Allikas: Terviseamet

Aastaid on Viljandimaa kaheaastaste laste immuniseerimise tase vaktsiinvälditavate nakkuste osas võrreldes Eesti keskmisega olnud kõrgem, kuid praegu see nii enam pole. Näitajad immuniseerimisega hõlmatuses on halvenenud nii Eestis kui ka Viljandimaal, jäädes nüüdseks alla Maailma Terviseorganisatsiooni (MTO) soovitatud kaitset andva määra. Hõlmatuses vähenemine on seotud eeskätt immuniseerimisest keeldumiste arvu märgatava suurenemisega, mis omakorda on toonud kaasa kogukonna immuunsuse vähenemise. Sellega on loodud soodne pinnas juba unustusehõlma jäänud nakkushaiguste levikuks. Ilmekaid näiteid on võtta lähikonnast – leetrite puhangud Euroopas. Tänapäeval reisitakse palju ja nakkuste levimine ühest paikkonnast teise on muutunud seetõttu hõlpsaks.

Immuniseerimine on vabatahtliku, st lapsevanemalt küsitakse alati nõusolekut enne vaktsineerimise teostamist. Seega on lapsevanematel suur roll selles, kui turvaliseks nakkushaiguste suhtes kujuneb meid ümbritsev keskkond. Tuleb mõista, et kergekäeliselt tehtud keeldumisotsus võtab lapselt ära võimaluse olla kaitstud ja suurendab ka teiste laste haigestumise võimalust.

Kasutatud materjal: Terviseamet. Räägime laste kaitsmisest. Märts 2014

TEADLIKKE VALIKUID ILUTEENUSTE VALDKONNAS

Krista Pärnapuu
Vaneminspektor
Terviseameti Lõuna talitus

Terviseamet teostab ilusalongides riiklikku järelevalvet lähtudes ohuprognosist ning kaebuste alusel. Lõuna regioon hõlmab lisaks Viljandimaale veel Jõgevamaa, Võrumaa, Valgamaa, Põlvamaa ja Tartumaa piirkondi. Võrreldes teiste maakondadega esineb kõige rohkem kaebusi Viljandis.

Viljandi linnas on 94 ettevõtet, maakonnas kokku 121. Igal aastal alustab Viljandimaal tegevust umbes 10–15 uut ettevõtjat, osad lõpetavad tegevuse ja arv muutub pidevalt.

Kui olete otsustanud tegevust alustada ilu- ja isikuteenuste valdkonnas, siis esimese asjana tuleb viia oma tulevane salong vastavusse sotsiaalministri 20. detsembri 2000. aasta määruses nr 86 „Tervisekaitseenõuded ilu- ja isikuteenuste osutamisele“ toodud nõuetega. Ehitusprojekti esitamine Terviseametile on kohustuslik vaid siis, kui seda nõuab kohalik omavalitsus. Salongiomaniku seisukohalt oleks selle esitamine kasulik samm, kuna sellisel juhul vaadatakse projekt juba enne ehitustööde algust üle ning salongiomanik võib olla kindel, et vähemalt projektis pole vigu, mis hiljem nõuaksid kulukaid parandusi.

Enne tööle asumist peavad ilu- ja isikuteenuste osutamisega vahetult kokku puutuvad teenindustöötajad vastavalt nakkushaiguste ennetamise ja tõrje seaduse §-le 13 läbima tervisekontrolli ning omama tervisetõendit. Esmane nõue teenuse osutamisel on tagada kliendi terviseohutus. Kui näeme ohtu tervisele, siis peame sekkuma – olenemata, kas on seaduslikku alust või ei.

Inspekterimisel avastatud sagedased puudused

- Ventilatsiooni sisselülitamata jätmine või puudumine.
- Valamute puudumine.
- Steriliseerimine, desinfitseerimine – valede ainete kasutamine ja doseerimine, teenuste osutajate valduses ja kasutuses on sageli desinfitseerimisvahendid, mille kohta puudub teave, kuidas seda kasutada, mis on päritoluma.
- Ebahügieeniline teenindus – must tööpiirkond, töövahendid on korduvkasutuses.
- Ravimite kasutamine iluteenuste osutamisel, ravimit võib kasutada ainult siis, kui arst on selle kliendile kirjutanud (puudutab püsimeigi, tätoverimise, esteetilisi mittekirurgilisi protseduure).
- Teenused alaealistele.
- Iluteenindajatel puuduvad haiguste ennetamise ja terviseedendamise teadmised.

Muud tervisekaitseriskid, mis ilmnevad iluteenuste valdkonnas

- Suur oht on salongi töötajatele, kes puutuvad pidevalt kokku kemikaalide ja toksiliste lisaainetega. Raskemate terviseprobleemide esinemist nii palju veel uuritud ei ole, ei teata, kuidas ained aja jooksul akumuleeruvad ning milliseid seoseid saab luua kemikaalide ja terviseprobleemide vahel. Tulevastele üliõpilastele on uurimismaterjali palju.
- Palju probleeme on esteetiliste mittekirurgiliste meditsiiniliste protseduuride osas – ignoreeritakse seadusega sätestatud nõudeid. Teenust osutavad inimesed, kellel ei ole vastavat väljaõpet või kellel puudub vastav tegevusluba. Aparaatide väärkasutus.
- Epidemioloogid ja perearstid on edastanud teateid, et üha rohkem on hakanud esinema naha- ja seenhaigusi, samuti hepatiiti.

Kõik mis ilumaailmas toimub, ei ole sugugi ilus – on ka inetu pool.

Klientidel soovitan pöörata tähelepanu järgnevale

- Kas tööpiirkond on puhas, õigus on küsida, kuidas ja millega desinfitseerib/steriliseerib teenindaja töövahendeid.
- Kas steriliseeritud ja desinfitseeritud tööriistu hoitakse viisil, mis tagab puhtuse säilimise.
- Kasutatud kosmeetikatoodete päritolu.
- Teatud teenuste puhul kontrollida, kas teenusepakkuja on tervishoiutöötaja.

Ettepanekud paikkonna inimeste heaolu parendamiseks

- Teavitustöö erinevate koostöövormide ja partnerite kaudu. Teavitada, millistel tingimustel saab iluteenuseid pakkuda ja millised on hilisemad tarbija õigused. Näiteks esteetilisi mittekirurgilisi meditsiinilisi protseduure võivad teostada üksnes tervishoiutöötajad. Tervishoiutöötaja peab olema registreeritud tervishoiutöötajate riiklikus registris ning teenust osutaval ettevõttel peab olema Terviseameti väljastatud tervishoiuteenuste osutamise tegevusluba eriarstiabi osutamiseks.
- Salongi omanikel oleks mõistlik uurida infot enne uue töötaja värbamist või uue teenuse osutamist, et vältida hilisemaid ebameeldivusi või suisa tegevuse peatamist Terviseameti poolt.
- Inspektorile on seadused selged ja arusaadavad, kuid iluteenindajale jääb sageli info segaseks, sellepärast soovitame enne tegevuse alustamist võtta ühendust Terviseametiga <http://terviseamet.ee/keskkonnatervis/teenuste-ohutus.html>

6. PAIKKONNA TURVALISUS

6.1. Turvalisus Viljandimaal politsei vaates

Meelis Lill

piirkonnavanem, Viljandi politseijaoskonna piirkonnagrupp

Statistika tervikuna näitab, et kuritegevus kogu Eestis väheneb. Siinkohal ei ole erand ka Viljandi maakond. Aastatel 2015–2018 on kuritegude üldarv vähenenud¹. Kui 2015. aastal oli see 337, siis käesoleval aastal kõigest 238, seega 99 juhtumit vähem. Iseenesest teeb see number vaid rõõmu, aga vaatama peab ka numbrite taha – mis selle vähenemise on põhjustanud või kas selle vähenemise sees on mõni kuriteoliik kasvutrendis. Üks selline on vägivallakuriteod. Siia alla liigituvad ka lähisuhtevägivalla (LSV) ehk perevägivalla juhtumid. See kuriteoliik on püsinud stabiilsena ning näha on ka märgatavat kasvu võrreldes eelmise aastaga (2017 – 43; 2018 – 64). Üks põhjus on kindlasti ka suhtumise muutumine. Nimelt on politsei koostöös prokuratuuriga rohkem tähelepanu pööranud LSV-juhtumite menetluse alustamisele. Selle poliitika järgi alustatakse vahel menetlusi ka siis, kui kannatanu ei soovigi ütlusi anda. Kuigi igal inimesel on õigus mitte anda ütlusi oma lähedaste vastu, siis eriti jõhkrate tagajärgedega juhtumite korral on politseil ja prokuratuuril kohustus kriminaalmenetlus läbi viia. Etteruttavalt saab öelda, et selliste tagajärgedega LSV-juhtumeid meie maakonnas olnud pole, kuid kannatanute veenmine on üks argument, miks neid kuritegusid on hakatud rohkem fikseerima. Selle alus on ka riigi kriminaalpoliitika ja mõtteviisi muutumine, sest vägivald ei ole normaalne, ükskõik mis keskkonnas. Samas peab mainima, et LSV-juhtumite puhul on tegemist siiski väga varjatud kuritegevuse liigiga. See tähendab, et on kindlasti palju selliseid juhtumeid, millest meile teada ei anta.

Käesoleva aasta jooksul on LSV-juhtumitest puudutatud isikute arv Viljandimaal 206, see tähendab nii vägivallatsetjat kui kannatanut. Kogu Viljandimaa rahvaarvuga võrreldes on see esmapilgul tühine 0,42%. Samas peame arvestama, et teatud osast LSV-juhtumitest jäetakse politseile teatamata. Seega on puudutatute ring kindlasti suurem. Näiteks on sise- ja justiitsministriumite spetsialistid arvanud välja, et inimesed teavitavad politseid ca 40%-l LSV-juhtumitest. Seega jääb üle veel 60%, mis on ikkagi väga suur arv. Samas pole teada, kuidas need arvud jagunevad maakondade lõikes. Politsei on selles osas asunud rohkem suhtlema KOVi lastekaitse- ja sotsiaaltööspsialistidega, et nähtavale tuua ka see varjatud osa LSV-st. Selle teema lõpetuseks märgiks ära väga olulise nüansi. Nimelt on käesolevast aastast Viljandimaal käimas ennetusprojekt MARAC², mis on üle võetud Suurbritanniast. Piloodina töötas see hästi Põlvas ja Lääne-Virumaal. Projekti eesmärk on vähendada LSV-juhtumeid neile süvendatult lähenedes. Vaatluse alla võetakse just keskmise ja suure riskiga (riskihindamine tehakse eraldi) LSV-juhtumid. On loodud võrgustik, kuhu kuuluvad politsei, SKA ohvriabi, KOVi sotsiaal- ja

1 Siin ja edaspidi on võetud arvesse jooksva aasta andmed, st ajaperiood 1. jaanuar – 7. juuni.

2 *Multi-Agency Risk Assessment Conferences* – lähisuhtevägivalla all kannatavate riskipereodega ametkondadevahelise võrgustikutöö läbiviimine.

lastekaitse spetsialistid, naiste tugikeskus ning ka SA Viljandi Haigla ametnikud. Lähemalt saab projektist lugeda sotsiaalministeeriumi kodulehelt.

Politsei on oma töös võtnud tähelepanelikuma vaatluse alla need isikud, kellega seoses on meil enim väljakutseid. Lisaks täiskasvanutele on nende seas ka alaealised. Nimetame siis neid riskiisikuteks. Viljandimaal on täiskasvanud riskiisikuid 500 ringis ja alaealisi 50.

Alaealiste kuritegevus on õnneks samuti vähenemistrendis. Kui 2015. aastal sooritasid alaealised 15, siis aastal 2018 ainult kolm kuritegu. Samasuguses, kuid veidi väiksemas vähenemistrendis on ka alaealiste vastu suunatud kuritegude statistika. Kõige rohkem on vähenenud alaealiste vastu suunatud seksuaalkuriteod. 2015. aastal oli see arv 15 ja 2018. aastal kolm. Siin on kindlasti põhjus see, et nende kuritegude avastamine ja menetlemine on aeganõudev protsess ning mõned kuriteod võivad tulla välja aastate pärast. Kahjuks ei saa seda ilusat statistikat ka täiel määral uskuma jääda, kuna tegelikkus on pisut teisem. Nimelt on alaealiste toimepandud ja ka alaealiste vastu suunatud kuritegevus hakanud üle minema küberruumi ja selle avastamine on seetõttu raskem.

Ametliku statistika alusel on Viljandimaal, aga ka kogu Eestis tervikuna, vähenenud alaealiste väärteorikkumiste (suitsetamine ja alkoholi tarvitamine) arv. See peaks kindlasti kõiki osapooli rõõmustama, kuid paraku on siin tegemist pooltõega. Numbreid loetakse kokku tehtu järgi. Kui numbreid pole, ei ole ka midagi kokku lugeda. Asja tuum seisneb selles, et alaealiste osas kasutusele võetud mõjutusmeede – taastava õiguse rakendamine – on loonud olukorra, kus alaealisi seaduserikkujaid enam ei karistata, vaid nad suunatakse mitmesugustesse rehabilitatsiooniprogrammidesse. Kahjuks on see nii vaid teoorias, sest neid programme napib või siis napib selleks rahalisi või muid ressursse. See aga on üks noorsoo- ja piirkonnapolitsei suuremaid väljakutseid – kuidas tegeleda alaealiste (sh ka alla vastutusiga, st >14-aastaste) õigusrikkujatega olukorras, kus karistust tihtilugu ei järgne, kuid rikkuja peaks siiski saama aru oma teo tagajärgedest ning õppima sellest.

Liikluskuritegevuse ehk siis kriminaalses joobes juhtide osas on väike langustrend (2015 – 80; 2018 – 62). Muret teeb siin inimkannatanutega liiklusõnnetuste (LÕ) sagenemine. Kui 2015. aastal oli selliseid õnnetusi 16, siis 2018. aastal juba 20. Ka on kasvanud alkoholi mõju alla juhi süül LÕ põhjustamised – 2015. aastal üheksa ja 2018. aastal 11 juhtu.

Tugevused ja nõrkused

- Kuritegevuse suurenemist ja vähenemist mõjutavad mitmed tegurid, kuid üks olulisemaid on kindlasti majanduslik heaolu. Mida suuremad on elanikkonna sissetulekud, seda vähemaks lähevad igasugused vargused ning sissemurdmised. See on ilmselt ka väljendunud kujukalt riigi kuritegude statistikas, millest oli eespool juttu.
- Ärevaks teeb aga olukorra see, et suur osa LSV ja alaealiste vastasest kuritegevusest on peidus, st teod, mis pannakse toime perekonnas, võivadki sinna jääda. Enamuse alaealiste vastu suunatud seksuaalkuritegudest panevad toime just lähisugulased. Siin on väga suur roll just KOVI ametnikel, aga ka mitmesugustel võrgustikel. Ka 2018. juunis alanud ennetuskampaania „Aga mina julgen sekkuda“ kannab mõtet, et ei tohi jääda vaikivaks kõrvaltvaatajaks ning tuleb sekkuda. Sekkumine on ka see, kui inimene helistab telefonil 112.
- Taastava õiguse rakendumine alaealiste õigusrikkujate osas ei ole veel täiel määral käivitunud ja see on üks suuremaid nõrkusi ning samas ka väljakutse nii politseile kui omavalitsustele ja haridusasutustele.

Ettepanekud

- Politsei poolt on olemas täielik valmisolek toetamiseks ja juhendamaks maakonna perearste lähisuhtevägivalla juhtumite märkamisel ja neist teavitamisel. Koostöö on meie jaoks väga oluline, kuna see aitab kaasa kiiremale sekkumisele, mis võib hoida ära raskemaid tagajärgi. Selline teabe vahetamine on kooskõlas kehtiva seadusandlusega. Mida rohkem me üksteist toetame ja üksteisest hoolime, seda rohkem saame aidata ka abivajajaid.
- 2017. aasta lõpus läbiviidud kohalike omavalitsuste reform on loonud segadust ning osaliselt halvanud meie koostööd KOViga. Siingi oleme alati valmis nõu ja jõuga kaasa aitama tekkivate probleemkohtade ületamisele.
- Alaealiste õigusrikkujate osas soovime samuti teha suuremat koostööd KOViga ning loodame, et omavalitsused leiavad oma eelarvetest vahendeid, et hätta jäänud noori saaks suunata rehabilitatsiooni- ja sotsiaalprogrammidesse.

Allikad

Allikatena on kasutatud politsei andmebaase ning Sotsiaalministeeriumi kodulehte.

6.2. Maanteeamet

Sirli Tallo

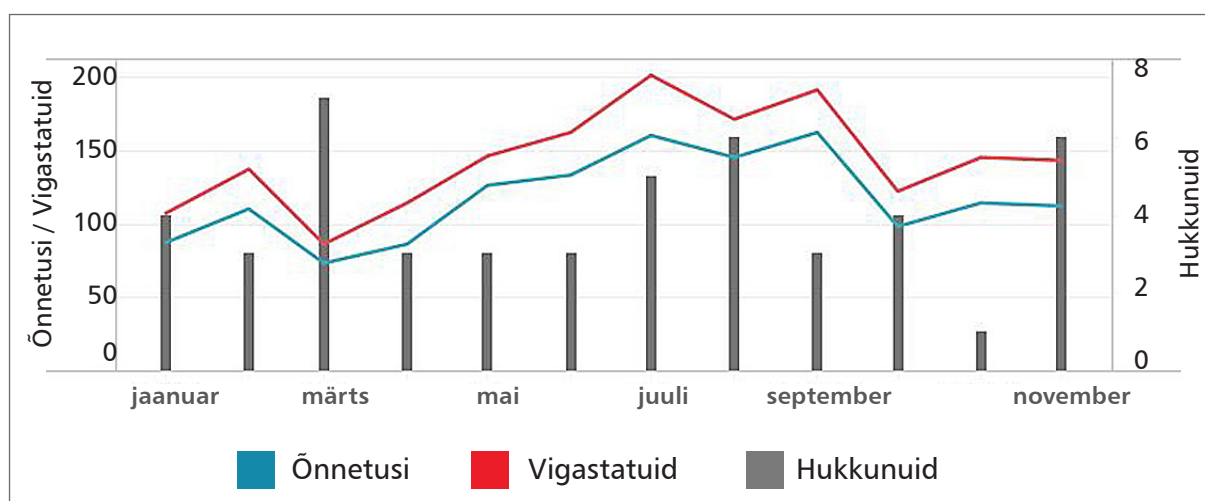
Ennetustöö osakonna ekspert

Maanteeamet on Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi valitsemisalas tegutsev valitsusasutus. Maanteeameti põhitegevus jaotub ehitus-, hoolde-, liiklus- ja teedevõrgu valdkonnaks, mida juhivad peadirektori asetäitjad ja valdkonnajuhid, põhivaldkondade tegevust toetavad tugiteenused. Viljandi esinduses on praegu kõik valdkonnad esindatud: töö on seitse erineva kompetentsiga spetsialisti ja lisaks teenindusbüroo (5+1). Maanteeameti Viljandi esindus ja teenindusbüroo asuvad Viljandi äärelinnas, Pargi tn 3a.

Maanteeamet juhindub oma strateegiliste eesmärkide seadmisel liiklussurmade nullvisioonist ja on orienteeritud inimese tervena elatud elule. Liiklusohutuse olukorra parandamisel on heaks raamistikuks 2017. aasta algul Vabariigi Valitsuse vastuvõetud liiklusohutusprogramm (edaspidi LOP), mis koostati aastateks 2016–2025 ja on jätkuks esimesele „Eesti rahvuslikule liiklusohutusprogrammile 2003–2015“. LOPi eesmärk on liiklussurmade ja raskesti vigastatute arvu vähendamine selliselt, et aastate 2023–2025 keskmisena ei hukkaks liikluses mitte üle 40 inimese (2012–2014 hukkus keskmiselt 82) ja raskesti vigastatute arv ei ületaks 2023.–2025 aastatel keskmiselt 330 inimest aastas (2012.–2014. aasta keskmisena 475).

2017. aastal toimus Eestis 1406 inimkannatanuga liiklusõnnetust, milles hukkus 48 ja sai vigastada 1725 inimest (joonis 1). Viimase viie aasta jooksul ei ole inimkannatanuga liiklusõnnetuste ega neis vigastatute arvu osas märgatavat muutust olnud. Keskmiselt on päevas toimunud neli õnnetust ja viga saanud viis inimest. 2017. aastal oli vaid 18 päeva, mil keegi liikluses viga ei saanud.

Joonis 1. Inimkannatanutega liiklusõnnetused Eestis 2017. aastal.

Allikas: Maanteeamet

LOP-iga defineeritakse selgesõnaliselt raamistik, millest riigi liiklusohutuse kujundamisel lähtutakse. **Ühegi inimese hukkumine või raskelt vigastada saamine liikluses ei ole aksepteeritav.** Liiklusohutussüsteemi otsuste tegemisel seatakse kõigil otsustustasanditel eesmärgiks maksimaalne liiklusohutuse tagamine.

Transpordisüsteem on üks kõige keerukamaid ja ohtlikumaid inimese loodud süsteeme. Liiklusohutuse tagamine algab juba ruumi- ja maakasutuse planeerimisest. Liiklussüsteemis on liiklusõnnetused ja isegi väiksemad vigastused vältimatud, kuid sündmuste ahel, mis viib inimelu või tervise jääva kaotuseni, on katkestatav. **Teeliiklussüsteem tuleb muuta selliseks, et liiklejad eksiksid võimalikult vähe ning ka eksimuse korral oleksid sellega kaasnevad kahjud võimalikult väikesed.** Süsteemi kavandamisel ja toimimisel tuleb arvestada vigade tekkimise võimalusega ja tagada inimelu säilimine ja tervisekahjustuse vältimine ka siis, kui liikleja teeb vea või isegi eirab mõningaid reegleid. **Kõik osapooled, nii liiklejad kui ka süsteemi kujundajad, vastutavad liiklusohutuse eest ühiselt.** Süsteemi ohutuks kujundamine eeldab muutuseid. Seetõttu peavad ka kõik osapooled olema muutusteks avatud. Liiklusohutuse tagamine kui sotsiaalne probleem ei tohi olla sõltuvusse seatud kellegi poliitilistest ja ärihuvidest.

Viljandimaa teehoole

Viljandimaal on riigiteid kokku 1243 km, millest 495 km on veel tänase päevani kruuskattega. Riigiteid hooldab ettevõtte Eesti Keskkonnateenused (leping kehtib kuni 30.09.2020).

Sildasid on Viljandimaal kokku ca 72 ja nende kogupikkus on 1253 meetrit. Sildade remont on olnud järjepidev ja varsti on remontivajavatel ring peal.

Tugevus

- Kattega teed on suhteliselt heas seisukorras. Nõrkus: kruusateede osakaal on võrreldes teiste maakondadega hästi suur ja kevadel on paljudel teedel kandevõime vähenenud, seetõttu tuleb mõneks ajaks sulgeda ka veoautode liiklus.

Praegune probleem

- Teid ehitatakse ja remonditakse minimaalse kattega, minimaalse kuluga, need on n-ö säästuobjektid, ja seetõttu on teede eluiga väga lühike.

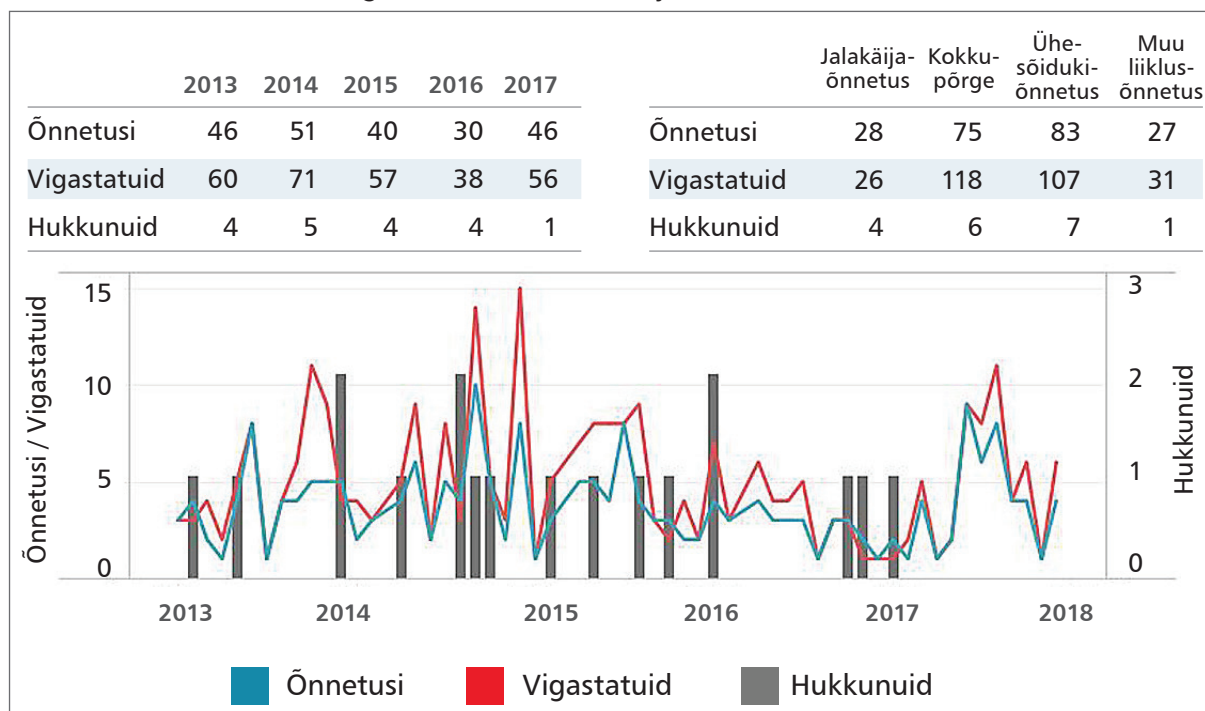
Ettepanek

- Parandada liikluskeskkonda ja seeläbi ka liiklusohutust, ei ole praegu enam olemas odavaid lahendusi, see eeldab väga põhimõttelisi otsuseid ja ümberehitusi, mis on väga kallid.

Liiklusohutus

Aastatel 2013–2017 (viie aastaga) toimus Viljandimaal kokku **213 inimvigastustega liiklusõnnetust, milles hukkus 18 ja sai vigastada 282 inimest** (joonis 2). Kõige rohkem on liiklusõnnetustesse sattunud sõiduautojuhte, kaasreisijaid ning jalakäijaid. Need on ka põhiline sihtgrupp, kellega on järjepidevalt vaja aastast aastasse tegeleda. Lisaks, ekstra tähelepanu tuleb pöörata järgnevatel aastatel eaka mootorsõidukijuhi täiendkoolitussüsteemi loomisele. Aastaks 2025 on Eestis vähemalt 85 000 vanemaealist (vanuses 65+) sõidukijuhti enam kui praegu. Praegusega võrreldes kasvab vanemaealiste naisjuhtide arv kolm ja meesjuhtide arv kaks korda.

Joonis 2. Inimkannatanutega liiklusõnnetused Viljandimaal aastatel 2013–2017

Allikas: Maanteeamet

Ennetustööd Viljandimaal on järjepidevalt teostatud viimased 18 aastat. Eesmärk on ohutute liiklusharjumuste, käitumisnormide ja hoiakute kujundamine, mis sisaldab erinevaid tegevusi (teavitus, koolitus, võrgustikutöö, nõustamine, arendus), mis täiendavad üksteist ning moodustavad ühistoimena terviku kõigi liiklejate jaoks. Olulisim on luua mitmekülgset toetavad tingimused õigete hoiakute ja käitumisviiside kujunemisel terve eluea vältel. Tähtsad märksõnad on: liikumine kui inimese igapäevane baasvajadus; ühine vastutus noorele liiklejale eeskujuks olemise kaudu; hoolivuse ja teistega arvestamise väärtustamine liikluses; teadmised ja oskused ohutuks liiklemiseks; elukestev õpe.

Tugevus

- Viljandimaal on loodud liiklusohutuse valdkonnas tihe võrgustik. Kaks Maanteeameti spetsialisti on kaasatud Viljandi maakonna ja üks Viljandi linna liikluskomisjoni. Maakonna liikluskomisjon käib koos vastavalt vajadusele, aga mitte harvem kui kaks korda aastas. Linna liikluskomisjon käib koos vastavalt vajadusele.

Ettepanek

- Vajalik on tegevuste muutmine süsteemsemaks ja järjepidevamaks ning laiendada neid kõigile vanusegruppidele. Kuigi õiged liiklusharjumused peavad välja kujunema noores eas, on põhikooli kitsaskohtadeks õpetamise kvaliteet ja sellise õpetamise rakendamine, mis võimaldaks saavutada riiklikus õppekavas püstitatud eesmärged ja tagada vastava pädevuse väljakujunemist.

Ennetustöö projektid

- Lasteaedade ja koolide õpetajate meeskondadele liiklusohutusosalased sisekoolitused (3–9 akadeemilist tundi).
- Koostööprojekt Maanteeameti ja üldhariduskoolide vahel „Tasuta jalgratturite koolitus igale 10-aastasele lapsele“ (iga õpilase pealt, kes jõuab teooriaeksamile, saab kool n-ö pearaha 10 eurot). 2017.–2018. õppeaastal osales projektis vaid üheksa kooli 27-st.
- Projekt „Kaitse end ja aita teist!“ kuuendatele klassidele. Maanteeamet koolitab selle projekti raames õpetajaid, kes omakorda viivad info õpilasteni. 2017.–2018. õppeaastal osales 13 kooli 27-st 100 õpilase ja 15 õpetajaga.
- Maanteeameti ja koolide koostööprojekt: noorte riskivältimise koolitused „Georg ja Kaspar“ 8.–9. klassi õpilastele ja „Selge Pilt?!“ gümnasistidele ja kutsekoolinoortele.
- Maanteeameti ja kohaliku omavalituse koostööprojektid:
  - o „Eakad mootorsõidukijuhid“ (60+ juhtidele planeeritud koolitus, mis koosneb nii teooriatundidest kui ka praktilistest harjutustest linnaliikluses, rahastus 50%+50%);
  - o „Eakad jalakäijate ja jalgratturitena liikluses“ (eakad 60+, rahastus 100% Maanteeametilt);
- Avalikud üritused, kus Maanteeamet on väljas erinevate tegevustega, nagu näiteks turvasimulatsioonid, jalgratta vigurrada ja n-ö telgitegevused.

Tugevused

- Meil on olemas tööde pakkujad.

Nõrkused

- Valdades puudub ülevaade suurüritustest, vallad on väga passiivsed tellijad vaatamata sellele, et teenus on neile tasuta.

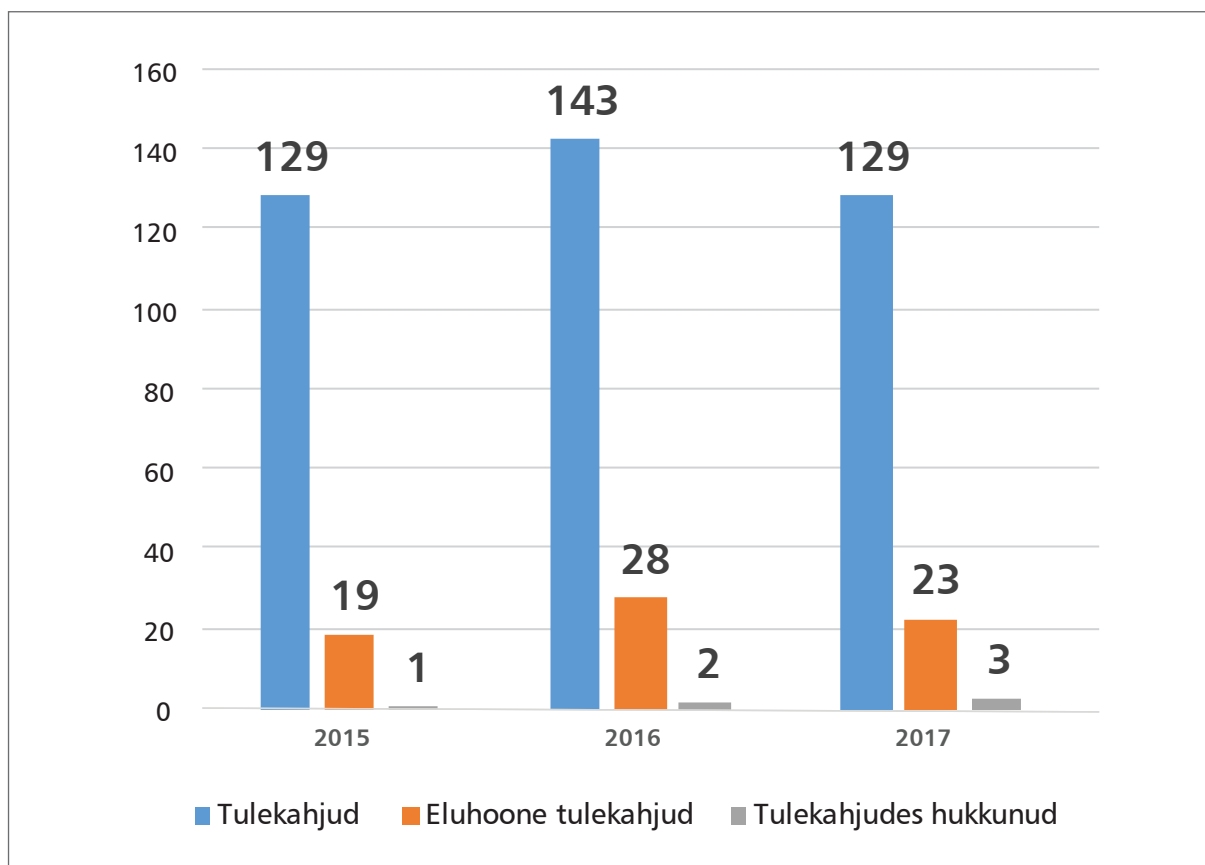

6.3. Päästeameti ennetustöö

Eda Mõim
ennetusbüroo vanemspetsialist, Lõuna Päästkeskus

Aastatel 2015–2017 toimus Viljandimaal 40 tulekahju, neist 70 eluhoonetes, sündmuste arv kasvas 2016. aastal 14 juhtumi võrra. Tulekahjudes hukkus eelneval kolmel aastal kuus inimest, neist kolm Viljandi vallas, kaks Mulgi vallas ja üks Põhja-Sakala vallas. Surmaga lõppenud tulekahju põhjustas hooletus suitsetamisel või kütte- ja elektriseadmete kasutamisel. Tulekahjus hukkunud olid vanusevahemikus 55–67 aastat, elasid enamasti üksi ja olid hukkumise hetkel enamasti ka alkoholijooibes. Kodus puudus suitsuandur või ei olnud see töökorras.

Joonis 1. Tulekahjude ja neis hukkunute arv Viljandimaal 2015–2017

Allikas: Päästeamet

Valdkonna tugevused

- Päästeameti ning ennetusvaldkonna üheks olulisemaks tugevuseks võib pidada järjekindlate tegevuste olemasolu tuleohutusteadlikkuse parandamisel. Maakonnas viiakse igal aastal läbi tuleohutuskoolitusi lastele lasteaedades, koolides ja täiskasvanutele, sh eakatele ja puuetega inimestele.
- Info- ja ohutuspäevadel jagatakse osalejatele tuleohusteavet ja võimalust omandada praktilisi oskusi.
- Päästekomandod külastavad kodusid eesmärgiga vaadata koos omaniku üle kodu tuleohutusolukord ja anda inimestele nõu. Tegevustesse on edukalt kaasatud päästjaid, vabatahtlikke ja erinevaid välispartnereid, kes viivad edasi ühist tuleohutussõnumit ning aitavad tagada, et teema püsiks pidevalt fookuses.
- Eesmärkide ja otsuste vastuvõtmisel tuginetakse uuringutele ja analüüsidele, millest lähtuvalt saadakse informatsiooni ning teavet, et liikuda kindlalt soovitud suunas.

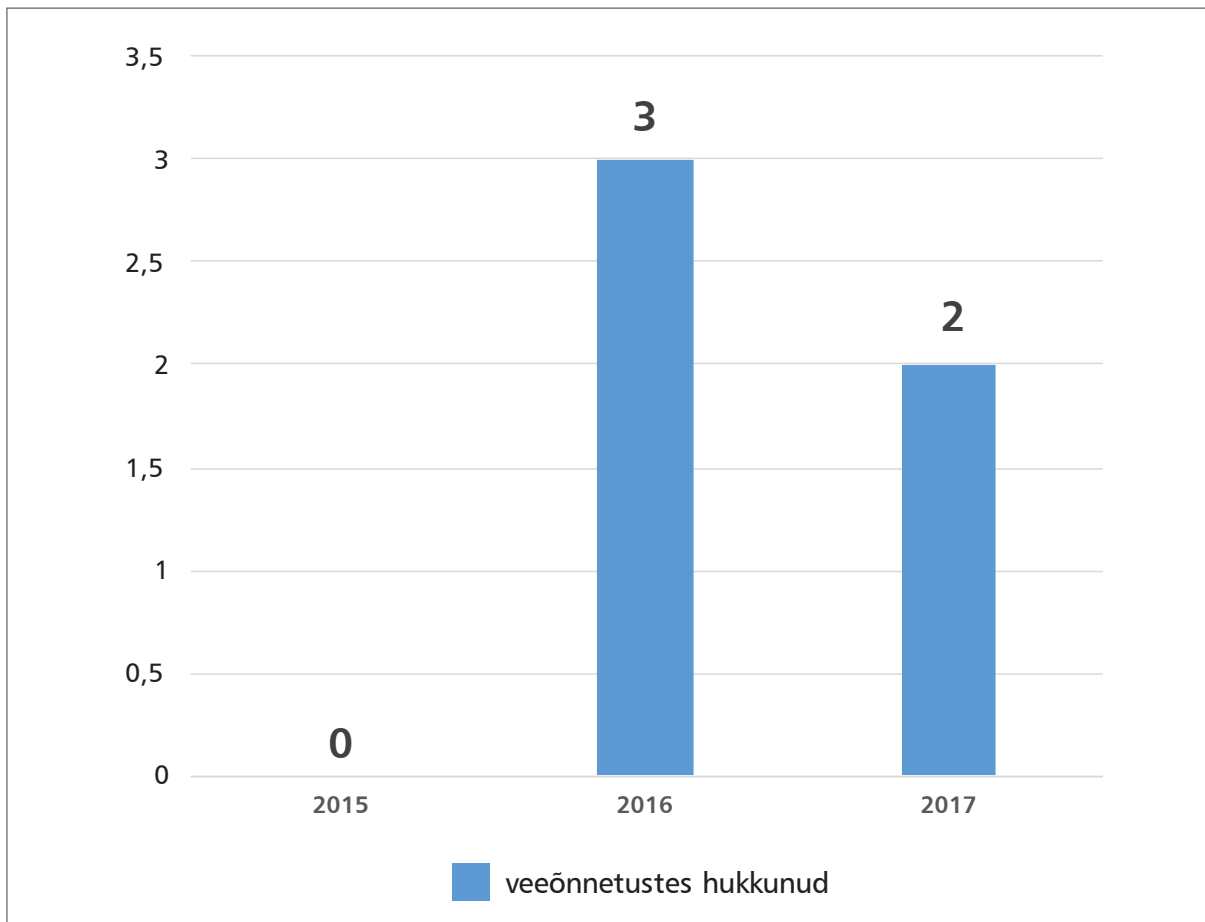
Valdkonna nõrkused

- Järjest enam seisab ühiskond silmitsi vananevast elanikkonnast tulenevate probleemidega ning seda ka Päästeameti tegevuses. Peamine probleem on inimeste vähenev toimetulek ning võimalus iseennast õnnetuste korral kaitsta. Elanikud, kes ei ole võimelised iseenda turvalisuse eest hoolt kandma, on Päästeameti üks olulisem sihtrühm. Lisaks ühiskonna vananemisega kaasas käivatele probleemidele on väga paljud tulekahjude põhjused seotud sotsiaalsete probleemidega. Antud temaatika ja probleemid kuuluvad Sotsiaalministeeriumi ning teiste ametkondade tegevusvaldkonda, kuid väga suur osa Päästeameti tööajast kulub just sotsiaalsete probleemide lahendamisele.
- Uuringute kohaselt on probleemiks inimeste ükskõiksus tuleohutusteabe suhtes. Selle tõttu ei ole inimesed teadlikud valitsevatest ohtudest ning käitumisjuhistest tuleõnnetuste korral, tekitades tõsiseid tagajärgi nii iseendale kui ka teistele.

Ettepanekud

- Muuta koostöös füüsiline keskkond tuleohutumaks. Hea näide sellest on projekt „500 kodu tuleohutuks“. Peame oluliseks KOVide jätkuvat panustamist sotsiaalselt vähekindlustatud elanike kodude tuleohutuks muutmisel – kütteseadmete ja elektrisüsteemide renoveerimisel. Suurenema peaks võimekus kasutada ära erinevate fondide vahendeid (ESF – puuetega inimesed, KREDEXi toetused jne). Leppida kokku koostöö Päästeameti ja KOVi tegevuskavade tasandil.
- Koostöös kohalike omavalitsustega analüüsida sihtgruppide statistikat ja tendentse ning parandada elamispindade riskihindamise kvaliteeti, vahetada regulaarset infot tuleohutusolukorra kohta.
- Hoida ja harida olemasolevaid partnereid, et need oskaksid ise paremini kaasata uusi partnereid (näiteks kohalikud omavalitsused kaasavad ise kohalikke kogukondi).
- Suurendada kohalike ja vabatahtlike kogukondade liidrite, külavanemate ja korteriühistu juhtide tuleohutusteadlikkust.
- Suunata eakatele mõeldud tuleohutussõnumeid õigematesse kanalitesse.
- Suurendada laste ja lastelaste huvi oma esivanemate teadlikkuse ja võimekuse suhtes. Õpetada koostöös noored sõnumikandjateks, et nad oskaksid ja tahaksid eakaid aidata.
- Suurendada koolides õpetajate tuleohutuskoolitajana osalemise mahtu õpetajate võimekuse suurendamise (Päästeameti töötajad koolitavad õpetajaid), õppekavade arendamise ning õppematerjalide kvaliteedi parandamise kaudu.

2015.–2017. aastal uppus Viljandimaa veekogudes viis inimest, mis on võrreldes 2012.–2014. aastaga (12 uppunut) seitsme võrra vähem. Viiest uppunut neli olid mehed ja üks naine, vanusevahemikus 30–70 aastat. Kõige enam kaotati elu järvevees (neli), neist kaks Paala järves. Kukkumine põhjustas uppumise kahel korral.

Joonis 2. Veeõnnetustes uppunute arv Viljandimaal

Allikas: Päästeamet

Valdkonna tugevused

- Hea koostöö Päästeameti ja erinevate organisatsioonide vahel, selge sõnumiga meediakampaaniad ja statistikabaas tegevuste planeerimiseks.
- Väljatöötatud veeohutuse koolitusprogrammid lastele ja noortele ning aktiivne teavitustöö info- ja ohutuspäevadel. Veeohutuse koolitusprogrammides osalevad maakonna esimese ja kuuenda klassi ning gümnaasiumiõpilased.
- Info- ja ohutuspäevadel jagatakse osalejatele veeohutusteavet ja võimalust omandada praktilisi oskusi.

Valdkonna NÕRKUSED

- Täiskasvanuteni on raske jõuda ning nende käitumisharjumuste ja hoia-kute muutmine on keeruline.
- Riskirühmadele (kalastajad, eakad, väikelaste vanemad, puuetega inimesed) ei ole suunatud konkreetseid tegevusi.

ETTEPANEKUD

- Leppida kokku koostöö Päästeameti ja KOVi tegevuskavade tasandil.
- Koostööpartneritele juhis- ja algmaterjali koostamine, partneritega tegevuste ja sisu ühtlustamine, sh ühiste tegevuste planeerimine ja elluviimine (nt kooliõpetajate koolitamine).
- Koolituste korraldamine põhikooliealistele lastele, gümnaasiumiealistele noortele (sh programmi täiendamine praktiliste harjutustega 2019).
- Kalastajatele suunatud hooajaliste (suvine ja talvine) veeohutuslaste infomaterjalide väljatöötamine ja informatsiooni jagamine sihtrühmaspetsiifilistel veebisaitidel (kalastusinfo.ee, kalale.ee), kalastajatele suunatud ürituste külastamine (nt kalapüügivõistlused) ja seal veeohutusteemalise informatsiooni, sh infomaterjalide jagamine.
- Eakatega seotud koostööpartnerite kaardistamine (puuetega inimeste ühendus, päevakeskused jne) ning nendega koos ühiste tegevuste planeerimine ja elluviimine.
- Eakate lähedastele ja hooldajatele suunatud veeohutuse infomaterjalide ettevalmistamine ning nende levitamine eakate lähedaste ja hooldajate seas, valmistamaks neid ette veeohte märkama ja vajadusel keskkonda muutma.
- Päästeameti partnerite koolitamine lähtuvalt täiskasvanutele suunatud koolitusprogrammist.
- KOVi lehtedes veeohutusteemaliste artiklite kirjutamine.

6.4. Töökeskkond Viljandimaal aastal 2017

Krista Vaikmets

Tööinspektsiooni peadirektori nõunik

2017. aastal kontrollis Tööinspektsioon Viljandimaal töötervishoiu-, tööohutus- ja töösuhete nõuete täitmist **212 erinevas ettevõttes** (ehk ca 15% Viljandimaa ettevõtetest), kus viidi läbi 253 järelevalvemenetlust. Enim kuulusid järelevalve alla ehituse, kaubanduse, põllumajanduse ning metalltoodete tootmise seotud ettevõtted.

Kontrollide käigus tuvastati 195 ettevõttes kokku ca 700 rikkumist. Enim esines rikkumisi ehitus- ning kaubandusettevõtetes. Seega kontrollitud ettevõtetest vaid 17-s ei olnud ühtegi rikkumist ja inspektor jäi töökeskkonnaga rahule.

Tööandjatele koostati ettekirjutus 39 korral töötervishoiu- või tööohutusrikkumise kohta. See tähendab, et enamus rikkumisi fikseeriti kontrollaktiga ning ettevõtjad täitsid esitatud nõuded korrektselt ning tööinspektor ei pidanud ettekirjutust koostama.

Paraku olid tööinspektorid sunnitud **töö peatama** aasta jooksul 14 korral 12 erinevas ettevõttes. Tegemist oli peamiselt ehitusettevõtetega, kus ei olnud tagatud ohutus kõrgustes töötamisel. Ohtlike töövahendite kasutamine keelati aga aasta jooksul samuti 12 peamiselt ehitusettevõttes, kus ehitustellingud, tõsteseadmed või redelid ei vastanud ohutusnõuetele.

Sagedasemad töökeskkonna rikkumised Eesti ettevõtetes, sh ka Viljandimaal on jätkuvalt töökeskkonna riskianalüüsi puudumine või selle ajakohastamata jätmine. Hea märk on küll see, et aasta-aastalt väheneb nende ettevõtete arv ja osakaal, kellel riskianalüüs üldse puudub, kuid samas on aina rohkem probleeme neis ettevõtetes, kus riskianalüüs on küll korra läbi viidud, kuid see ei vasta enam muutunud töökeskkonnale.

Teine suurem probleem on töötajate väljaõpe ja juhendamine, mida ei viida läbi nõuetekohaselt. See aga on otseses seoses tööõnnetuste toimumisega, sest just puudulik juhendamine ja väljaõpe on üks peamistest tööõnnetuste põhjustest.

Arvuliselt kolmandal kohal on rikkumised, mis on seotud puudulike või puuduvate ohutusjuhenditega kas tehtavate tööde või kasutatavate töövahendite kohta.

Lisaks paistavad Viljandimaal silma ehitusettevõtted, kus tellingud või redelid ei vasta ohutusnõuetele.

2017. a registreeriti Viljandimaal 151 tööõnnetust, millest 20 lõppesid raskete kehavigastustega. Varasema aastaga võrreldes on tööõnnetuste arv Viljandimaal vähenenud 24 juhtumi võrra ning vähenenud on ka raskete tööõnnetuste arv. Tunamullu registreeriti Viljandimaal 175 tööõnnetust, millest 26 lõppes töötaja jaoks raske kehavigastusega ning üks õnnetus lõppes töötaja surmaga (töötaja kukkus ehitusel 9 m kõrguselt). Eelmisel aastal ei hukkunud tööpostil õnneks ükski Viljandimaa töötaja.

Viljandimaal on tööõnnetusterohkeim puidutööstus. Kui teistes valdkondades on aastas ca 10–15 tööõnnetust, siis puidutööstuses 41. Õnneks on need valdavalt kerged juhtumid. Teistest valdkondadest võib esile tuua põllumajanduse, kaubanduse ning metalltoodete tootmise.

Tööõnnetuste puhul paistab välja muster, et kui panna ühes töökeskkonnas kokku puudulik

väljaõpe ja juhendamine tööandja poolt ning tööhutusnõuete eiramine töötaja poolt, on tööõnnetus vältimatu.

Tööinspeksiooni üks põhiülesanne järelevalve ja nõustamise kõrval on ennetus- ja teavitustöö, et muuta töökeskkonda ohutumaks ning parandada tööelu kvaliteeti. Viime läbi nii infohommikuid kui teabepäevi, osaleme messidel ja jagame infot portaalis tööelu.ee, mis on teejuht töömaailmas. Oleme kohal ka sotsiaalmeedias. Head nõu tööelu puudutavates küsimustes saab meie infotelefonilt 640 6000.

Pakume tööandjatele võimalust kutsuda oma ettevõttesse meie konsultandi, kes annab nõu, kuidas muuta töökeskkonda ohutumaks ja töötajate tervist hoidvamaks. Töökeskkonna konsultandi teenus on kõikidele ettevõtetele tasuta! Huvi korral saatke palun oma soov Tööinspeksiooni üldmeilile ti@ti.ee

Tööinspeksiooni kestvad ootused kõigile tööandjatele

- Ettevõtted peavad hindama töökeskkonna riskid, hoidma seda ajakohasena ning selle alusel plaanima tegevusi, et riske vältida või maandada. Kui te riske ei tea, siis ei saa neid ka maandada!
- Töötajaid tuleb korralikult juhendada ja välja õpetada – see on tööõnnetuste vältimise võti!
- Töötajaid tuleb regulaarselt saata tervisekontrolli töötervishoiuarsti juurde.
- Kui isikukaitsevahendid on töö tegemiseks ette nähtud ja kasutada antud, tuleb neid ka kasutada. Kiiver, näomask, turvarakmed võivad tunduda ebamugavad, ent õnnetusse sattumine on oluliselt ebamugavam nii teile kui teie lähedastele.

Ettepanekud maakondlikuks arendustööks

- Tööhutuskultuuri tuleb jälgida ja edendada. Investeering töötajate ohutusse ning tervise hoidmisse on mõistlik, sest aitab hoida häid töötajaid, muudab ettevõtte atraktiivseks tööandjaks ning suurendab ettevõtte kasumlikkust ja toetab maakonna arengut.
- Tööinspeksioon peab oluliseks, et maakonna tasandil teatakse Tööinspeksiooni pakutavatest teenustest ja võimalustest, ning on valmis jagama infot, näiteks kohalikele ettevõtetele.
- Tööinspeksiooni koostöövalmidus maakondlike partnerite ettevõtmistes, Tööinspeksiooni pädevuse raames.

Kasutatud allikas: Tööinspeksiooni andmebaas

7. VILJANDIMAA VÕRDESED VÕIMALUSED TERVISES

Elo Paap
Tervisedendaja, OÜ Heaole

Käesolev Viljandimaa terviseprofiil kirjeldab hulgaliselt eluvaldkondi, millega viljandimaalane iga päev kokku puutub ja mis avaldavad mõju tema (tervise)valikute tegemisel. Järgnevas tabelis on kirjeldatud Viljandimaa inimest läbi elukaare. Millised on inimese terviseriskid ja -probleemid profiili artiklite põhjal? Milline valdkond puutub probleemiga kõige enam kokku? Mida pidada silmas kõigile tervises võrdsete võimaluste tagamiseks tõenduspõhistel meetoditel ja piiratud ressursidega? Andmete kirjeldamise eesmärk on anda dokumendist üldine pilt, mis omakorda annab sisendi tegevuste planeerimiseks ning loob eeldused toetava vaimse, sotsiaalse ja füüsilise keskkonna kujundamiseks ning inimeste tervisekäitumise mõjutamiseks.

Järgnev andmete esitlusviis taotleb, et Viljandimaa ennetustegevuste planeerijad näeksid tervist mõjutavaid põhjus-tagajärg seoseid ning arvestaksid sellega. Tervisedenduse arengu planeerimisel on tähtis, et:

- tegevuste tulemusel väheneks tervisealane ebavõrdsus (ühiskonna sotsiaalne, majanduslik, kultuuriline ja poliitiline olukord määrab, kuidas materiaalseid ressursse selle liikmete vahel (ümber) jaotatakse);
- kõik elu- ja poliitikavaldkonnad teadvustaksid endale, et nad mõjutavad paikkonna elanike tervist – seotus maakonna arengustrateegiaga;
- planeeringud oleksid järjepidevad ja pikaajalised, vaheetappidega – seotus maakonna arengustrateegiaga;
- tegevused oleksid mitmeosalised ning mõjutaksid sihtrühma nii mikro- kui ka makrotasandil;
- tegevused oleksid järjepidevalt hinnatud tõenduspõhiste ja ammendavate meetoditega.¹²

Tabel 1. Terviseriskid ja probleemid, valdkonnad ja ennetustegevus.

Vanus	Terviseriskid ja -probleemid	Otseselt seotud valdkonnad	Arengu planeerimisel oluline, et tagada tervises võrdsed võimalused
0–2 eluaastat	<p>Meil on vähe ülevaadet tervisenäitajatest ja riskidest (sh vaimne tervis, puudega laste osatähtsus jne). Vigastused valdavalt kukkumised ja põletused¹³. Kaheaastaste vaksineerimine vähenemistrendis. Ema sünnitusjärgse depressiooni ja muude toimetulekut takistavate tegurite esinemine.⁸</p>	<p>Kogukond Tervishoiuteenus Sotsiaalteenused Politsei, Päästeamet, MNT</p>	<p>Oluline on omada sihtrühmast kõikset ülevaadet – tervisenäitajad, kus elab, milline on tugisüsteem (sidusrühm lapsevanem, oluline teada, millised on nende hariduslikud, sotsiaalsed jm indikaatorid). (Ennetus)tegevused koostöös kogukonna (MTÜd, seltsid, klubid jne), omavalitsuse ja tervishoiu- jm teenuste pakkujatega. Tähtis on noored pered pildil hoida, et nad ei jääks teenuste- ja infosulgu¹. Perekool (Viljandi haiglas teenus olemas) kui vanemluse ettevalmistaja, millele võiks järgneda beebikool, kus noor ema ja beebi on infolevis/vaateväljas⁸. Lapsevanemate teavitamine ja koolitamine ühtse süsteemina erinevate terviseriskide ennetamiseks (sh tervisekontrolli ja immuniseerimise vajadus)^{8 ja 14}. Tõendus põhiste programmide rakendamine – Gordoni perekool, PREP paarissuhtekoolitus, Incredible Years⁸.</p>
3–7 eluaastat	<p>Maakondlik andmebaas laste terviseindikaatorite (sh tervisekäitumise) suhtes on puudulik. *Laste ülekaalulisus (16% 1. kl lastest) ja rasvumine (12% 1. kl lastest) on tõsine probleem, mille põhjuseid tasub otsida perekonna liikumis- ja toitumisharjumustest (eriti hommikusöögi söömata jätmise)⁷. Pediaatrid kinnitavad, et pere sotsiaalmajanduslik taust on haiguse ohjamisel oluline⁴. Puudega laste osatähtsus ja nende tugiteenuste ja hooldusvajadus (sh HEV-lapsed). Esineb asutusi, kus tervisekaitsealased normid ei ole korras.</p>	<p>Kõik valdkonnad, v.a noorsootöö, kool, tööhõive ja eakate sotsiaalteenused.</p>	<p>Põhjalikum laste terviseindikaatorite kaardistus, selgitamaks täpseid riskirühmi. Terviseprobleemide teavitamine kogukonnas (kaasates sõpruskonnad, seltsid, MTÜd jne), et tekkiks võimestunud kogukond, mis käivitaks eesmärgipärased tervisesekkkumised⁵. Lasteaedade aktiivsuse toetamine tõendus põhistes sekkumisprogrammides osalemiseks/liitumiseks (asutuste passiivsus loob ebavõrdsuse tervises). TEL-võrgustiku kui tõendus põhise ja süsteemse ennetustöö rakendaja propageerimine (TEL-võrgustiku liikmetel on strateegiline juhtimine, koostöö teiste asutustega, tervisetöetus ja -teadlikus parem)⁶. Varajase märkamise tähtsus – süsteemsem koostöö tervishoiu-, sotsiaal- ja haridussüsteemi vahel (näiteks lasteaed-perearst)⁴. Turvalisusealane ennetustöö, sh lasteaed vägivalla märkajana. Keskkonna muutmine tervist toetavaks.</p>

<p>8–16 eluaastat</p>	<p>Maakondlik andmebaas laste terviseindikaatorite (sh tervisekäitumine, vaimse tervise näitajad) suhtes on puudulik. Laste vaimse tervise probleemid. (Lähisuhte)vägivald, sh kooli- ja kübervägivald. Vastumeelsus koolis käimise suhtes. Alaealiste kuritegevus varjatam, kuna rakendatakse uut süsteemi – taastava õiguse rakendamise –, mis ei toimi veel täiel määral. Teismeliste rasedused, näitaja suur. Laste tugiteenuste kättesaadavus ebapiisav (sh HEV- ja puudega lapsed). Abivajavate laste arv Eesti keskmisega võrreldes on suur. Haridusasutuste passiivsus tõenduspõhiste meetodite rakendamisel võib luua ebavõrdsust tervises – puudub ülevaade, kui palju erinevaid ennetavaid seksimisprogramme koolid pakuvad. Esineb asutusi, kus tervisekaitse normid ei ole korras. Pakutakse ilu- ja isiku-teenuseid alaealistele, see on vastuolus seadusega.</p>	<p>Kõik valdkonnad, v.a lasteaed, tööhõive ja eakate sotsiaalteenused</p>	<p>Põhjalik ja järjepidev laste tervise, sh tervisekäitumise indikaatorite kaardistus. Täpne riskigrupi määramine ja vastavalt sellele ennetustegevuste planeerimine.³ Laste vaimse ja füüsilise tervise probleemide märkamise võti on valdkondade ja omavalitsuste koostöö, mille tulemuseks peaks sündima ühine tegevuskava, sh teenuste planeerimine. Rakendada integreeritud teenuste kontseptsiooni, mille raames ühendatakse toimivaks ja koordineeritud võrgustikuks perearstiteenus, koolitervishoiuteenus, eriarstiabi, nõustamine (psühholoog, logopeed, eripedagoog jne) jm tugiteenused ning lastekaitse.⁴ Maakondlikult koordineeritud ümarlaud ennetustööga tegelevatele partneritele (päästjad, politsei, maanteeamet, ettevõtlikud noored), et ühiselt algatada koostööd koolide (võimalus tegevused integreerida õppetegevusse või koolivälisesse vaheajasündmusesse) ja noortekeskustega. Koolide (sh kutseõppeasutused) aktiivsuse toetamine tõenduspõhistes sekkumisprogrammides osalemiseks/ liitumiseks (VEPA, KIVA, TORE jne) ja TEK-võrgustiku kui süsteemse ennetustöö rakendaja propageerimine. Kooliõendusteenuse süsteemsemaks ja sisukamaks muutmine⁴ ja selle kaudu kooli koostöö parandamine erinevate partneritega (näiteks Viljandi haiglas olemas noorte nõustamise kabinet). Noorte igal tasandil otsustusprotsessidesse kaasamine ja professionaalne toetamine. Süsteemse ja maakondlikult koordineeritud noorsootöö kaudu on enam võimalusi noorte enesearenguks, uenduslike (sotsiaal)programmide loomiseks ja uute koostööpartnerite avastamiseks. Vaimse ja füüsilise keskkonna muutmine tervist toetavamaks.</p>
-----------------------	---	---	--

<p>17–64 eluaastat</p>	<p>Hinnang oma tervisele on halb ja igapäevategevused on piiratud halva tervise tõttu (vajatakse kõrvalist abi). Vähenenud töövõimega inimeste osakaal registreeritud töötutest suurem kui Eestis keskmiselt.</p> <p>Meeste ja naiste tervena elatud aastaid Eesti keskmisega võrreldes vähem. Suur suremus vereringeelundite haigustesse. Tuberkuloosi esmashaigestumist oluliselt rohkem kui Eestis keskmiselt. Viljandi haigla andmetel on peamised haiglassse pöördumise põhjused vereringeelundite haigused ning lihasluukonna- ja sidekoehaigused.</p> <p>Pea pooled Viljandimaa tööelistest inimestest on ülekaalulised või suisa rasvunud. Raseduse ajal suitsetajate arv väiksem kui varasematel perioodidel, kuid Eesti keskmisega võrreldes näitaja suurem.</p> <p>Maakonna täiskasvanud elanikkonna tervisekäitumise indikaatoreid ei koguta regulaarselt – trende keeruline jälgida. Tööhõive määr on Eesti keskmisega võrreldes väike.</p> <p>Suhtelise vaesuse määr suur.</p> <p>Erinevate tervis(hoiu)- ja sotsiaalteenuste kättesaadavus ebapiisav.</p> <p>Passiivsus emakakaelavähi sõeluuringutel osalemises.</p> <p>Rikutakse tervisekaitselisi nõudeid ilu- ja isiku-teenuste osutamisel.</p>	<p>Kõik valdkonnad, v.a lasteaed ja eakate sotsiaalteenused</p>	<p>Täpne tervisekäitumise riskigrupi määratlemine ja vastavalt sellele ennetustegevuste planeerimine.^{3 ja 10} Muutuste saavutamiseks on vaja kompleksseid tegevusi – eraldiseisvate üksiktegevustega (näiteks ainult teavitamine) on väga väike tõenäosus saavutada inimeste käitumises olulisi ja püsivaid muutusi.¹ Kompleksed, elanike tervisekäitumist muudvad tegevused eeldavad esmalt vastutuse võtmist (VOL, KOV-id), eesmärgi täitmise alustamise (poliitilist) otsust, kogukonna (ühingud, külavanemad) ja erinevate koostööpartnerite kaasamist – valdkonna ja omavalitsuste koostöö (näiteks Viljandi haigla elluviidav paikkondlike tervishoiu- ja sotsiaalteenuste integreerimise pilootprojekti toetamine).</p> <p>Tervisesekkumiste planeerimisel tuleb lähtuda tõendus põhjustest tavadest. *Toitumisharjumuste muutmiseks soovitatakse keskkonnamuutusi, mis teevad valiku lihtsaks (kogukonna turg, aiamaad, söömise võimalused tööl jne), sihitud teavitustöö ja individuaalsete oskuste täiendamist.</p> <p>*Liikumisharjumuste muutmisel on oluline mugavdada füüsilist keskkonda, valikut peab olema lihtne teha, piltlikult „komistad spordirajale“. Hästi toimivad ka ebatraditsioonilised koostööprojektid, näiteks perearsti koostöö kohalike spordiklubidega – inimene suunatakse klubi juurde.</p> <p>*Suitsetamisharjumuse muutmiseks on oluline jõuda sõbralike lepeteni ettevõtjatega, kes saavad seda oma territooriumil suunata. Avalike, silmatorkavate teavitussiltide püstitamine ja loomulikult individuaalne lähenemine nõustamiskabineti kaudu.</p> <p>*Vaimse tervise toeks on esmane sotsiaalse sidususe tagamine (pere, sõbrad, töö, kogukond), toetav füüsiline keskkond (avalikud rohe- ja puhkealad ning ühistransport jne), sõltuvusainete kättesaadavuse vähendamine ja kaasamine vabatahtlikusse tööse.¹</p> <p>Terviseteavitustööks (tervisekäitumise muutus, turvalisus jne) kasutada juba hästi toimivaid võrgustikke TEH, TET, TEL, TEK. Võrgustikutöö omakorda annab võimaluse jagada häid tavasid, uusi ideid ja kontakte. Koostööpartnerite regulaarne ühisteavitus erinevate sõeluuringute võimalusest Viljandi haiglas jt tervishoiuasutustes.</p>
------------------------	--	---	--

<p>65–74 eluaas- tat</p>	<p>Selles vanusegrupis on juba üle poolel inimestest terviseprobleem, mis tingib erinevaid tegevuspiiranguid. Viljandi haiglas on kõige sagedamini teenusel 65–69 naine. Peamised terviseprobleemide tekitajad on vereringeelundite haigused, valu ja masendus/depressiivsus⁹. Selles vanusegrupis on 28,5% (SHARE 2013) inimestest majanduslikult aktiivsed. Maakonna 65+ elanikkonna tervisekäitumise indikaatoreid ei koguta regulaarselt – trende keeruline jälgida. Üha suurenev sihtgrupp kõigi tegevusvaldkondade jaoks, mis omakorda loob olukorra, et ei suudeta vajalikul määral (võrdsetel tingimustel) või üldse pakkuda erinevaid tugiteenuseid (hooldusteenused, sotsiaalne sidusus, ennetustegevused jne). Hooldusteenuste puudus, samas hooldusasutustes esineb tervisekaitselisi rikkumisi.</p>	<p>Kõik valdkonnad, v.a laste- aed, kool ja noor- sootöö</p>	<p>Täpne sihtgrupi kaardistamine ja riskigruppide määratlemine ning vastavalt sellele (ennetus)tegevuste planeerimine.^{3 ja 10} Eaka aktiivsuse toetamine ja säilitamine järgmistel meetoditel. *Eakate tööhõive suurendamise propageerimine ja võimaldamine. *Sotsiaalse isolatsiooni vältimiseks tagada paikkonnas olemasolevate võrgustike ja teenuste läbimõeldud tugi (paikkonna raamatukogud, kultuuri- ja seltsimajad, koolid, Viljandi haigla, lasteaiad, ühis- ja sotsiaaltransport jne). *Nõustamisteenuste lihtne kättesaadavus (abivahendite kasutamise erinevad võimalused või kuulmislanguksealane nõustamine, mille seost sotsiaalse isolatsiooniga sageli ei tajuta). *Keskendumine asjakohase teabe ja sekkumiste suunamisele vanemaealistele. Oluline on toetada eakate füüsilise vormi säilitamist (näiteks tasakaaluharjutused, näpunäited kergeks jõutrenniks käepäras- te vahenditega jne). Tähtis on ka eakate vigastuste ennetamine ja turvalisuse edendamine, seejuures on äärmiselt oluline oskuste ja kodukeskonna ümberkujundamine vastavalt ealistele iseärasustele. *Ruumilise ja ühis- või sotsiaaltranspordi planeeringu puhul võtta enam arvesse aspekte, mis toetaksid vanemaealiste liikumist, tervist ja heaolu ning väldiksid isolatsiooni sattumist ja vigastuste tekkimist. Näited ruumiliseks planeerimiseks – madalad äärekivid, selgesti loetavad sildid ja viidad, istepinkide olemasolu avalikus ruumis jne. Näited transpordiks – sõidugraafikud peaksid toetama sage- li külastatavate asutuste, nagu apteek, perearstikeskus, rahvamaja, kauplus vms, lahtioleku aegu.^{1 ja 12} Sotsiaalvaldkonna arendamine maakondade ja valdkondade koostöös. Taastusraviteenuste, omastehoolduse jm sotsiaalvaldkonna tugiteenuste olukorra hindamine ja vajadusel muudatuste planeerimine. Seejuures oluline teadvustada (küla)kogukonna toe olemasolu⁵. Vaimse ja füüsilise keskkonna muutmine tervist toetavamaks.</p>
<p>75+ eluaas- tat</p>	<p>Selles vanusegrupis terviseprobleemid ja sellest tulenevad tegevuspiiranguid süvenevad veelgi. Vereringeelundite haigused ja erinevad dementsussündroomid süvenevad. Puudub täpne ülevaade üksi elavatest eakatest. Maakonna eakate tervisekäitumise indikaatoreid ei koguta regulaarselt – trende keeruline jälgida.</p>		

	<p>Selles vanusegrupis on 4,5% (SHARE 2013) inimestest majanduslikult aktiivsed. Erinevate tugi-teenuste puudumine või puudulik kättesaadavus. Eakate ennetustegevus on praegu juhuslik, tihti üksnes diagnoosile tuginev, mis ei vasta preventsiiooni põhimõtetele eakatel inimestel⁹.</p>		
--	--	--	--

Allikad:

1. Aaben, L. (2015). Kuidas edendada elanike tervist ja ennetada haigusi? 65 ideed kohaliku tasandi organisatsioonidele. Tervise Arengu Instituut.
2. Aaben, L., Nurm, Ü.-K., Paat-Ahi, G., Veldre, V., Sikkut, R., Kallavus, K. (2017). Rahvastiku tervise arengukava 2009–2020 vahehindamine. Uuringu koondraport. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis.
3. Bartholomew, K., Parcel, G.S., Kok, G. (2011). Planning Health Promotion Programs: An Intervention Mapping Approach. Website. <http://www.interventionmapping.com/> (20.06.2018)
4. Kuusepalu, P., Vain, M., Haldna, L. (2016). Kas tervishoiu korraldus tagab, et haiged lapsed leitakse üles ja suunatakse õigel ajal nende vajadustele vastavale ravile? Riigikontroll. Eesti Arst 95(11):705–707.
5. Laverack, G. (2011). Tervisedenduse praktika. Võimestunud kogukondade loomine. Tervise Arengu Instituut.
6. Lõhmus, L., Varava, L. (2006). Tervisega seotud eeldused ja tingimused koolieelsetes lasteasutustes. Tervise Arengu Instituut.
7. Metsoja, A., Nelis, L., Nurk, E. (2018). Euroopa laste rasvumise seire. Eesti 2015/16. õa uuringu raport. Tervise Arengu Instituut.
8. Pricewaterhouse Coopers Advisors AS. (2015). Laste vaimse tervise integreeritud teenuste kontseptsiooni alusanalüüs. Sotsiaalministeerium.
9. Saks, K., Kalda, R., Kolk, H., Kree, S. (2015). Eaka elanikkonna tervisevajadustepiirkondlik hindamine (EAKAS). Tartu Ülikool
10. State of Health in the EU. Eesti. Riigi terviseprofiil 2017.
11. Tervise Arengu Instituut „Maakonna tervise ja heaolu ülevaade 2018. Viljandimaa“ Website. http://www.terviseinfo.ee/images/M_images/Viljandimaa_terviseylevaade_2018.pdf (26.06.2018)
12. Tervise Arengu Instituut. (2018). Maakonna tervise- ja heaoluprofiili juhendmaterjal.
13. Uuetoa, M. 2015. aasta vigastushaigestumuse ja -surmade analüüs. Sotsiaalministeerium.
14. Varjas, J. (2015). Laste ennetav tervisekontroll kuni 7-aastastel lastel. Sihtuuring. Terviseamet.

VILJANDIMAA TERVISE- JA HEAOLUPROFIILI PROTSESS

Elo Paap
tervisedendaja, OÜ HeaOLE

Viljandimaa tervise- ja heaoluprofiil oli maakonna erinevate valdkondade ühisprojekt. Projekti kutsus ellu Viljandimaa Omavalitsuste Liit (VOL) eesmärgiga saada ülevaade paikkonna inimeste ning keskkonna tervisest, heaolust ja turvalisusest. Nimetatud kaardistus andis sisendi maakonna strateegia koostamise ja tervisedenduse valdkonna tegevuste planeerimisse.

➔ **Algatamine.** Viljandimaa tervise- ja heaoluprofiili ning tervisedenduse tegevuskava koostamise algatas VOLi juhtkond ja tervisenõukogu. Profiili ja tegevuskava koostamise protsessi juhtimiseks sõlmiti leping OÜ Heaole-ga.

➔ **Kaasamine ja meeskonna koondamine.** VOLi nõunik turvalisuse ja tervisedendus alal ning protsessijuht kaardistasid võimalikud koostööpartnerid ning tegid neile ettepaneku osaleda profiili koostamise protsessis. Kaardistuse põhimõte oli, et saaks kaasatud võimalikult lai spekter spetsialiste maakonna erinevatest eluvaldkondadest.

Tabel 1. Olulisemad tegevused profiili koostamisel

Kuupäev	Tegevus	Lisainfo
18.04.2018	I koosolek	Kohtumisel otsustati profiili struktuur, maht, vastutajad. Kinnitati juhtgrupp ja meeskond ning edasine tegevus- ja kommunikatsiooniplaan.
19.–27.04.2018	Lisaekspertide kaasamine	I koosolekul katmata valdkondadele ekspertide leidmine.
19.04.–14.05.18	Andmete esitamine	Valdkonna vastutajad koondasid, kirjeldasid ja esitasid andmeid. Materjalid edastati keskkonda Google Drive. Konsulteris Elo Paap.
02.05.2018	Maakonna arengustrateegia tervisedenduse valdkonna ettepanekud	Valdkonna eesmärgid ja tegevussuunad. Meeskond sai Google Drive'i kaudu teha ettepanekuid.
22.05.18	II koosolek	Andmemahu ammendavuse ülevaatamine. Räägiti lahti analüüside ulatus ning soovitusel valdkonna tugevuste ja nõrkuste kaardistamiseks. Lisaks toimusid valdkonna vastutajatel individuaalsed konsultatsioonid protsessijuhiga.
23.05.–11.06.18	Andmete analüüsimine	Valdkonna vastutajad analüüsisid, kaardistasid valdkonna tugevused ja nõrkused ning esitasid parandusettepanekud.
19.06.18	III koosolek, konsultatsioonid	Analüüside kommenteerimine ja tugevuste-nõrkuste ülevaatamine. Individuaalkonsultatsioonid.
20.–28.06.18	Profiilimaterjalide esitamine	Protsessijuht konsulteris juhtgrupiga, et esitata vastaks ootustele. Profiilimaterjalide esitamise tähtaeg.
Juuni, juuli 2018	Dokumendi küljendamine ja levitamine	Materjal küljendati dokumendiks. Profiili levitamine meeskonnale.

➔ **Viljandimaa tervisedenduse tegevuskava koostamine.** Augustis ja septembris levitati jätkuvalt terviseprofiili ning kutsuti paikkonna inimesi arengupäevale. Arengupäevale kutsuti profiili meeskond ja teisi koostööpartnereid, et saada tegevuste planeerimisele laiem kõlapind. Arengupäev toimus 25.–26.09.2018 Männiku metsatalus. Arengupäeva eesmärk oli selgitada paikkonna tervise- ja heaoluprobleemid ning probleemsed sihtrühmad. Lisaks sõnastati valdkonna arengu eesmärgid ja tegevussuunad ning koostati tervisedenduse valdkonna nelja-aastane tegevuskava.

Viljandimaa tervisedenduse tegevuskava ning tervise- ja heaoluprofiil esitati avalikkusele ja koostööpartneritele edastamiseks 22.10.2018.

➔ **Tegevuskava järjepidev ellurakendamine ja hindamine.** Protsess on käivitatud. Koostatud on profiili ja tegevuskava rakendamise kava.

*Suur tänu Viljandimaa tervise- ja heaoluprofiili koostamise meeskonnale!
Teie panustatud energia, teadmised ja aeg loovad soodsa pinnase
Viljandimaa elanike tervislikeks ja turvalisteks valikuteks.*

VILJANDIMAA TERVISE JA HEAOLU ARENGUPRIORITEEDID

Käesolev peatükk kirjeldab Viljandimaa tervise ja heaolu arenguprioriteete. Prioriteedid tulevad heaolu- ja terviseprofiilist.

Prioriteedid on lähtepositsioon maakonna tervise ja heaolu tegevuskava eesmärkide püstitamisel järgnevaks neljaks aastaks. Neli kõige olulisemat prioriteeti ehk tegevussuunda otustas Viljandimaa profiili koostamise meeskond 25.–26.09.2018 arenguseminaril Männiku metsatalus.

Prioriteedid

1. Laste vaimset tervist mõjutavate tegurite selgitamine ja probleemide ennetamine.
2. Meeste vaimset tervist mõjutavate tegurite selgitamine ja probleemide ennetamine.
3. 65+ elanikkonna toimetuleku toetamine ja vaimse tervise probleemide ennetamine.
4. Perede piisava liikumise edendamine + tervislike toitumisvalikute toetamine.

Teemad, mis esmalt tõstatati ja mille hulgast sõnastati arenguprioriteedid

- Laste ja perede väärad toitumisharjumused ning vähene liikumine. Üldse on terviseteadlikkus halb ja sellest tulenevalt ei osata teha ka tervist toetavaid valikuid.
- Vähene liikumisaktiivsus tööealise elanikkonna hulgas. Sama on ka laste ja noorte hulgas, see on oluliselt suurendanud ülekaaluliste või suisa rasvunud laste arvu 1k klassis (iga neljas laps ülekaaluline).
- Last toetav keskkond ei ole tervist toetav. Valikud ei ole alati lihtsad.
- Vaimse tervise probleemide sagenemine. Varase märkamise jaoks ei ole piisavalt spetsialiste ja samas kui probleemi on märgatud ning inimene on valmis abi saama, on ooteajad pikad.
- Vananeva ühiskonnaga seotud probleemistik. Üksildusest tulenevad (vaimse) tervise probleemid. Kõigil teenusepakkujatel eakate sihtrühma kasv – vaja rohkem teenuseid ja teenuste sisu muutust.
- Tugiteenuste ebaühtlane kättesaadavus, sh on üks põhjus spetsialistide (logopeedid, sotsiaalpedagoogid, eripedagoogid, psühholoogid, sotsiaaltöötajad) vähesus ja eba-

piisav kvalifikatsioon. Spetsialistidel on omakorda risk suure töökoormuse tõttu läbi põleda.

- Erinevat tüüpi hooldusvajadus järjest kasvab (puudega lapsed, hooldatavad eakad jne) ja enamus koormust langeb perele. Pere toetamiseks ei ole piisavalt teenuseid, see on omakorda risk pere läbipõlemiseks.
- Tervist ja heaolu edendav koostöö ei ole piisav. KOV ei tunne end elanike tervise ja heaolu eest vastutavana.

VILJANDIMAA TERVISE- JA HEAOLU TEGEVUSKAVA AASTATEKS 2019–2022

Maakondliku arengustrateegia LISA

Eesmärgid, indikaatorid, tegevussuunad ja tegevused	Teostamise AEG (täpsusta), vajadusel täpsustav tegevus ja INDIKAATOR				Teostaja	
	2019	2020	2021	2022	Vastutav organisatsioon	Kaasatavad partnerid
Eesmärk 1. Aidata luua turvalisem keskkond laste vaimse tervise arenguks.						
Indikaatorid:						
<ul style="list-style-type: none"> • 15–29-aastased, kes ei tööta, ei õpi ega osale koolitusel (NEET-noored). NEET noorte osakaal aastaks 2022 väheneb. • Alkoholi mitte tarbivate alaealiste arv kasvab. Baasväärtus 2013.–2014. aastal 46%. (Allikas: KU531: Alkoholi tarvitamise sagedus piirkonna järgi. Kooliõpilaste tervisekäitumise uuring (HBSC). TAI andmebaas) • Mittesuitsetavate alaealiste arv kasvab. Baasväärtus 2013.–2014. aastal 90%. (Allikas: KU631: Suitsetamise sagedus piirkonna järgi. Kooliõpilaste tervisekäitumise uuring (HBSC). TAI andmebaas) • Kanepi mittedisainitud suitsetajate arv kasvab. Baasväärtus 2013.–2014. aastal 91,4%. (Allikas: KU711: Kanepi suitsetamine piirkonna järgi. Kooliõpilaste tervisekäitumise uuring (HBSC). TAI andmebaas) • Lastega seotud perevägivallajuhtumite arv on vähenenud. Baasväärtus 100 juhtumit, millega seotud 68 peret (2017. aasta). • Viljandimaa laste- ja noorte õppenõustamisi 2017 aastal 672 juhtumit ja nõustatud täiskasvanuid/spetsialiste 1150 (Allikas: Rajaleidja) 						
Tegevussuund 1.1 Lastega tegelevate sidusrühmade teavitamine vaimset tervist mõjutavatest teguritest ja probleemide ennetamisest.						
Tegevus 1.1.1 Maakondliku kommunikatsiooniplaani koostamine ja rakendamine lastega tegelevate sidusrühmade teavitamiseks ja kaasamiseks.	I pa plaani koostamine; II pa plaaniline rakendamine	plaani rakendamine	plaani rakendamine	plaani rakendamine	Viljandimaa Omavalitsuste Liit	Tervisenõukogu Noortekeskused Koolid, lasteaiad Politsei, Päästeamet ja MNT Kogukonnad (külaliikumine jne)
Tegevussuund 1.2 Laste vaimset tervist toetavate tõenduspõhiste meetodikate koondamine ja levitamine.						
Tegevus 1.2.1 Tõenduspõhiste meetodikate koondamine ja levitamine - maakonnakeskne infopank.	I pa koondamisplatvormi otsustamine (FB, koduleht, mõni olemasolev portaal); II pa meetodikate koondamine	meetodikate koondamine ja levitamine erinevates sihtgruppides (traditsioonilised haridus- ja infoasutuste listid ja infopäevad jne)	meetodikate koondamine ja levitamine erinevates sihtgruppides (traditsioonilised haridus- ja infoasutuste listid ja infopäevad jne)	meetodikate koondamine ja levitamine erinevates sihtgruppides (traditsioonilised haridus- ja infoasutuste listid ja infopäevad jne)	Viljandimaa Omavalitsuste Liit	Tervisenõukogu Noortekeskused Koolid, lasteaiad
Tegevus 1.2.2 Erinevate tõenduspõhiste programmide eksport maakonda. Vanemlusprogramm „Imelised aastad“; VEPA; TORE; KIVA.	II pa kaardistus, millistes KOV-ides ja asutustes programmid on rakendatud	uute rakenduste initsieerimine KOV-ides ja haridus- ja infoasutustes	X	uute rakenduste initsieerimine KOV-ides ja haridus- ja infoasutustes	Viljandimaa Omavalitsuste Liit	KOV Tervise Arengu Instituut
Tegevussuund 1.3 Laste vaimset tervist toetavad koostööalgatused.						
Tegevus 1.3.1 Laste ja noorte ideetalgud „Vaimse tervise toeks“ (korraldus KOV-ides külakorda).	I pa ideetalgute kontseptsiooni loomine; II pa ideetalgute korraldamine	1-2 idee rakendamine	II pa ideetalgute korraldamine	1-2 idee rakendamine	Viljandimaa Omavalitsuste Liit	Noortekeskused Rajaleidja KOV Tervisenõukogu
Tegevus 1.3.2 Vaimse tervise probleemide (sh vägivald) teavituse moodul e-koolis, stuudiumis.	II pa läbirääkimised haridus- ja infoasutuste juhtidega	I pa mooduli koostamine; II pa mooduli rakendamine	mooduli rakendamine	mooduli rakendamine; II pa tagasiside teavituse mooduli kasutegurist	Viljandimaa Omavalitsuste Liit	Politsei Koolid ja lasteaiad
Tegevus 1.3.3 KOV-i laste tugivõrgustik algatamine ja rakendamine.	tugivõrgustike planeerimine ja algatamine (1-2 KOV-i piloot)	programmi rakendamine kõigis neljas KOV-is	programmi rakendamine	programmi rakendamine ja tagasiside	Viljandimaa Omavalitsuste Liit	Rajaleidja KOV-i sotsiaal- ja lastekaitsetöötajad Koolid ja lasteaiad Noortekeskused Politsei Perearstid
Tegevus 1.3.4 Laste tervise seisundite teostamine.	II pa laste elektroonne tervisekäitumise uuring	uuringuandmete kirjeldamine ja tutvustamine huvigruppidele	II pa laste elektroonne tervisekäitumise uuring	uuringuandmete kirjeldamine ja tutvustamine huvigruppidele	Viljandimaa Omavalitsuste Liit	Koolid KOV

Eesmärk 2. Aidata kogukonnal luua meeste vaimset tervist toetava keskkond.

Indikaatorid:

- Purju joomine viimasel kuul (mehed 15-70 a, %). Baasväärtus 2014. aastal 34,7%. Sihtväärtus 2014. aasta Eesti keskmine ehk 28% (Allikas: Eesti terviseuuring 2014. TAI andmebaas).
- Perevägivald juhtumite arv on vähenenud. Baasväärtus 2018. aastal 64 juhtumit. (Allikas: Viljandi politseijaoskond).
- Liikluses hukkunud ja vigastatud (1000 kohta, 2014–2016 kolme aasta keskmine). Baasväärtus 1,3. Sihtväärtus 0,8. (Allikas: TAI andmebaas. Terviseprofiilide alusandmed LO02)
- Uppumised ja veeõnnetustest päästetud (100 000 kohta, 2014–2016 kolme aasta keskmine). Baasväärtus 11,9. Sihtväärtus 6. (Allikas: TAI andmebaas. Terviseprofiilide alusandmed TSTUA UP02)
- Depressiooni esinemine – mehed (> 16 a, %). (Allikas: TAI andmebaas. Tervise ja heaolu ülevaade 2018)
- Meeste tahtlik enesekahjustamine (RHK-10 X60-X84) 100 000 el kohta väheneb. Baasväärtus 122,4 (2016). (Allikas: TAI andmebaas. EH32)
- 15-74-aastaste meeste tööhõive määr. Baasväärtus 65,3% (Allikas: Statistikaamet 2017).

Tegevussuund 2.1 Meeste tervisesekumiprogrammi väljatöötamine Intervention Mappingu meetodikal.

Tegevus 2.1.1 Programm „Viljandimaa mehe tervis“.	II pa meeste täpse riskigrupi väljaselgitamine	meeste programmi väljatöötamine	programmi piloteerimine	programmi tagasiside ja ettepanekud järgmiseks arenguperioodiks	Viljandimaa Omavalitsuste Liit	Tervisenõukogu Tervise Arengu Instituut
--	--	---------------------------------	-------------------------	---	--------------------------------	--

Tegevussuund 2.2 Meeste tervise teemaliste uute koostöövormide ellukutsumine ja koordineerimine.

Tegevus 2.2.1 Töökoht tervisetajatana (k.a ühemehefirma).	x	I pa heade tavade kogumine, kuidas ettevõtjad toetavad meeste tervist (sh liikumishüvitise maksimine); II pa vastavalt headele tavadele meeste tervist toetava ettevõtte konkursi tingimuste koostamine	I pa konkurs „Meest toetav ettevõtte“; II pa ettevõtlusnädala raames heade tavade jagamine ja meest toetava ettevõtte tiitli andmine	konkursi tagasiside ja ettepanekud järgmiseks arenguperioodiks	Viljandimaa Omavalitsuste Liit	SA Viljandimaa arenduskeskus Tervisenõukogu Tervise Arengu Instituut, TET-võrgustik
Tegevus 2.2.2 Arstide poolt (perearstid, eriarstid) meeste suunamine spordiklubidesse.	I pa arstide koostöövalmiduse selgitamine; spordiklubidele koostööüleskutse sõnastamine; II pa spordiklubidele projektiga liitumise üleskutse edastamine	arstide ja spordiklubide koostöö rakendamine	arstide ja spordiklubide koostöö rakendamine	arstide ja spordiklubide koostöö rakendamine; koostöö tagasiside ja ettepanekud järgmiseks arenguperioodiks	Viljandimaa Omavalitsuste Liit	Viljandimaa spordiliit Perearstid SA Viljandi Haigla Tervisenõukogu
Tegevus 2.2.3 Klubi(line tegevus) tugigrupina.	x	Viljandimaa nn meesteklubide kaardistus, koos e-kontaktidega	meeste tervisesoovituste jagamine e-kontaktide kaudu ja 2.1.1 tegevuste infokanal	meeste tervisesoovituste jagamine e-kontaktide kaudu ja 2.1.1 tegevuste infokanal	Viljandimaa Omavalitsuste Liit	Tervisenõukogu
Tegevus 2.2.4 Lasteaedade isade tervise kampaania.	I pa TEL-i aktiiv koostab kampaania ideede korjamise üleskutse (laste ideedel tuginev); II pa ideede kogumine	I pa kogutud ideede põhjal lasteaedadele soovituslike tegevusüleskutsete edastamine; II pa isade tervisekampaania rakendub 25%-s lasteaedadest	II pa isade tervisekampaania rakendub 50%-s lasteaedadest	kampaania tagasiside ja ettepanekud järgmiseks arenguperioodiks	Viljandimaa TEL	Viljandimaa Omavalitsuste Liit Tervisenõukogu
Tegevus 2.2.5 Naistekool „Räägime meeste tervisest“.	II pa Sakalaga läbirääkimised vastavasisulise teemaploki algatamiseks	Sakalaga koostöö	Sakalaga koostöö	Sakalaga koostöö	Viljandimaa Omavalitsuste Liit	SA Viljandi haigla Maakonnaleht Sakala Tervisenõukogu

Eesmärk 3. Viljandimaa 65+ elanikkonna võimetekohane kaasamine ühiskondlikku ellu.

Indikaatorid:

- Eakate suitsiidid.
- Eakate (65+) tule-, liiklusõnnetuste vähenemine võrreldes 2017. aastaga (tulesurmasid 2, liiklusvigastusi ja liikluses hukkunuid 12 eakat).
- Olemas kaardistus maakonna üksikutest eakatest omavalitsuste kaupa ja kui palju neist on kaasatud neile sobivasse tegevusse või võrgustikku.
- Üksikute eakate sotsiaalne sidusus on kasvanud 10% (baasväärtus selgub kaardistusest).
- Uute toetusvõrgustike tekkimine.

Tegevussuund 3.1 Järjepidev ülevaate koostamine üksi elavatest eakatest.						
Tegevus 3.1.1 Maakondlik omavalitsuste kaupa üksi elavate 65+ elanike kaardistamine + hõivatus (kaardistus ametkondlikuks kasutamiseks).	I pa kaardistamise töögrupi moodustamine ja tööle rakendamine; I pa kaardistamise protsessi koostamine, sh kuidas hiljem andmed uuenevad; II pa kaardistamine	kaardistamine (andmete uuendamine)	kaardistamine (andmete uuendamine)	kaardistamine (andmete uuendamine)	Viljandimaa Omavalitsuste Liit	VOL turvalisuse nõukogu KOV-i sotsiaaltöötajad SA Viljandi haigla (koduõed)
Tegevus 3.1.2 IT-lahendus „Teata (üksikust) (hooleta) (igavlevast) eakast“.	x	I pa IT-lahenduse loomine; II pa IT-lahenduse rakendamine ja elanikkonna teavitamine kasutamisest (KOV-i lehed)	IT-lahenduse kasutamine ja elanikkonna teavitamine (KOV-i lehed)	IT-lahenduse kasutamine ja elanikkonna teavitamine (KOV-i lehed)	Viljandimaa Omavalitsuste Liit	VOL-i turvalisuse nõukogu KOV-i sotsiaaltöötajad, ajalehed SA Viljandi haigla (koduõed)
Tegevussuund 3.2 Eakatele suunatud või eaka lähedast toetav regulaarne infolevi.						
Tegevus 3.2.1 Eakate infolevi süstematiseerimine ja parandamine (huvitegevus, seltsingud, päevakeskuste võimalused) .	II pa kaardistada eakate infokanalid ja sisu	I pa kaardistuse põhjal eakate infolevi ettepanekud KOV-i ajalehtedele ja erinevatele teenusepakkujatele (kultuurimajad, raamatukogud jne)	I pa kaardistuse põhjal eakate infolevi ettepanekud KOV-i ajalehtedele ja erinevatele teenusepakkujatele (kultuurimajad, raamatukogud jne)	I pa kaardistuse põhjal eakate infolevi ettepanekud KOV-i ajalehtedele ja erinevatele teenusepakkujatele (kultuurimajad, raamatukogud jne)	Viljandimaa Omavalitsuste Liit	Eakate seltsingud/klubid KOV-i sotsiaaltöötajad, ajalehed SA Viljandi haigla (koduõed)
Tegevus 3.2.2 Eaka laste/pereliikmete teadlikkuse parandamine (töökohtade, IT-lahenduste kaudu) erinevatest tugiteenustest.	x	I pa fookusgrupi intervjuu nn laste vajadustest; II a intervjuust lähtuvalt teavitamispaketi sisu koostamine	I pa teabeportaali pereliikmele; II pa teabeportaali reklaamimine	järjepidev teabeportaali täiendamine ja reklaamimine	Viljandimaa Omavalitsuste Liit	Eakate seltsingud/klubid KOV-i sotsiaaltöötajad, ajalehed SA Viljandimaa arenduskeskus
Tegevussuund 3.3 Eakate kaasamist toetavad koostööalgatused.						
Tegevus 3.3.1 Eakat toetavate koostöö- ja tugivõrgustike loomise ideetalgute algatamine ning ideede rakendamine.	II pa ideetalgu tingimuste koostamise meeskonna kokku kutsumine (ühitada 3.2.1 tegevusega); ideetalgu tingimuste koostamine (ideed peavad kokku viima sihtrühma, s.h hooldusasutuses viibiv sihtrühm, ja nn vabatahtlikud teenusepakkujad)	I pa ideetalgu ellukutsumine; II pa rakendatava(te) idee(de) valimine	Ideede rakendamine	Ideede rakendamine	Viljandimaa Omavalitsuste Liit	Eakate seltsingud/klubid jm vabatahtlikud ühendused KOV-i sotsiaaltöötajad SA Viljandimaa arenduskeskus (MTÜ-de konsultant)
Tegevus 3.3.2 Eakate huvitegevuse ja koolitusvõimaluste kaardistamine.	x	Ühitada tegevusega 3.2.1; levitada kaardistatud infot	info koondamine ja levitamine	info koondamine ja levitamine	Viljandimaa Omavalitsuste Liit	Eakate seltsingud/klubid KOV-i sotsiaaltöötajad, ajalehed
Eesmärk 4. Viljandimaa laste ja perede kehalise aktiivsuse suurendamine ja toitumisharjumuste parandamine.						
Indikaatorid:						
<ul style="list-style-type: none"> Viljandimaa I klassi laste ülekaalulisus (16,4%) ja rasvumine (11,5 %) on säilinud 2018. aasta tasemel (WHO määrdik). (Allikas: COSI02: 1. klassi laste kehamassiindeksi kategooriad erinevate klassifikatsioonide, soo ja maakonna järgi. TAI andmebaas) Maakonna 2018. aasta heaolu ülevaatest indikaator 14 „Positiivne tervise enesehinnang“, baasväärtus 40,9%, sihtväärtus 50%. Maakonna 2018. aasta heaolu ülevaatest indikaator 32 „Ülekaalulised ja rasvunud tööealise elanikkonna seas“, baasväärtus 49%, sihtväärtus 42%. Maakonna 2018 aasta heaolu ülevaatest indikaator 37 „Piisav liikumine tööealise elanikkonna seas“, baasväärtus 85,4, sihtväärtus 89%. 						

Tegevussuund 4.1 Perede tervist toetava käitumise toetuseks süsteemne infolevi maakonnas.						
Tegevus 4.1.1 Maakondliku tervisekäitumise kommunikatsiooniplaani koostamine (elukaarepõhine).	I pa kom.plaani koostamise koostöögrupi käivitamine; kom.plaani koostamine (siht- ja sidusrühmade ning edastatavate teemade kaardistamine); II pa kom.plaani rakendamise läbirääkimised erinevate osapooltega	kom.plaani rakendamine	kom.plaani rakendamine; kom.plaani rakendumise seire	kom.plaani rakendamine; kom.plaani rakendumise seire	Viljandimaa Omavalitsuste Liit	Tervisenõukogu Viljandimaa Spordiliit SA Viljandi haigla SA Viljandimaa arenduskeskus
Tegevus 4.1.2 Tervisekäitumise alast infot edastava sidusgrupi (tervishoiu- ja haridustöötajad) koolitusvajadus.	II pa koolitusvajaduse kaardistamine	I pa koolitusplaani koostamine kooskõlas riiklike väljaõppevõimalustega; II pa koolitusplaani rakendamine	koolitusplaani rakendamine	koolitusplaani rakendamine ja tulemuslikkuse hindamine	Viljandimaa Omavalitsuste Liit	Tervisenõukogu KOV, haridusasutused Tervise Arengu Instituut SA Viljandi haigla
Tegevus 4.1.3 Laste tervise seire	2017/2018 kooliõpilaste tervisekäitumise uuringu (HBSC) maakondliku väljavõtte tellimine	magistritööde võimaluste otsimine	magistritööde võimaluste otsimine	2021/2022 kooliõpilaste tervisekäitumise uuringu (HBSC) maakondliku väljavõtte tellimine	Viljandimaa Omavalitsuste Liit	Tervisenõukogu KOV, haridusasutused
Tegevussuund 4.2 Lasteaia- ja koolilaste kehalise aktiivsuse suurendamine ja toitumisharjumuse parandamine.						
Tegevus 4.2.1 Lapsevanemate ideetalgud lasteaia liikuvamaks muutmiseks.	I pa ideetalgu tingimuste koostamise meeskonna kokkukutsumine; ideetalgu tingimuste koostamine; II pa ideetalgu ellukutsumine ja rakendatava(te) idee(de) valimine	ideede rakendamine	ideede rakendamine	ideede rakendamine	TEL-i koordinaator	Lasteaiad Viljandimaa Omavalitsuste Liit Tervisenõukogu
Tegevus 4.2.2 Koolide ja lasteaedade toiduteadlikkuse selgitamine.	x	kaardistada ülevaade koolide ja lasteaedade menüüdest ja puhvetis pakutavast	soovitused toitlustajatele ja kokkadele vastavalt kaardistusele, vajadusel kokkade koolitus	koolitus toitlustajatele ja kokkadele vastavalt vajadusele	TEK-i ja TEL-i koordinaatorid	Viljandimaa Omavalitsuste Liit Koolid Lasteaiad
Tegevus 4.2.3 Koolide ja lasteaedade teemakohaste (liikumine ja toitumine) hea tava näidete jagamine.	heade tavade jagamine lasteaedade kogunemisel	heade tavade jagamine koolide kogunemisel	heade tavade jagamine lasteaedade kogunemisel	heade tavade jagamine koolide kogunemisel	TEK-i ja TEL-i koordinaatorid	Viljandimaa Omavalitsuste Liit Koolid Lasteaiad
Tegevus 4.2.4 Liikumist toetava kooli mudeli arendamine ja rakendamine koolides.	liikumist toetava kooli mudeli tutvustamine; 10% koolidest on mudeli rakendanud	liikumist toetava kooli mudeli tutvustamine; 25% koolidest on mudeli rakendanud	50% koolidest on mudeli rakendanud	100% koolidest on mudeli rakendanud	Viljandimaa Omavalitsuste Liit	Tervise Arengu Instituut Tervisenõukogu Koolid Tartu Ülikooli sporditeaduste ja füsioteraapia instituut Liikumislabor

Eesmärk 5. Viljandimaa võimestamine süsteemseks tervisedendusetöök.						
Indikaatorid:						
• Viljandimaa tervise ja heaolu tegevuskava aastateks 2019–2022 indikaatorite täitmine vähemalt 75%-liselt.						
Tegevussuund 5.1 Viljandimaa KOV-ide toetus terviseja heaolu tegevuskavale						
Tegevus 5.1.1 Maakondliku tervisedendaja (sh näiteks noorsootöö) koordinaatori ametikoha loomine ja täitmine	ametikoha loomine ja täitmine	valdkonna maakondlik koordineerimine	valdkonna maakondlik koordineerimine	valdkonna maakondlik koordineerimine	Viljandimaa Omavalitsuste Liit	KOV
Tegevus 5.1.2 Tervist ja heaolu toetavate tervisepoliitiliste seisukohtade kujundamine (sh allasutuste mõjutamine toetavateks tegevusteks)	seisukohtade kujundamine ja KOV-ide volikogudesse läkitamine	seisukohtade kujundamine ja KOV-ide volikogudesse läkitamine	seisukohtade kujundamine ja KOV-ide volikogudesse läkitamine	seisukohtade kujundamine ja KOV-ide volikogudesse läkitamine	Viljandimaa Omavalitsuste Liit	Tervisenõukogu

VILJANDIMAA TERVISE- JA HEAOLUTEGEVUSED 2019–2022, ELLUVIIMISE TEGEVUSKAVA

Tegevuskava elluviimine eeldab riigi, maakonna, kohalike omavalitsuste ja paljude teiste koostööpartnerite koostööd. Viljandimaa tervise ja heaolu tegevuskava aastateks 2019–2022 on Viljandimaa maakonnastrateegia 2030+ lahutamatu lisa.

Viljandimaa tervise- ja heaolu tegevuskava ajakohastab Viljandimaa Omavalitsuste Liidu tervisenõukogu vastavalt järgnevale tegevuskavale:

Eesmärgid, tegevussuunad ja tegevused	Teostamise AEG (täpsusta), vajadusel täpsustav tegevus ja INDIKAATOR				Teostaja	
	2019	2020	2021	2022	Vastutav organisatsioon	Kaasatavad partnerid
Eesmärk: Profiili protsessi järjepidevuse tagamine						
Tegevussuund: Profiili ja tegevuskava uuendamine						
Tegevus 1. VOL-i vanematekogule aruandlus profiili tegevustest	1 x aastas (sügis enne eelarvete koostamist)	1 x aastas (sügis enne eelarvete koostamist)	1 x aastas (sügis enne eelarvete koostamist)	1 x aastas (sügis enne eelarvete koostamist)	VOL-i nõunik	tervisenõukogu profiili partnerid
Tegevus 2. Tervisenõukogule aruandlus profiili tegevustest (nõukogu liikmed edastavad info esindatavale sihtrühmale)	2 x aastas	2 x aastas	2 x aastas	2 x aastas	VOL-i nõunik	tervisenõukogu profiili partnerid
Tegevus 3. Tervise- ja heaoluprofiili ning tegevuskava uuendamine	x	I kv 2019 ülevaate koostamine; II kv KOV-ide aruandlus ja ettepanekud 2021. aastaks	I kv 2020 ülevaate koostamine; II kv KOV-ide aruandlus ja ettepanekud 2022. aastaks	I kv 2021 ülevaate koostamine; II kv KOV-ide aruandlus ja ettepanekud 2022. aastaks; II kv uue nelja-aastase profiiliperioodi planeerimine; III-IV 2023.–2026. aasta perioodi arengu kinnitamine	Viljandimaa Omavalitsuste Liit	profiili partnerid